

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
KŪNO KULTŪROS IR SPORTO EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Viktorija Džiugytė

Kūno kultūros ir sporto edukologijos
magistrantūros studentė

TENISO TRENERIŲ SPORTO VEIKLOS KŪRYBINGUMO RAIŠKA

Magistro darbas

Darbo vadovė
doc. dr. Laimutė Bobrova

Šiauliai, 2010

Darbas originalus ..... Viktorija Džiugytė
(studento parašas)

SANTRAUKA

TENISO TRENERIŲ SPORTO VEIKLOS KŪRYBINGUMO RAIŠKA

Sporto pedagogui šiais laikais yra labai svarbu pritaikyti įgytas mokslines žinias praktinėje veikloje. Kiekvienas treneris tas žinias turi panaudoti kūrybiškai, pritaikyti kiekvienam sportininkui individualiai, kurti naujas idėjas, jas įgyvendinti. Taigi, treneris pirmiausiai turi būti kūrėjas, kūrybingas specialistas.

Tyrimo okejktas. Teniso trenerių sporto veiklos kūrybingumo raiškos įvertinimas.

Tyrimo tikslas – nustatyti teniso trenerių sporto veiklos kūrybingumo raišką, atsižvelgiant į jų asmenybės bruožų specifiškumą.

Tyrimo metodai: teorinės analizės ir apibendrinimo; anketinės apklausos; dokumentų analizės; statistinės tyrimo duomenų analizės.

Tyrimo imtis. Tyrimo imtį sudarė 176 vidutinio ir didelio meistriškumo sportininkai – tenisininkai (n=176).

Tyrimo organizavimo etapai. Pirmajame etape buvo atlikta mokslinės literatūros, nagrinėjančios kūrybingumą, kūrybingos asmenybės bruožus, trenerio sporto veiklos kūrybingumo specifiškumą, kūrybingumo struktūrą, kūrybingumo kaip trenerio pedagoginio meistriškumo ir sportininkų kūrybingumo ugdymo klausimų studija. Antrajame etape suformuluotos tyrimo hipotezės, apibrėžtas tyrimo tikslas, uždaviniai, sudaryta tyrimo metodika. Trečiajame etape atlikta sportininkų anketinė apklausa, kurios metu buvo siekiama įvertinti teniso trenerių kūrybingumą ir trenerių asmenybės bruožus. Ketvirtajame etape buvo rengiama baigiamoji ataskaita, analizuojami gauti duomenys, formuluojamos išvados ir teikiamos rekomendacijos.

Trenerio kūrybingumas – viena iš aktualiausių dabarties sporto pedagogikos problemų. Kūrybinė trenerio kompetencija pasireiškia naujoviška ir nestandartine veikla, savarankišku kritiniu mąstymu, naujų netipiškų sprendimų ieškojimu ir taikymu. Nežinant kūrybingumo sudedamųjų dalių, sunkiau siekti pedagoginio meistriškumo. Kūrybingumas glaudžiai susijęs su tokiais asmenybės bruožais kaip darbštumas, pareigingumas, punctualumas, paprastumas, draugiškumas, energingumas.

Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, teniso sporto šakos populiarumas didėja. Atsiranda vis daugiau norinčių, tiek vaikų, tiek suaugusiųjų užsiimti šia sporto šaka. Teniso treneriai (vyrai ir moterys) gali dirbti kūrybingai ir lyties specifiškumas šiam asmenybės bruožiui įtakos neturi. Pats kūrybingiausias teniso trenerių tarpsnis – 5-15-ieji darbo metai.

SUMMARY

CREATIVITY MANIFESTATION OF TENNIS COACHES' SPORTS ACTIVITY

Nowadays it is very important for a sport teacher to apply acquired scientific knowledge in practical activity. Every coach has to use his knowledge creatively, to apply them for every sportsman individually, to produce new ideas and implement them. Therefore, a coach shall first be an innovator, a creative specialist.

Subject of the research: Evaluation of creativity conveyed through sports activities by tennis coaches.

A goal of the research is to identify creativity in sports activities expressed by tennis coaches, considering peculiarities of their personal features.

Methods of the research: theoretical analysis and summarizing; surveying; document analyses; analyses of statistical research data.

Research scope consists of 176 medium and highly skilled sportsmen – tennis-players (n=176).

Research organization phases. During the first phase research of scientific literature was performed during which creativity, features of creative personality, creativity peculiarities of a coach during sports activities, creativity structure, creativity as an educational mastership of a coach and creativity training in sportsmen issues were analyzed. During the second phase research hypotheses were developed, research goals and tasks were defined, research methodology was composed. During the third phase of the research sportsmen were surveyed; the goal of the survey was to evaluate creativity of tennis coaches and personality peculiarities of the coaches. During the fourth phase of the research a final report was developed, the received data was analyzed, conclusions were drawn and recommendations were prepared.

Creativity of a coach is one of the most relevant problems in today's sports education. Creativity competence of a coach is revealed through innovatory and nonstandard activity, independent critical thinking, search for and application of new atypical decisions. Without knowing component parts of creativity it is more difficult to reach educational mastership. Creativity is closely related to personality traits, such as diligence, dutifulness, punctuality, simplicity, friendliness and exuberance.

In Lithuania, same as in the world, popularity of tennis as a type of sport is increasing. More people are willing to take part in this type of sport both among children and adults. Tennis coaches (men and women) may work creatively and sex specificity does not influence the creativity trait. The most creative phases of coach creativity are 5th to 15th years of work.

TURINYS

ĮVADAS.....	5
1. TENISO TRENERIŲ SPORTO VEIKLOS KŪRYBINGUMO RAIŠKOS.....	9
TEORINĖS PRIELAIDOS	9
1.1. Kūrybingumas kaip teorinis ir diagnostinis fenomenas	9
1.1.1. Kūrybingumo samprata.....	9
1.1.2. Kūrybingumo tyrimų kryptys ir vertinimas	13
1.2. Kūrybingos asmenybės bruožai	16
1.3. Kūrybinės trenerio veiklos specifiškumas.....	20
1.4. Kūrybingumo struktūra	23
1.5. Kūrybingumas kaip trenerio pedagoginio meistriškumo pagrindas.....	27
1.6. Sportininkų kūrybingumo ugdymo svarba	29
2. TYRIMO METODIKA IR ORGANIZAVIMAS	34
2.1. Tyrimą grindžiančios teorijos	34
2.2. Tyrimo metodai.....	35
2.2.1. Teorinė analizė ir apibendrinimas	35
2.2.2. Anketinė apklausa	35
2.2.3. Dokumentų analizė.....	36
2.2.4. Statistinė tyrimo duomenų analizė	37
2.3. Tyrimo organizavimas.....	37
2.3.1. Tyrimo imtis.....	37
3. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ.....	40
3.1. Teniso sporto šakos bendroji situacija Lietuvoje.....	40
3.2. Teniso trenerių kūrybingumo lygio įvertinimas, atsižvelgiant į kūrybingumo sudedamąsias dalis	42
3.3. Teniso trenerių kūrybingumo lygio įvertinimas, atsižvelgiant į asmenybės bruožus	53
TYRIMO REZULTATŲ APTARIMAS	57
IŠVADOS.....	60
REKOMENDACIJOS	61
LITERATŪRA	62
PRIEDAI	67

IVADAS

Tyrimo aktualumas ir problema. Pastaraisiais metais padaugėjo gražių laimėjimų įvairiose sporto šakose. Dėl išaugusių sportinių rezultatų, atsirado didesni reikalavimai ir treneriams. Šiais laikais treneriui nebeužtenka vien organizacinių gebėjimų ar aukštosios mokyklos diplomo. Gebėjimas pritaikyti įgytas mokslines žinias praktinėje veikloje – štai kas yra svarbu. Kiekvienas sporto pedagogas tas žinias turi panaudoti kūrybiškai, pritaikyti kiekvienam sportininkui individualiai, kurti naujas idėjas ir jas įgyvendinti. K. Miškinis (2006) teigia, kad treneris privalo vadovautis naujoviškomis darbo kultūros paradigmomis – mąstymo kritiškumu, kūrybiškumu, abejone, nuolatinio dialogo su kitais, atvirumu kritikai, nuolatine kaita.

Sporto pedagogas praktinėje veikloje gali susidurti su įvairiomis situacijomis, kai reikia savarankiškai priimti sprendimus, sugebėti nestereotipiškai mąstyti, kurti bei nuspėti savo veiksmų padarinius. Žinome, kad ta pati darbo metodika, tos pačios pedagoginio poveikio priemonės kai kuriais atvejais gali būti veiksmingos, o kitais ne. Dažnai kitų sukaupta patirtis ar mokslininkų rekomendacijos būna nenaudingos. Taigi, treneris pirmiausiai turi būti kūrėjas, kūrybingas specialistas. Kūrybingumas – vienas iš esminių trenerio veiklos bruožų, lemiančių jo auklėtinio sportinius rezultatus. Kaip asmenybės bruožas, kūrybingumas apima daugelį psichinių savybių, tačiau nėra tų savybių paprasta suma (Miškinis, 1982).

Kūrybingumas – vienas iš svarbiausių psichologiniu požiūriu sveikos asmenybės bruožų (Assagioli, 1965; Daukšytė, 1993; Davidoff, 1987). S. Stonkus (2002) teigia, kad tai gebėjimas savarankiškai mąstyti, atsisakyti stereotipų, greitai susivokti probleminėse situacijose, rasti naujų sprendimų, kelti idėjas. Kūrybinė trenerio sporto veikla yra gana sudėtingas psichinis vyksmas. Kūrybingumo rezultatas yra kokybiškai nauja vertybė, nepakartojama, originali bei unikali (Poškus, 1986). Sporto pedagogas pasitenkinimą patiria ne tik pasiekęs kūrybos tikslą, bet ir pačiame vyksme. Todėl trenerio kaip kūrybingos asmenybės bruožas – nuolat rizikuoti. Toks žmogus turi daug idėjų, drąsos priimti sprendimą, net neturėdamas konkrečios ir išsamios informacijos. Jis labiau linkęs klysti, rizikuoti. Kūrybinga asmenybė paprastai sutelkia dėmesį į sudėtingas, naujas problemas.

Taigi, kūrybingumą galime įvardinti kaip asmenybės bruožą, kuris yra sudėtingesnis darinys nei psichinė savybė. Pastaroji yra psichinio vyksmo pastovumo poreiškis, neapibrėžiantis žmogaus visybės, o išryškinantis psichinės savybės visuomeninį reikšmingumą, tokį žmogaus bruožą, kuris apibūdina tą žmogų, kaip visybišką veiklos subjektą (Jovaiša, 1975). Psichinė savybė apibūdina tik individo išskirtinumą, o asmenybės savybė apibūdina ir individo sudėtingumą bei jo socialinį darbinį bendrumą (Miškinis, 2006). Trenerio profesijai tai pat reikia tam tikrų savybių, tačiau vien jos negali išsamiai apibūdinti asmenybės.

Kūrybiškumo svarba šiandieninėje visuomenėje neabejotina. Kūrybingumas mokslinėje literatūroje nagrinėjamas kaip sudėtingas ir daugialypis fenomenas, pasireiškiantis įvairiose žmogaus srityse. Filosofija gilinasi į kūrybos esmę, psichologija nagrinėja kūrybos procesą, psichologinį kūrybos vyksmo aktą. Šios srities mokslininkai kūrybingumą supranta įvairiai: kaip veiklos rezultata (Amabile, 1982; Hennessey, Amabile, 1988; Weisberg, 1993 ir kt.), kaip veiklos procesą (Lubart, 2001; Sternberg, 2003 ir kt.), kaip gebėjimą (Guilford, 1950; Torrance, 1997 ir kt.), kaip asmenybės savybę (Barron, Harrington, 1981 ir kt.), kaip kelių skirtingų veiksmų sistemą (Sternberg, Lubart, 1999). Pedagogikoje bandoma atskleisti pedagogines kūrybingumo plėtotės sąlygas (Becker-Textor, 2001; Torrance, 1997 ir kt.).

Lietuvoje kūrybiškumui pradėtas skirti dėmesys tik XX a. pabaigoje. Per pastaruosius dešimtmečius spaudoje pasirodė nemažai straipsnių apie kūrybinius sugebėjimus, kūrybos rūšis ir veiksmus (Lukas, 1983; Jonynienė, 1987; Rimkutė, 1993; Almonaitienė, 1997; Grakauskaitė-Karkockienė, 2002; Stankevičienė, 2001), kurių autoriai siekia atkreipti dėmesį į vaikų kūrybiškumo ugdymo problemas Lietuvoje. Kūrybiškumo ugdymo klausimais parengė ir išleido knygas A. Petruilytė (1995, 2001), G. Butkienė, A. Kepalaitė (1996).

Nors kūrybiškumas intensyviai moksliskai pradėtas tyrinėti prieš keletą dešimtmečių, tačiau tiek pasaulyje, tiek Lietuvoje stokoja išsamesnių tyrimų, atskleidžiančių kūrybiškumo raiškos ypatumus trenerio sporto veikloje.

Akcentuojant šio tyrimo problemišumą, išskiriame šiuos manytume, **aktualius** mūsų tyrimo klausimus:

- trenerio potencialios galios labiausiai atsiskleidžia kūrybinėje veikloje – mąstančio, intelektualaus, eksperimentuojančio specialisto veikloje;
- trenerio kūrybingumas ypač aktualus šiuo metu, kai tenisininkų sportiniai rezultatai nepaprastai pagerėjo;
- kūrybingumo tyrimų sporto pedagogikoje yra atlikta labai mažai.

Tyrimo objektas. Teniso trenerių sporto veiklos kūrybingumo raiškos įvertinimas.

Tyrimo hipotezės:

1. Tikėtina, kad kūrybingumas kaip asmenybės bruožas, yra skirtingai suprantamas, apibūdinamas ir interpretuojamas.
2. Tikėtinas glaudus ryšys tarp kūrybingumo ir kitų asmenybės bruožų.
3. Tikėtina, jog tiek teniso trenerės moterys, tiek teniso treneriai vyrai gali dirbti kūrybingai ir lytis šiam asmenybės bruožui įtakos neturi.
4. Tikėtina, kad teniso trenerių kūrybinė veikla intensyviausia per pirmuosius penkerius darbo metus.

Tyrimo tikslas – nustatyti teniso trenerių sporto veiklos kūrybingumo raišką, atsižvelgiant į jų asmenybės bruožų specifiškumą.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išsiaiškinti teniso sporto šakos bendrąją situaciją Lietuvoje.
2. Atskleisti teniso trenerių sporto veiklos kūrybingumo turinį, nustatyti šios asmenybės bruožo sudedamąsias dalis.
3. Įvertinti teniso trenerių sporto veiklos kūrybingumo lygį.
4. Nustatyti kūrybiškumo lygių priklausomumą nuo darbo stažo ir lyties.

Tyrimo metodologija. Tyrimas grindžiamas šiomis metodologinėmis koncepcijomis:

1. Humanistinės asmenybės teorijos požiūru, kūrybingumas – asmenybės sklaida, pasireiškianti per jos saviaktualizaciją ir saviraišką (Maslow, 1959; Rogers, 1959; 2005).
2. Kūrybinis procesas gali būti pažintas per kūrybos rezultatus. Psichoanalitinės teorijos atstovai (Jung, 1994; Freud, 1992) kūrybos procesus nagrinėja, remdamiesi savo asmenybės koncepcijomis.
3. Kūrybingumą lemia kognityvinių gebėjimų kompleksas (Guilford 1950; Torrance, 1995).
4. Bihevioristinės teorijos atstovai (Skinner, 1976a, Mednick, 1962) teigia, kad kūrybingumas yra reakcija į tam tikrą stimulą.
5. Kompleksinis požiūris į kūrybingumą – šiuolaikinė tyrimų kryptis, analizuojanti kūrybingumą sudėtingame asmenybės, visuomenės ir kultūros kontekste (Petruolytė, 2001).

Tyrimo metodai.

1. Teorinė analizė ir apibendrinimas. Mokslinės ir metodinės literatūros analizė padėjo atskleisti kūrybingumo sampratą, apžvelgti kūrybingumo raiškos ypatumus pedagoginėje sporto veikloje.
2. Anketinė apklausa. Anketinės apklausos metodas leido įvertinti teniso trenerių kūrybingumą ir kai kuriuos trenerio asmenybės bruožus.
3. Dokumentų analizės metodas. Šiuo metodu norėta išsiaiškinti ir išsianalizuoti bendrąją teniso sporto šakos padėtį šalyje.
4. Statistinė tyrimo duomenų analizė. Ši tyrimo duomenų analizė leido atlikti kiekybinių duomenų aprašomąją analizę.

Tyrimo imtis. Tyrimo imtį sudarė 176 vidutinio ir didelio meistriškumo sportininkai-tenisininkai (n=176).

Tyrimo organizavimo etapai:

➤ **Pirmajame etape** buvo atlikta psichologinės, pedagoginės, filosofinės ir kitos literatūros, nagrinėjančios kūrybingumą, kūrybingos asmenybės bruožus, trenerio sporto veiklos kūrybingumo specifiškumą, kūrybingumo struktūrą, kūrybingumo kaip trenerio pedagoginio meistriškumo ir sportininkų kūrybingumo ugdymo klausimų studija, internetinių duomenų bazių šia tema sisteminė analizė. Susipažinta su Lietuvos teniso sąjungos narių-klubų dokumentais.

➤ **Antrajame etape** suformuluotos tyrimo hipotezės, apibrėžtas tyrimo tikslas, uždaviniai, sudaryta tyrimo metodika.

➤ **Trečiajame etape** atlikta sportininkų anketinė apklausa, kurios metu buvo siekiama įvertinti teniso trenerių kūrybingumą ir trenerių asmenybės bruožus. Anketavimui buvo pasitelktos K. Miškinio, E. Skyriaus (2005) anketos: „Trenerio kūrybingumo vertinimas“ ir „Sportininkų nuomonė apie savo trenerius“.

➤ **Ketvirtajame etape**, remiantis mokslinės literatūros ir atliktais tyrimo rezultatais, buvo rengiama baigiamoji ataskaita, analizuojami gauti duomenys, formuluojamos išvados ir teikiamos rekomendacijos.

Darbo naujumas ir reikšmingumas. Magistro darbas naujas ir reikšmingas tuo, jog teniso trenerių kūrybingumas beveik netyrinėtas. Tai padės atskleisti kūrybiškumo raiškos ypatumus trenerių sporto veikloje. Kūrybingų sporto pedagogų poreikis šiais laikais yra labai didelis, todėl būtina ieškoti kūrybos vyksmo ištakų, sąlygų ir būdų, padedančių ugdyti kūrybingą trenerį. Todėl tiek praktiniu, tiek teoriniu požiūriu darbai, kuriuose būtų analizuojamas trenerių kūrybingumas, kūrybingumo lygio įvertinimas ir kitos problemos, yra labai vertingi ir svarbūs.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, trys skyriai, kurie suskirstyti į smulkesnius poskyrius, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas ir 4 priedai. Darbe pateiktos 3 lentelės ir 31 paveikslas. Darbo apimtis su priedais – 75 puslapiai, literatūros sąrašą sudaro 106 literatūros šaltiniai (iš jų 47 lietuvių kalba, 59 užsienio kalba).

1. TENISO TRENERIŲ SPORTO VEIKLOS KŪRYBINGUMO RAIŠKOS TEORINĖS PRIELAIIDOS

Daugėjant technologinių naujovių, spartėjant ūkio raidai, materialinės ir dvasinės kultūros vystymuisi, augant gyvenimo nestabilumui, žmonija neturi kito pasirinkimo, tik tapti kūrybingesne, kad gebėtų prisitaikyti prie kintančios aplinkos.

Kūrybingumo vaidmens didėjimą šiuolaikinėje visuomenėje liudija ir kūrybinį darbą dirbančių žmonių – mokslininkų, menininkų, dizainerių, inžinierių ir kitų specialistų augimas. Kūrybingas žmogus geba atskleisti savo geriausias savybes, įgūdžius, gebėjimus ir kompetencijas. L. Monginaitė (2005) teigia, kad sveikas ir kūrybiškas žmogus siekia atskleisti savo potencialą ir save realizuoti. Saviraiškos pagrindas yra vertybės: tiesa, grožis, tobulumas, kūryba, laisvė. Kūrybingumas yra ryškiausias individualybės bruožas. C. R. Rogers (2005) pabrėžia, jog tik kūrybingas žmogus gali įveikti vis didėjančią informacijos ir įvairių laimėjimų srautą, produktyviai spręsti darbe ar kasdieniniame gyvenime kylančias problemas. Kasdienis kūrybiškumas lemia kūrybinių gebėjimų lavinimą, lavinami kūrybiniai gebėjimai veda prie didžiųjų išskirtinių kūrybinių laimėjimų. Tik kūrybinga asmenybė gali išsaugoti savo išskirtinumą. Taigi, kūrybingumo svarba šiandieninėje visuomenėje neabejotina ir jį tyrinėti būtina.

1.1. Kūrybingumas kaip teorinis ir diagnostinis fenomenas

1.1.1. Kūrybingumo samprata

Aptardami kūrybingumo sampratą, daugelis mokslininkų mini kūrybinio mąstymo, kūrybiškumo ugdymo svarbą. Kūrybingumas susijęs su tokiomis definicijomis kaip „kūryba“, „kūrybinis mąstymas“, „kūrybingumas“ (Oxford Reference Online, 2009). Pirmuoju atveju labiau akcentuojamas kūrybinės veiklos rezultatas, o antruoju – psichologinės savybės, padedančios kurti, atrasti ką nors nauja ir kartu vertinga. Paskutiniu metu paplitusi „kreatyvumo“ sąvoka. Lotyniškai *creatura* – kūryba (Lukas, 1983). Kreatyvumo apibrėžimas yra senesnis nei kūrybiškumo. Kiekvienas kūrybiškas žmogus yra kreatyvus, tačiau ne kiekvienas kreatyvus – kūrybiškas.

Kūrybingumo tyrimai trunka daugiau kaip pusę šimtmečio ir įvairios teorijos pabrėžia skirtingus kūrybingumo aspektus. Be to, kūrybingumo samprata įvairiais istoriniais tarpsniais ir skirtingose kultūrose nevienoda, todėl tikėtina, kad ateityje ir mes kūrybingumą apibūdinsime

kitaip. Šiuo metu pats trumpiausias ir aiškiausias kūrybingumo apibūdinimas būtų toks: kūrybingumas – gebėjimas kurti naujus dalykus.

Dažnai sakoma, kad kiekvienas žmogus yra kūrybingas. Tačiau skiriami du kūrybingumo lygiai: išskirtinis ir įprastinis, arba elitinė ir demokratinė kūrybingumo sampratos. Išskirtinis kūrybingumas – asmens gebėjimas sukurti originalias idėjas, žinias, pertvarkymus, išradimus, meno kūrinius ar kitas naujoves, kurios kitų laikomos vertingomis, yra pripažįstamos ir iš esmės pakeičia veiklos sritį ar net visą žmonių pasaulį. Tokiomis savybėmis pasižymintys žmonės vadinami genijais arba talentingais. Įprastinis kūrybingumas – savybė, kuri būdinga kiekvienam žmogui, sukurti ką nors nauja išivaizduojant, improvizuojant, sprendžiant problemas. Šie kūriniai gali būti ir nereikšmingi, tačiau jie yra nauji jų autoriui (Vaičekauskienė, 2009).

Kūrybos, kūrybingumo sampratą ir su ja susijusias problemas nagrinėja filosofai, sociologai, psichologai, pedagogai ir kitų mokslų atstovai. Šia tema publikuota daugybė knygų ir mokslinių straipsnių, išleista kelių tomų enciklopedija (*Encyclopedia of Creativity*, 1999). Iš vienos pusės, tokia definicijų gausa parodo reiškinio sudėtingumą, iš kitos pusės, tai leidžia daryti gilesnę to reiškinio analizę. K. A. Tošina (Тошина, 1998) teigia, kad mokslininkų nuomone, tokia apibrėžimų gausa ir kūrybingumo sąvokos platumas susidarė dėl to, kad įvairios mokslo, meno ir kitos veiklos sritys yra gana specifinės.

Kūrybingumo sąvoka apibūdinama įvairiai. Tačiau akivaizdu, jog be skirtumų, definicijoms būdingi ir bendri elementai. Tai naujumo ir originalumo akcentai. Taigi, kūryba, kūrybingumas – gebėjimas atrasti visiškai naujus išraiškos arba problemos sprendimo būdus, naujos veiklos atskleidimas. Kūrybingumas – tai asmenybės savybių kompleksas, įgalinantis produktyviu darbu pasiekti originalių, visuomeniškai reikšmingų, kokybiškai naujų veiklos rezultatų (Jovaiša, 1993).

Kūrybingumas – vienas iš esminių žmogaus bruožų. G. Butkienė, A. Kepalaitė (1996) kūrybingumą apibūdina kaip asmenybės ypatybę, padedančią atskleisti naujus dalykus, atrasti naujus raiškos arba problemos sprendimo būdus. Autorės teigia, kad mokslininkams nepavyko įrodyti, jog asmens kūrybingumas priklauso nuo intelekto koeficiento dydžio, tačiau tikrai įrodyta, kad jis priklauso nuo pedagoginių pastangų skatinti ugdytinio kūrybines galias, sudaryti ugdomąją erdvę, kurioje pakanka vietos asmens individualumui, skirtingų nuomonių raiškai.

Kūryba arba kūrybinė veikla – tai žmogaus veikla, skirta kokybiškai naujoms vertybėms, naujoms idėjoms sukurti, tai iš principo naujas arba patobulintas kokios nors problemos sprendimo būdas (Jonynienė, 1987).

J. Zinker (1997) teigimu, kūryba – tai drąsus aktas, troškimas rizikuoti, nebijojimas tapti juokingu, nesuprastu ar patirti nesėkmę. Svarbiausias tikslas – pakeisti visą savo gyvenimą – meilę, darbą, net judesius padaryti menišku, elegantišku kūrybos procesu.

Anot A. Petruolytės (2001), kūrybingumas – tai individo polinkis į naują, originalų ar novatorišką ko nors komponavimą, modeliavimą ar mąstymą. Ko nors naujo kūrimas gali būti paremtas vaizduote ar mąstymo operacijomis.

S. Šalkauskio (1991) teigimu, kūrybingumas – tai procesas, kuris gali sukurti produktą. Tai gali būti eilėraštis, šokis, muzikos kūrinys ir pan.

Z. Pietrasinski (1969) sako, kad kūrybiškumas – tai aktyvumas, atnešantis visuomenei naudingus gaminius. A. Goralski (1996) teigia, kad kas kūrybiška, tas yra nauja ir vertinga.

I. Becker-Textor (2001) kūrybingumą apibūdina, kaip žmogaus gebėjimą objektyviai ir subjektyviai kurti naujus mąstymo turinius sau arba kitiems. Tai yra produktyvus mąstymas, pasireiškiantis įvairiose žmogiškos raiškos srityse. Autorės nuomone, kiekvienas žmogus yra kūrybingas. Ir kiekvienas mes turime savo polinkius stengtis naudoti diferencijuotai.

Kūrybingumas yra gebėjimas, kuriuo mes mėginame apimti kompleksinėmis ir iš dalies mažiau tikslinėmis sąvokomis, kaip intuicija, vaizduotė, įkvėpimas, išmonė, išradingumas, originalumas arba kaip produktyvus mąstymas, problemų sprendimas ir kūrybinė vaizduotė.

K. Stankevičienės (2001) manymu, kūrybingumo apibūdinimas, aiškinimas, tyrinėjimo pasirinkimas priklauso nuo mokslininkų tyrinėjimo srities. Galima išskirti šiuos kūrybingumo tyrinėjimo aspektus: kūrybinis mąstymas, kūrybinis aktyvumas, kūrybinė vaizduotė, kūrybiniai gabumai, kūrybinis procesas, kūrybinga asmenybė (Rogers, 1980); kūrybinga aplinka, kūrybiška situacija (Amabile, 1983); kūrybiškas gyvenimo būdas (Panek, 1992).

Analizuojant kūrybingumo sąvokos prasmę, išryškėja akivaizdi disciplinų izoliacija ir teoriškai ribotas kūrybingumo supratimas. Savitą potekstę kūrybingumo problema įgauna filosofiniu aspektu – T. Kačerauskas (2005, 2007), V. Pruskus (2005) savo tyrimais plėtoja A. Maceinos (1991) filosofinę mintį. Taigi, filosofiniu požiūriu, „kūryba yra individo aktualizavimasis, išsiliejimas, produkuojant kažką naują“ (Encyclopedia of Creativity, 1999).

Socialinio aspekto tyrėjai teigia, kad kūrybinių gebėjimų individas pirmiausia įgyja iš tėvų, pedagogų, visuomenės. Ji supažindina savo narį su tikrove, duoda instrumentus. Individo kūrybos rezultatai – tai naujos žinios, naujas patyrimas. Kūrybingumas – socialinis reiškinys, turįs psichologinį aspektą: asmenybinį ir procesinį. Pirmoji to aspekto pusė siejama su individualiomis savybėmis, tokiomis kaip jautrumas kūrybinei problemai, smalsumas ir pan. O procesinis aspektas nusakomas keturiomis kūrybinės problemos sprendimo stadijomis: pasirengimu, subrendimu, išvalga ir patikrinimu (Bražienė, 2004).

Kūrybingumas psichologiniu požiūriu – tai asmenybės bruožas. Čia svarus J. Almonaitienės (2000), D. Grakauskaitės-Karkockienės (2002, 2006) bei D. Karkockienės, G. Butkienės (2005) indėlis. Psichologijos žodyne (1993) rašoma: „kūrybiškumas – sugebėjimas kelti naujas idėjas, mąstyti savarankiškai, nestereotipiškai, greitai orientuotis probleminėje

situacijoje, lengvai rasti netipiškus sprendimus“. Kūrybingumas – tai savotiškas vainikas arba viršūnė asmenybės bruožų hierarchijoje. Iš prigimties turėdami kūrybiškumo užuomazgų, nesugebame panaudoti viso savo kūrybiškumo potencialo, atskleisti visų savo fizinių ir dvasinių galių (Petruolytė, 1995). Daugelio autorių nuomone (Gage, Berliner, 1994) kūrybingumą lemia individualios asmenybės savybės: vaizduotės lakumas, lankstumas, mąstymo greitumas, tikslumas, išradingumas, konstruktyvumas, smalsumas, motyvacinė įtampa, poreikis nuolat tobulinti savo veiklą ir kt. E. Rimkutės (1993) teigimu, psichologų tyrimuose dažniausiai remiamasi elgesio analize. Tokiu atveju kūrybingumą lemia asmenybės gyvenimo aplinkybės: patyrimas, gebėjimas, saviaukla. Anot J. Almonaitienės (1997), dabar apie žmogaus kūrybingumą sprendžiama iš elgesio rezultatų, kūrybos rezultatų. Kūrybingu paprastai laikomas naujas, originalus, be to atitinkantis kontekstą ir vertingas žmogaus elgesio rezultatas. Psichologinis kūrybingumo vaizdas susideda iš keturių pagrindinių komponentų: kūrybinės asmenybės, kūrybingumo sąlygų, kūrybinio proceso ir kūrybinio produkto.

Pedagoginiu aspektu svarbios E. P. Torrance (1995), R. J. Hallman (1997) ir kitų autorių idėjos, kad kūrybiniai gabumai išrinktųjų privilegija, kad žodžio kūrybingas nereikia asocijuoti tik su menininkais ir genijais, kurie produkuoja naujus išradimus ar svarbius mokslinius atradimus, kad būtina atsisakyti tendencijos nepastebėti kūrybingumo požymių kasdienybėje. Pedagoginės psichologijos tyrėjai patvirtina, kad kiekvienas vaikas, taip pat ir suaugęs individas turi vidinę galią tapti kūrybingu. E. P. Torrance (1995) teigia, kad kūrybiniai gabumai iš dalies įgimti, nes asmuo paveldi jutimo organus, periferinę nervų sistemą ir smegenis, kurie veikia gabumų funkcionavimą ir vystymąsi, tačiau ypač didelę įtaką asmens smalsumui ir kūrybiniams poreikiams turi pati aplinka. Kultūrinė ir istorinė aplinka yra tokia svarbi, kad pedagogai ir tėvai, remdamiesi įvairiais pedagoginiais metodais, gali kryptingai tobulinti kūrybinį vaikų vystymąsi (Torrance, 1997).

A. Petruolytė, D. Beresnevičienė, K. Samanšok (2004) aptaria E. P. Torrance suformuluotą apibrėžimą, pateiktą kaip jautrumą problemoms ir nurodo tokias kūrybingumo mąstymo gebėjimų hierarchijas:

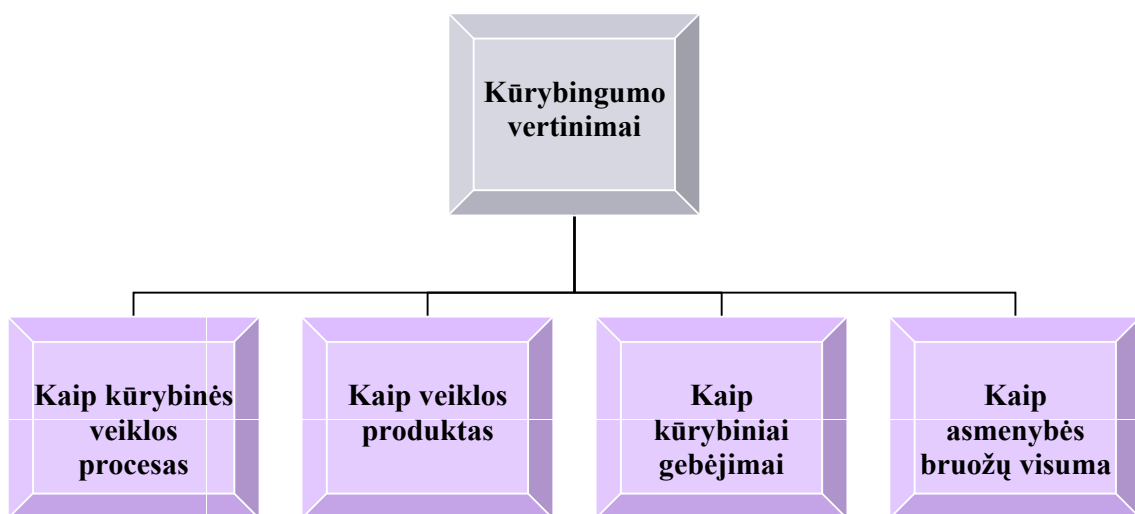
- gebėjimas kurti naujus žodžius, objektų, spalvų, istorijų derinius;
- gebėjimas išvelgti ir sukurti daug įvairių derinių;
- gebėjimas atpažinti praleistus elementus;
- gebėjimas kurti sudėtingesnes kombinacijas piešiant ir konstruojant;
- gebėjimas išvelgti simbolių, objektų, skaičių derinius;
- gebėjimas panaudoti kalbos įgūdžius, kuriant naujas žodžių kombinacijas;
- gebėjimas apibendrinti pavadinimus, piešinius.

Kūrybingumas – sudėtingas ir sunkiai apibrėžiamas asmenybės bruožas. Išskyla jo identifikavimo problema. Vieni mokslininkai aiškiausiai mato iš jo elgesio, kiti – iš kūrybos proceso, dar kiti – iš kūrybos rezultatų, kūrybos proceso ir rezultato jungties. Galima teigti, kad kūrybingumo apibrėžtumas bei jo identifikavimas priklauso nuo žmogaus veiklos pobūdžio, kurioje pasireiškia jo kūrybingumas, jį supančios aplinkos. Pastarąjį dešimtmetį išryškėjęs sisteminis požiūris į kūrybingumą – tai šiuolaikinė tyrimų kryptis, analizuojanti kūrybingumą sudėtingame asmenybės, visuomenės ir kultūros kontekste (Stankevičienė, 2001).

1.1.2. Kūrybingumo tyrimų kryptys ir vertinimas

Kūrybingumas psichologijoje ir pedagogikoje nemažai tyrinėtas. Tačiau iki šiol dar nėra bendros sampratos. Vieni autoriai kūrybingumą sieja su individo gebėjimais ar mąstymu, kiti nagrinėja kaip kūrybos procesą bei jo rezultatus. Dar kiti mokslininkai siekia ištirti kūrybingos asmenybės savybes.

Psichologai ir kūrybingumo metodikos specialistai, tyrinėję kūrybingumo vertinimo problemas, savo moksliniais darbais suformulavo keturias požiūrių į kūrybingumo esmę teorijas: kaip kūrybinės veiklos procesą, kaip veiklos produktą, kaip kūrybinius gebėjimus ir kaip asmenybės bruožų visumą (Bražienė, 2004) (1 pav.).

1 pav. Kūrybingumo vertinimai

Kūrybingumas kaip kūrybinės veiklos procesas. Daugelis autorių (Wallas, 1945; Butkienė, Kepalaitė, 1996 ir kt.) kūrybingumą apibūdina kaip procesą, kurio metu skelbiamos naujos idėjos, demonstruojami skirtingi požiūriai, kuriamos naujos materialinės bei dvasinės vertybės. E. P. Torrance (1984) kūrybingumą apibūdina mąstymo terminais. F. Barron (1988) manymu, svarbiausias rodiklis yra vaizduotė ir simbolizavimas.

Šiai kūrybingumo sampratai pritariančys autoriai nagrinėja kūrybinio proceso vyksmo ypatumus. Dažniausiai mokslinėje literatūroje minima G. Wallas (1945) pateikta keturių kūrybinio proceso stadijų teorija. Analizuodami kūrybingumą kaip procesą, sprenddami apie jo lygius, psichologai naudoja „didžiojo“ ir „mažojo“ kūrybingumo terminus. Pirmuoju atveju kūrybingumas vertinamas, kaip keičiantis ir papildantis mokslo idėjas, meno stilių, socialinį gyvenimą ir pan. „Mažojo kūrybingumo“ pavyzdžių yra labai daug (Bražienė, 2004). Pavyzdžiui, parinkti tinkamą spalvų gamą interjerui ir pan. (Feldman ir kt. 1994). Trečioji stadija, kai randamas specifinis kūrybinis sprendimas. Ketvirtoji stadija – sprendimo vertinimas, išplėtojimas bei įgyvendinimas. Kiti autoriai linkę kūrybinį procesą dar labiau analizuoti. J. P. Guilford (1950) išskiria penkias kūrybos proceso stadijas, o R. W. Weisberg (1999) – dvidešimties kūrybinio proceso stadijų.

Kūrybingumas kaip veiklos produktas. Kūrybos produkto samprata yra labai plati. Tai naujos technologijos, naujos idėjos, naujos mokslo paradigmos ir kita. Kūrybos procesas gali būti vertinamas originalumo, vertingumo, nestandartiškumo, originalumo, sąmoningumo, estetiškumo ir kitais kriterijais (Taylor, 1988). N. F. Višniakova (Вишнякова, 1999) išskyrė tris objektyvaus naujumo kūrybos charakteristikas: kiekis, kokybė, reikšmingumas.

Kita autorių grupė (Taylor, 1999; Simonton, 1999; Weisberg, 1999 ir kt.), kūrybingumą apibūdina *kaip gebėjimą* arba *gebėjimų kompleksą*. Didžiausią įtaką šiai kryptiai turėję mokslininkai, yra J. P. Guilford ir E. P. Torrance. J. P. Guilford sukūrta kūrybingumo, kaip universalus pažintinio kūrybinio gebėjimo, koncepcijos pagrindą, sudarė kubo pavidalo intelekto struktūros modelis. Jame mokslininkas išskyrė divergentinio mąstymo ypatybes:

- mąstymo laisvumas – gebėjimas analizuoti didelį kiekį idėjų;
- originalumas – gebėjimas projektuoti nestandartines idėjas;
- lankstumas – gebėjimas panaudoti įvairias strategijas;
- detalumas – gebėjimas detaliai ir išbaigčiai išdėstyti idėjas (Guilford, 1968).

Be divergentinio mąstymo, J. P. Guilford iškėlė konvergentinio mąstymo kategoriją. Konvergentinis mąstymas sąlygoja vienintelį teisingą, faktais pagrįstą sprendimą. E. P. Torrance (1984) plėtojo – J. P. Guilford idėjas ir sukūrė naujus, jo nuomone objektyvius iki šiol plačiai naudojamus kūrybiškumo testus. E. P. Torrance kūrybinio mąstymo testai, kaip teigia pats autorius, vis dar yra kūrybiškumui vertinti plačiausiai naudojama metodika (Haensly, Torrance,

1990; Baldwin, 2001). Jo testai suteikia galimybę kelti klausimus, ieškoti to, kas dar nežinoma, pateikti hipotezes, atrasti naują, išreikšti savo smalsumą ir pan. (Saeki, Fan, Van, 2001; Hebert, Cramond, Neumester ir kt., 2002). Kiti psichologai teigia, kad mokėjimas kurti slypi mokėjime kelti, sudaryti naujas idėjas, o kūrybiniai gebėjimai – tai vienas iš informacijos perdirbimo metodų. Kuriant kažką naują, neišvengiamai naudojamos jau turimomis žiniomis, tačiau jos naujai siejamos, komponuojamos.

Tarp minėtų kūrybingumo sampratų, išsiskiria akivaizdi tendencija, kūrybingumą apibrėžti *kaip asmenybės savybę* (Edwards, 1995; Sloboda, Howe, 1991) arba *savybių kompleksą* (Jovaiša, 1993; Cropley, 1999). Mokslininkai pristato savitą kūrybiškai asmenybei būdingų savybių kompleksą. Vieni kaip svarbiausius išskiria asmenybės kryptingumą nusakančius bruožus: orientacija į socialinius lūkesčius, veiklos prioritetų turėjimas, aukšta motyvacija ir kt. Kiti akcentuoja savidrausmę, gebėjimą atsisakyti malonumų, pakantumą neaiškumams, polinkį rizikuoti, iniciatyvumą, sprendimų savarankiškumą (Amabile, Collins, 1996). Dar kiti iškelia žmogaus charakterio (darbštumas, ambicingumas, pasitikėjimas savimi), valios (ryžtingumas, drąsa, atkaklumas) ir emocijų (didesnis emocionalumas) savybes. Kaip teigia T. M. Amabile (1983), „kūrybingumą reikėtų suprasti ne kaip asmens bruožą ar gebėjimą, bet kaip elgesį, kurį lemia tam tikras asmenybės ypatybių, pažintinės veiklos gebėjimų ir socialinės aplinkos sąlygų derinys“.

Kaip teigia J. Almonaitienė (1997), izoliuotai analizuojant atskirus kūrybingumo veiksnius, apie kiekvieną jų grupę surinkta nemažai svarbių faktų, tačiau išryškėjo ir prieštaravimai tarp skirtingų kryptių tyrinėtojų daromų išvadų. Kadangi kūrybinių laimėjimų nenulemia kuris nors vienas veiksnys, dauguma mokslininkų mano, kad kūrybingumą būtina nagrinėti kompleksiskai.

Kūrybinio proceso problemų sprendimo eiga priklauso nuo besikeičiančių individualių ir aplinkinių pozicijų. K. K. Urban (1988) mano, kad kūrybiška asmenybė pasižymi ne tik ryškiais kognityviniais sugebėjimais, bet ir asmenybės bruožų visuma. Jo sukurtas kūrybos modelis, vadinamas komponentiniu. Jis dažnai atkreipia dėmesį į daugybę įvairių kūrybinio proceso požymių, tokių kaip pažintiniai, asmeniniai, aplinkos, kas labai primena daugiapožyminius modelius (Amabile, 1983; Sternberg, Lubart, 1999).

D. Bogojavlenskaja (Богоявленская, 1983) savo tyrimuose pasiūlė kokybiškai naują požiūrį į kūrybingumo traktavimą ir tyrimą. Kaip kūrybingumo tyrimo vieneta, ji siūlo nagrinėti intelekto aktyvumą, suvokiamą kaip: „mąstymo veiklos tąsa už numatytos situacijos ribų, nesąlygojama nei praktinėmis reikmėmis, nei išoriniu arba subjektyviu neigiamu darbo vertinimu“.

Pasak V. Družinino (Дружинин, 1998), kūrybiškumą nelemia kūrybinė motyvacija. Kūrybinis aktyvumas pasireiškia ypatingomis gyvenimo veiklos sąlygomis. Nuo žmogaus motyvacijos, kompetentingumo ir aplinkos sąlygų priklauso, ar jis išnaudojo jam suteiktas galimybes.

K. M. Heilman ir kt. (2003) teigia, kad žmogaus kūrybiškumas glaudžiai susijęs su asmens motyvacijos struktūra. Svarbu kūrėjo saviraiškos poreikis, gyvenimo tikslas.

A. H. Maslow (1959) kūrybą suvokia per savirealizacijos prizmę: save realizuojantis asmuo, t. y. savo sugebėjimus vystantis asmuo yra kūrybingas, kadangi savirealizacijos procesas pats savaime yra kūrybingas.

C. R. Rogers ir A. H. Maslow įsitikinę, kad labiausiai kūrybiškumą skatina meilė ir priėmimas, spontaniškumo skatinimas, leidžiantis laisvai skleisti kiekvieno individualiems gebėjimams (Grakauskaitė-Karkockienė, 2006).

Apibendrinant galima teigti, kad kūrybingumas yra sudėtingas ir neapibrėžiamas reiškinys, kuriam nėra vienareikšmiško apibrėžimo. Šis reiškinys apibrėžiamas įvairiais aspektais: filosofiniu, socialiniu, psichologiniu ir pedagoginiu. Tokia definicijų gausa yra todėl, kad kūrybingumo fenomeną aiškina daugybės mokslo krypčių atstovai, išsiskiriantys savitu požiūriu į tiriamąjį objektą. Vieni mokslininkai teigia, kad kūrybingumą galima atpažinti iš veiklos rezultatų, kiti – iš kūrybos proceso, tretieji – kad tai yra gebėjimas, dar kiti – kad tai yra asmenybės savybė. Kūrybingumas – požymių kompleksas.

1.2. Kūrybingos asmenybės bruožai

Pedagogo kūrybinė asmenybė turi svarbią socialinę, pedagoginę ir praktinę reikšmę. Šiandien nėra kito tokio aktualaus ir populiaraus klausimo filosofijoje, sociologijoje, psichologijoje, pedagogikoje kaip asmenybės klausimas. K. Poškaus (1986) nuomone, asmenybės problema šiandieną – pati svarbiausia žmonijos problema. Žmogaus asmenybės problema itin svarbi ugdymo procese, kuris daugiausiai priklauso nuo to, kaip traktuojami ugdymo veikėjai – ugdytojas ir ugdytinis, ar teisingai jie vertinami, ar tinkamai yra organizuojami jų tarpusavio santykiai.

Įvairiais žmonijos gyvenimo laikotarpiais, įvairiai buvo traktuojama ir pati žmogaus asmenybė, jos struktūroje pabrėžiami įvairūs komponentai – tipai, bruožai, savybės, reakcijos, poelgiai, santykiai, motyvai, vertybės ir pan. Psichologijoje asmenybės traktavimas grindžiamas kaip asmenybės bruožai ir savybės. K. Poškus (1986) teigia, kad asmenybės savybės – tai psichinės savybės, kurios tenkina tam tikros veiklos poreikius, pavyzdžiui, tam tikri įpročiai,

interesai ir pan. Jos gali būti teigiamos ir neigiamos. Asmenybės bruožai – platesnės sąvokos, apimančios asmenybės savybių įvairius derinius, pavyzdžiui, kūrybingumas, savarankiškumas, tolerantiškumas ir pan. Jie taip pat gali būti teigiami ir neigiami (Poškus, 1986).

Asmenybė yra daugelio mokslo šakų objektas. Todėl filosofai, psichologai, sociologai ir kitų mokslo šakų atstovai yra pateikę labai daug įvairių asmenybės definicijų. Tokia plati apibrėžimų gausa rodo ne tik didelį mokslo susidomėjimą asmenybe, bet ir tai, kad šiandieną mokslas dar neturi pakankamai principų, kriterijų ir kitų duomenų, leidžiančių apibrėžti asmenybės sąvoką. Konas teigia, jog asmenybės sąvoka reiškia žmogaus individą kaip visuomenės narį, apibendrina jame integruotus socialinės reikšmės bruožus. Ananjevo nuomone, asmenybė – visuomeninio elgesio ir komunikacijų subjektas. Platonovo teigimu, asmenybė – žmogus kaip sąmonės turėtojas (Jovaiša, 1975). Autoriaus požiūriu, asmenybe reikia vadinti visumą žmogaus individualių savybių, kuriomis jis naudojasi visuomeninėje-darbinėje veikloje ar santykiuose su kitais žmonėmis.

L. Jovaiša (1993) teigia, kad asmenybė yra vidinių žmogaus veiksmų visuma, sąlygojanti jo veiklą ir elgesį, savarankiškumą ir atsakingumą. Autoriaus nuomone, savarankiškumui bręsti reikalinga laisvė, o atsakingumui – nekliudyti kito laisvei. Aukščiausia savarankiškumo išraiška yra kūrybingumas, atsakingumo – dorovinis elgesys.

Apibrėžiant asmenybės sąvoką, iškeliami tokie komponentai, kaip žmogaus sugebėjimas dirbti ir rezultatyviai veikti pažintinėje veikloje, psichinių procesų, bruožų ir būsenų pastovi sandauga ir kiti bendrieji, taip pat specifiniai asmenybės bruožai (Jovaiša, 1975).

Žmogus yra biologinė būtybė, turinti sąmonę, galinti pažinti aplinkinį pasaulį ir jį pertvarkyti. Taip pat jis yra ir socialinė būtybė, veikianti ir bendraujanti visuomenėje. Kaip bebūtų, toks žmogus gimsta ne iš karto. Daugelį savo bruožų jis turi išsiugdyti.

Moksliniai tyrimai ir praktika rodo, kad kūrybingi žmonės yra:

- smalsūs ir pastabūs – nuodugniai ir visapusiškai besidomintys įvairiais dalykais, turi sugebėjimų išvelgti problemas ir trūkumus;
- pakantūs neapibrėžtumui – nebijantys netvarkos, prieštaravimų, nesuderinamumo;
- lankstūs – prisitaikantys prie kaitos ir jos siekiantys, atviri naujoms idėjoms ir naujai patirčiai;
- originaliai mąstantys – geba pamatyti įprastus dalykus kitaip, kurti alternatyvias idėjas, vaizduotėje vizualizuoja problemas ir mąsto metaforomis;
- nepriklausomi – stiprios savimonės, savarankiškai mąstantys, tikintys savo idėjomis ir savo veiklos prasme; neklausiantys kitų nuomonės ir mėgstantys dirbti pavieniui;

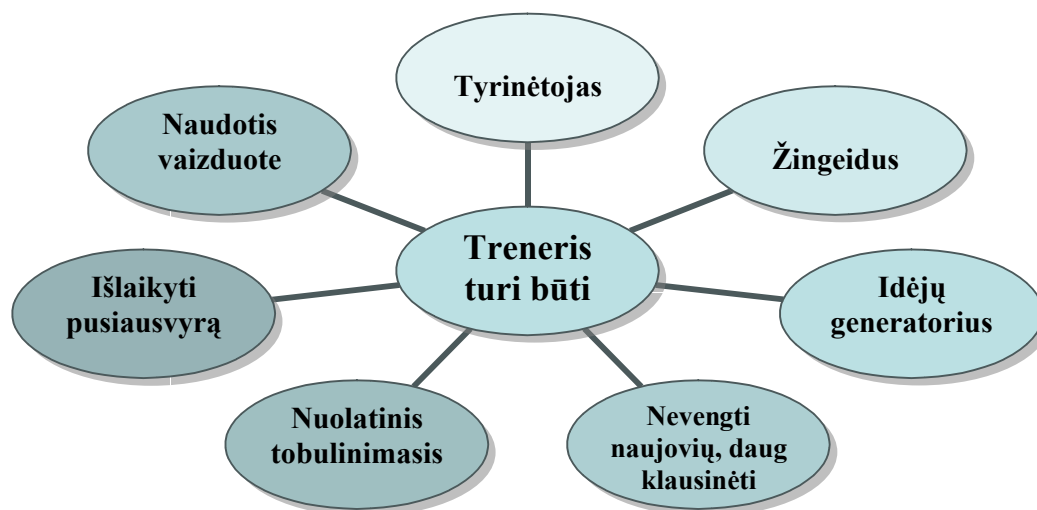
- atkaklūs – turintys savo veiklos tikslus ir linkę juos įgyvendinti, todėl labai motyvuoti, entuziastingi, energingi, atsidavę pasirinktai veiklai (Vaicekauskienė, 2009).

A. Petrulytė (2001) teigia, jog kūrybos procese dalyvauja visas žmogus – su visu savo kūnu, jausmais ir protu, t. y. visa asmenybė. Autorė išskyrė šiuos svarbesnius kūrybingos asmenybės bruožus:

- atvirumas sau, kitiems, kintančiai aplinkai;
- smalsumas, bendras intelektualinis aktyvumas;
- darbštumas, tačiau su kūrybinio darbingumo svyravimais – pakilimais ir atoslūgiais;
- didelis emocionalumas, psichinis jautrumas ir pažeidžiamumas;
- kritiškumas, abejojimas pripažintomis tiesomis, esama tvarka, taisyklėmis, autoritetais;
- polinkis individualiam, o ne grupiniam darbui;
- „suvaikėjimas“ gerąja prasme, t. y. žaisminga nuostata dirbant, darbas ne tik dėl rezultato, bet kartu ir nepasitenkinimas rezultatu.

A. Petrulytė (2001) sako, kad kūrybingumas yra individo polinkis į naują, originalų ko nors komponavimą, modeliavimą ar mąstymą. Sporto pedagogo kūrybingumas glaudžiai susijęs su asmens motyvacijos struktūra, saviraiškos poreikiu, savo gynimo misijos suvokimu ir dideliais siekiais. Trenerio kūrybinis veiklos procesas vyksta tiek treniruotėje, tiek pasibaigus jai. Tik nuolat kurdamas treneris auga ir kaip darbo, ir kaip pažinimo subjektas (Miškinis, 2006).

J. Kehoe (2005) išskyrė tokius kūrybingos darbinės veiklos požymius (2 pav.).

2 pav. Kūrybinės veiklos požymiai

- *Treneris turi būti tyrinėtojas.* Vienas dalykas priimti naujas naujoves ir visai kas kita, tų naujovių ieškoti pačiam. Tyrinėtojas eis ne tik patikrintu, išbandytu keliu, bet ir nauju. Jis nebijo nežinomybės. Treneris tyrėjęs bus įsitikinęs, kad sėkmė jį lydės, kai jis bus radęs patį geriausią kelią.

- *Treneris turi būti smalsus, daug klausinėti.* Kūrybinga veikla yra nuolatinis ieškojimas. Profesiniam rengimui būtina turėti atsakymus į tokius klausimus: kodėl aš dirbu trenerio darba; kokių reikia pokyčių, kad pasiekčiau geresnių rezultatų ir pan.

- *Treneris turi būti idėjų generatorius.* Sporto pedagogas turi leisti pasireikšti vaizduotei ir kūrybingumui. Vaizduotė yra kūrybingumo šaltinis. Ieškojimas kelių sprendimų, skatina kūrybingą vaizduotę, padeda įgyvendinti pačius geriausius sprendimus.

- *Treneris turi nevengti naujovių ir keisti savo įpročius.* Norėdamas būti kūrybingu, treneris turi ieškoti naujovių, nuolatos tobulintis. Turi laužyti nusistovėjusius stereotipus ir kurti naujus.

- *Treneris turi kuo daugiau naudotis vaizduote.* Į klausimą kas yra kūrybingumo šaltinis, dažniausiai atsakome „vaizduotė“, t. y. proto galia kurti tiesiogiai, jusliškai nepatiriamų dalykų vaizdinius. Ji remiasi turima patirtimi: iš jos fragmentų sudaro naujus derinius ir transformacijas (Vaičekauskienė, 2009).

- *Treneris privalo nuolatos tobulintis.* Sporto pedagogas nuolatos turi tobulintis, domėtis mokslina, pedagogine ir kita literatūra. Geri treneriai nuolatos konsultuojasi su mokslininkais.

- *Treneris turi gebėti išlaikyti pusiausvyrą tarp darbo ir laisvalaikio.* Treneris norėdamas būti kūrybingumu, turi būti nepervargęs (Miškinis, 2006).

Asmenybė ir jos bruožų modeliai yra labai sudėtingi. Nes ir pati asmenybė yra sudėtinga. Jos elgseną lemia ne tik vidiniai veiksniai, bet ir konkreti situacija, įvairūs poveikiai. Kūrybingumas kaip asmenybės bruožas, traktuojamas, interpretuojamas, suprantamas ir apibūdinamas įvairiai. Manoma, kad kūrybingumas susijęs ne tiek su vienais ar kitais asmenybės bruožais, kiek su tam tikra asmenybės struktūra, t. y. tų savybių tam tikru deriniu. Tik bendra asmenybės visuma gali turėti įtakos asmenybės kūrybingumui.

Psichoanalitikai (Freud, 1992 ir kt.) pirmieji pradėjo nagrinėti didžiųjų kūrėjų biografijas ir išskyrė kūrybiškų asmenybių bruožus. Mokslininkų teigimu, kūrybą lydi įvairūs nukrypimai.

E. Fromm (1955) supratimu, „būti kūrybišku – reiškia visą savo gyvenimą suvokti kaip gimimo procesą ir jokios savo gyvenimo dalies nepriimti kaip galutinės stadijos“. Kūrybiškumas reiškia gimti dar prieš mirštant“. Mokslininkas išskyrė penkias sąlygas, kurios reikalingos asmenybės atskleidimui: sugebėjimas nustebinti; sugebėjimas susikoncentruoti; asmeninė „Aš“ patirtis; sugebėjimas priimti konfliktą ir įtampą, o ne vengti jų; drąsa ir tikėjimas.

C. G. Jung (1964) teigimu, kūrybingumas reiškiasi užslėptų troškimų rezultatu. Autorius pateikė aštuonis psichologijos tipus ir aprašė kiekvieno santykį su kūrybiškumu. Išskiriamos dvi pagrindinės – ekstravertai ir intravertai (Almonaitienė, 1995).

Kitų autorių nuomone, kūrybingumas sietinas su sveikata – asmenybė, kuriai būdinga pilnatvė, vientisumas, savigarba (Rogers, 1959; Maslow, 1959). L. Monginaitė (2005) sako, jog sveikas ir kūrybingas žmogus siekia atskleisti savo galimybes, save realizuoti. Saviraiškos pagrindas yra vertybės: tiesa, grožis, tobulumas, kūryba, laisvė. Savęs priėmimas ir savo vertės suvokimas – pirmas individualybės kūrimo žingsnis, būtinas norint adekvačiai vertinti. C. R. Rogers (1959) teigia, jog kūrybos procesą reikia apibrėžti, kaip veiklos metu gimstantį naują produktą, viena vertus atsirandantį iš individo unikalumo, kita vertus, iš jo gyvenimą užpildančių daiktų, įvykių, žmonių aplinkybių.

C. R. Rogers (2005) kūrybingą žmogų apibūdina taip: „būdamas jautriai atviras savo pasauliui, pasikliaudamas gebėjimu užmegzti naujus ryšius su savąja aplinka, jis kurtų naujus produktus ir kūrybingą gyvenimą. Jis nebūtinai būtų „prisitaikęs“ prie savosios kultūros ir greičiausiai nebūtų konformistas. Tačiau visais laikais ir visose kultūrose gyventų konstruktyviai, išlaikydamas harmoniją su savo kultūra, kokios reikėtų darniam jo poreikių pasitenkinimui“.

Apibendrinant, galima teigti, jog dauguma tyrėjų nurodo, jog viena iš svarbiausių kūrybiškos asmenybės savybių – originalumas. Kūrybingiems individams būdingas taip pat ir pastabumas, smalsumas, išvalgumas, energingumas, savarankiškumas. Susidaro įspūdis, kad kūrybiškai asmenybei būdinga įvairių, kartais net labai prieštarinių savybių kompleksas.

1.3. Kūrybinės trenerio veiklos specifiškumas

Žmogaus veikla turi tam tikrą kiekybinį aktyvumo laipsnį, kuriam išreikšti vartojama sąvoka intensyvumas. Tačiau ne vien intensyvumas apibūdina veiklos esmę. Veikla turi ir kokybinę savo charakteristiką, kurią atskleidžia tos veiklos objektas ir veiklos kokybė, pobūdis. Kokybinė veiklos charakteristika nustatoma pagal tai, kiek kūrybiška ši veikla. Pedagogo veikla iš esmės visada buvo kūrybinio pobūdžio. Todėl, kad geras ugdymas – kūrybingas. Kiekvienas pedagogas ugdydamas savo auklėtinių kūrybinius sugebėjimus, ieškodamas efektyvių ugdymo metodų bei formų, pats yra kūrėjas ir novatorius (Poškus, 1986).

Šiandieninėje visuomenėje kūrybingumas pedagogui ypač reikalingas, todėl kad mūsų visuomenės visos kūrybinės veiklos sritys – mokslas, technika, menas, kultūra, priklauso tiems, kuriuos pedagogas ugdo. Spartus šiandieninio pasaulio materialinės ir dvasinės kultūros

vystymasis reikalauja iš kiekvieno visuomenės nario, o ypač iš pedagogo, optimalaus kūrybiškumo.

Kūrybos sąvoką ne visos mokslo šakos apibrėžia vienodai, tačiau visos pripažįsta, jog žmogus pagal savo prigimtį yra kūrėjas, sutvėręs visa tai, ką šiandien plačiaja prasme vadiname kultūra – mokslą, techniką, meną, buitines, visuomeninių santykių kultūrą ir kt. (Poškus, 1986). Kūrybinė žmogaus veikla yra pats aukščiausias ir sudėtingiausias psichinis procesas, kaip tam tikra santykio su realia tikrove išraiška. L. Jovaiša (1993) sako, kad kūryba – tai žmogaus veikla, kuria sukuriamos naujos, iki tol nežinomos materialinės ir dvasinės vertybės, turinčios visuomeninę reikšmę. K. Poškaus (1986) teigimu, kūryba plačiaja prasme yra žmogaus veikla, kurios rezultatas yra kokybiškai nauja vertybė, nepakartojami, unikali visuomeniniu-istoriniu atžvilgiu.

Pedagogo profesija yra labai sunki ir kilni, reikalaujanti iš žmogaus, paskyrusio visą savo gyvenimą, nuolatinės kūrybos, nenuilstamo mąstymo, didžiulio dvasinio dosnumo, meilės vaikams, begalinio atsидavimo darbui (Bendrojo lavinimo ir profesinių mokyklų reformos pagrindinės kryptys, 1984). Norint būti treneriu, pirmiausia reikia juo gimti, kartu susieti savo gyvenimą su išsimokslinimu ir svarbiausia dirbti su meile. Sporto pedagogas nuolatos turi tobulintis, ieškoti naujovių, sugebėti matyti ateitį, patvirtinti savo mintis ir požiūrį su įvairiais argumentais. Trenerio kelias yra sunkus. Jis visada eina duobėtu, nepramintu keliu, jį ne visada lydi pergalės. Didžiausių sportinių laimėjimų pasiekama ne laikantis metodinių reikalavimų, o ieškant savo kelio, sutelkus visas turimas jėgas (Karoblis, 2006).

Treneris kasdieninėje savo darbo veikloje susiduria su įvairiais sunkumais, kai reikia savarankiškai spręsti, nestandartiškai mąstyti, numatyti savo veiksmų padarinius. Sporto pedagogas treniruotės technologijos sukūrimo raktą gauna pažindamas ir įvertindamas esamą padėtį, tobulindamas ir pažindamas save, kurdamas ir apibendrindamas treniravimo patirtį. Šios vertybės įgyjamos nuolatos tobulinantis ir kruopščiu darbu. Treneris labai rimtai turi žiūrėti į mokslinę veiklą. Mokslinis mąstymas ir kūrybinė valia, atsakomybė ir reiklumas, permainingos turi tapti trenerio kasdienybe. Sėkmė trenerį lydės, jei jo intuicija bus moksliai pagrįsta, jei jis kūrybiškai ieškos naujovių, sugebės analizuoti, klausyti, girdėti, ramiai ir kritiškai mąstyti (Karoblis, 2006).

Taigi, treneris pirmiausia turi būti kūrėjas, kūrybingas specialistas. Kūrybinė trenerio veikla – tai gana sudėtingas psichinis vyksmas, tam tikro santykio su tikrove išraiška. K. Poškaus (1986) teigimu, „kūrybingumo rezultatas yra kokybiškai nauja vertybė, nepakartojama, originali ir unikali“. Kūrybiškumas pedagogui būtinas. Jeigu pedagogas nori ugdyti savo auklėtinio kūrybiškumą, tai jis pats turi būti kūrybingas (Poškus, 1986). Visiškai atsiduodamas savo darbui,

sporto pedagogas tobulėja, sau ir savo ugdytiniams atrodo vertingesnis, tampa sektinu pavyzdžiu savo auklėtiniams.

K. Miškinio (2006) teigimu, šiuolaikiniame sporto pasaulyje kūrybiškumo poreikiai tiesiogiai neišmatuojami, kadangi:

- ✓ esant didžiuliai pramogų, technologijų ir kitų dalykų pasiūlai, reikia trenerių, kurių treniruotėse jauniems žmonėms būtų įdomu, treniruotės turėtų didžiulę trauką;
- ✓ esant didžiuliams sportiniams laimėjimams reikia kūrybiškai dirbančių sporto pedagogų, gebančių kurti naujas idėjas, naujas metodologijas ir jas įgyvendinti trenerio praktinėje veikloje;
- ✓ esant didžiuliam įvairių veiklos sričių pasirinkimui, reikia trenerių, gebančių išryškinti ir parodyti socialinį sporto vaidmenį žmogui ir visuomenei;
- ✓ kūrybiškumas padeda greitai apsispręsti ir keisti sprendimus vos supratus, kad jie neteisingi.

Sportas yra veikla, kuria sportininkas, norėdamas pasiekti sportinės sėkmės turi išsiugdyti ir charakterį – moralines savybes, drąsą, žaismingumą, šaltakraujiškumą, savitvardą, mandagumą, garbingumą. Sporto pedagogas tampa treniruotės vyksmo architektu, ypatingai formuojant savo ir sportininko asmenybę. Sėkmė trenerį lydės, jei jo intucija bus moksliskai pagrįsta, jei jis kūrybiškai ieškos naujovių, sugebės analizuoti, klausyti ir girdėti, sekti sportininko organizmo būklę, ramiai ir kritiškai mąstyti. Treneris – svarbiausia figūra didžiuliam sporto pasaulyje. Todėl sporto pedagogas privalo nuolatos gilinti savo žinias, pagrįsti savo pedagoginę patirtį, visuomet jausti atsakomybę už savo auklėtinius, išlaikyti laisvą ir nepriklausomą mąstymą (Karoblis, 2006).

Dirbdamas kūrybingai, sporto treneris ugdomi kūrybines jėgas, kurios žadina norą ieškoti naujovių, studijuoti naujausią literatūrą, labai atidžiai stebėti ugdytinius ir jų laimėjimų raidą. Kūrybingų žmonių poreikis sporto pedagogikoje yra toks didelis, kad būtina ieškoti kūrybos vyksmo ištakų, sąlygų ir būdų, padedančių ugdyti kūrybingą trenerį. K. Poškaus (1986) teigimu, kūrybingumą galima išugdyti, nes jis nėra objektyviai besireiškiantis savaimingas procesas.

K. Miškinis (2006) pabrėžia, kad dabar pačių geriausių rezultatų gali pasiekti tik tas, kuris geba nestandartiškai mąstyti, nėra konformistas, nesielgia „kaip visi“, o kūrybiškai mąsto ir priima originalius sprendimus. Sporto pedagogui tai yra labai svarbus reikalavimas. Pagal kūrybiškumą matuojame žmogaus, kaip asmenybės galimybę pasiekti savo veiklos tikslą.

Pedagogo kūrybinis pajėgumas, sugebėjimai ir potencialas, jo originalūs sprendimai, veiklos formos ir metodai formuojasi visuomeninės patirties, naujų žinių ir idėjų, mokėjimų ir įgūdžių pagrindu. Žinios, socialinę patirtį apibendrinančios, jų sistemos yra kūrybinio proceso

pagrindas (Poškus, 1986). Aiškinant kūrybinę veiklą ir jos tyrimus, negalima atmesti tokių intelekto komponentų kaip žinios. Kai žmogus mąsto remdamasis vien turima informacija, jis mąsto reprodukciškai. Turimos žinios jam nesukelia kūrybinės veiklos poreikio įgyti jas. Priešingai, tų žinių stoka žadina jų poreikį bei interesą, o tai pasiekama tik kūrybine veikla (Vaicekauskienė, 2009).

Trenerio pedagoginės veiklos turinys bendrais bruožais apibrėžiamas sportinio rengimo programose, sporto šakos teorijoje ir metodikoje. Tačiau praktinėje veikloje treneris kasdien susiduria su įvairiomis, nenuspėjamomis situacijomis, kai reikia savarankiškai priimti sprendimus. K. Miškinio (2006) manymu, „treneris žinodamas, jog ta pati metodika, tos pačios pedagoginio poveikio priemonės vienais atvejais gali būti veiksmingos, kitais – ne, neturi mechaniškai naudoti mokslinių rekomendacijų arba kitos sukauptos patirties, remtis analogija“. Taigi, kūrybingumas – vienas esminių trenerio veiklos bruožų, lemiančių ir jo auklėtinių sportinius laimėjimus. Kūrybingumas – didelis asmens savybių kompleksas, kuris padeda suaugusiam žmogui pritaikyti geriausias savybes, įgūdžius, gebėjimus ir kompetencijas naujoje veikloje.

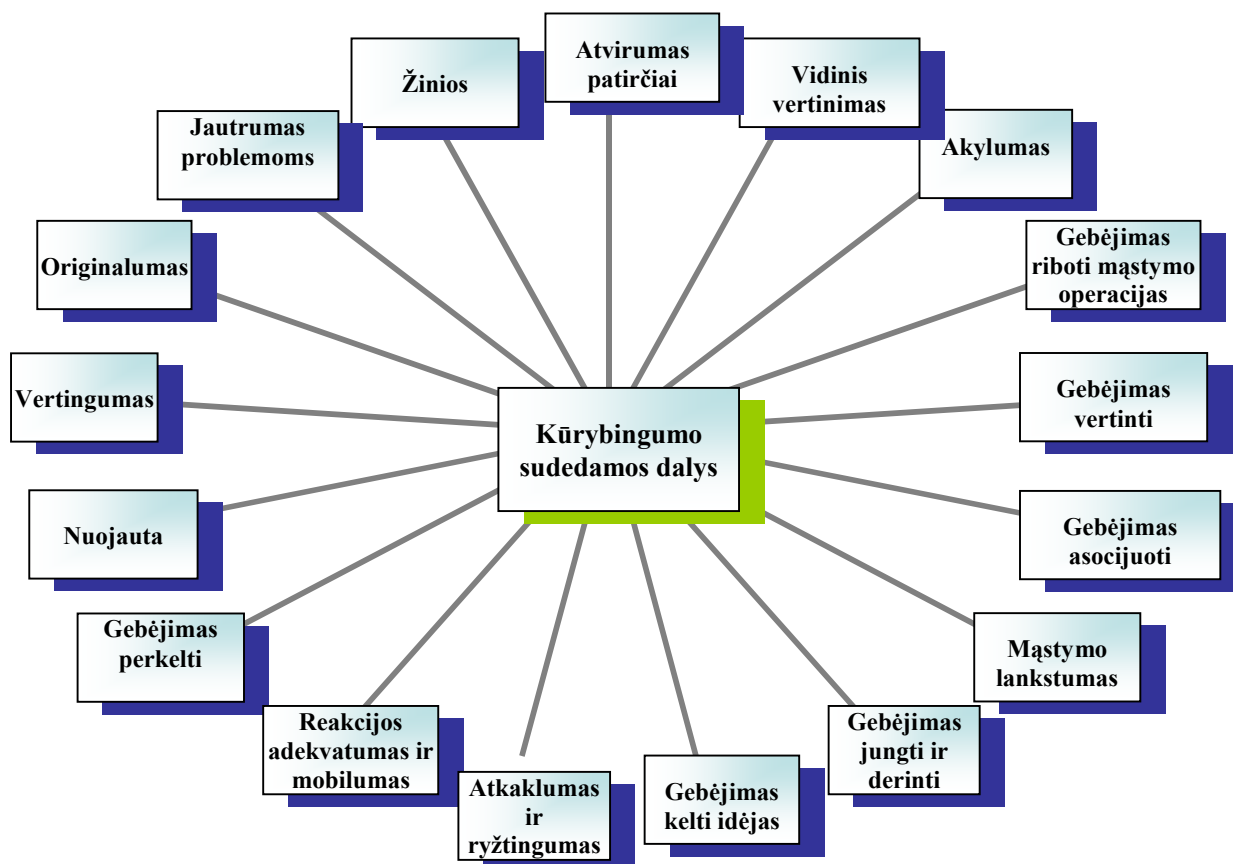
L. Jovaiša (1993) teigia, jog kūrybingumas – asmenybės savybių kompleksas, įgalinantis produktyviu darbu pasiekti originalių, visuomeniškai reikšmingų, kokybiškai naujų veiklos rezultatų. Kūrybinė trenerio veikla yra susijusi su daugybe veiksmų: trenerio autoritetu, patirtimi, darbo sąlygomis. K. Miškinis (2006) sako, jog kūrybingumas – pagrindinis pedagogikos elementas, sėkmės laidas.

Specialisto požiūrį į darbą lemia jo dorovinė sąmonė, elgesio normų ir principų sistema. Tačiau kiekviena norma standartizuoja santykius, nes remiasi bendraisiais reikalavimais, o normų taikymas konkrečiomis pedagoginėmis situacijomis numato kūrybinį, o ne standartinį požiūrį. Taigi, pedagoginiame procese atsiranda kūrybingumo, ieškojimo poreikis. Ta pati sporto pedagogo veikla, nepakartojama savo individualumu, suponuoja trenerio kūrybingumo ugdymą. Tačiau įsakyti dirbti kūrybingai negalima, galima tik išmokti arba išmokyti. Tai svarbu, nes savaime šis bruožas neišsiugdo (Miškinis, 2006).

1.4. Kūrybingumo struktūra

Kūrybingumas kaip asmenybės bruožas, traktuojamas, interpretuojamas, suprantamas ir apibūdinamas nevienodai. K. Miškinio (2006) manymu, treneriai sąvokas „kūryba“, „kūrėjas“, „kūrybingumas“ suvokia gana abstrakčiai. Nežinant kūrybingumo sudedamųjų dalių, sunkiau siekti ir pedagoginio meistriškumo.

K. Miškinis, E. Skyrius (2005) išskiria šias kūrybingumo sudedamąsias dalis (3 pav.).

3 pav. Kūrybingumo sudedamosios dalys

➤ *Noras perimti patirtį, atvirumas patirčiai.* Atvirumas (ekstensialumas) – gebėjimas priimti daugybę, net ir pačios prieštarinčiausios informacijos, neatmetant nieko psichologiniam rigidiškumui, psichologinei gynybai. Kuo treneris lankstesnis, tuo geresnės sąlygos reikšės kūrybingumui (Miškinis, 2006).

➤ *Vidinis vertinimo lokusas* – vienas iš svarbiausių kūrybingumo sudedamųjų dalių. Tai sporto pedagogo gebėjimas vertinti viską kas sukurta savo protu, o ne remiantis kitų nuomone ar kritika. Vertindamas savo protu, treneris suvokia tam tikrų idėjų prasmę, tačiau tai nereiškia, kad neatsižvelgiama į kitų nuomonę. Vidinis vertinimas reiškia tik tai, kad vertinimo pagrindas slypi asmenybės viduje, o ne išorėje, kad gebama reaguoti savitai (Miškinis, 2006).

➤ *Akylumas (pastabumas)* – gebėjimas pastebėti neįprastus dalykus. Ši kūrybingumo sudedamoji dalis yra susijusi ne su regėjimu, o su mąstymu, nes žmogus smegenimis „mato“ daugiau negu akimis (Miškinis, 2006). L. Jovaiša (1993) pabrėžia, kad pastabumas yra stebėjimo ypatumas, pasireiškiantis gebėjimu kuriomis nors sąlygomis greitai suvokti reikiamą esminę situaciją. Autorius teigia, kad pastabumą reikia skirti nuo akylumo. Jo teigimu, akylumas –

gebėjimas greitai suvokti daug įvairios, bet ne esminės informacijos. S. Stonkus (2002) sako, jog pastabumas yra sportininkų intelektinių gebėjimų dalis: pagrindinių veiksnių, situacijų, jas lemiančių veiksnių suvokimas ir pastebėjimas per pratybas ir varžybas.

➤ *Gebėjimas riboti mąstymo operacijas* – gebėjimas pasinaudoti pačiais informatyviausiais šaltiniais. A. Luko (1983) manymu, mąstymo procese nuo vienos samprotavimų grandinės grandies, nuosekliai pereinama prie kitos. Todėl kartais nepavyksta mintimis aprėpti viso reiškinių vaizdo. Tačiau specialistas turi gebėti apriboti ilgą samprotavimų grandinę, pakeisti ją konkrečia apibendrinamąja operacija (Miškinis, 2006). Mąstymo operacijų ribojimas – tai tik vienas iš atvejų, kai gebama keletą sąvokų pakeisti viena, abstraktesne, sąvoka ir pasinaudoti pačiais informatyviausiais simboliiais (Lukas, 1983). Tai reikalauja nestandartinio mąstymo ir yra svarbus kūrybingumo poreiškis.

➤ *Gebėjimas vertinti* – sugebėjimas vertinti, pasirinkti vieną alternatyvą iš daugelio, kol ji dar nėra patikrinta. Vertinama ne tik tada, kai darbas yra baigtas, bet ir tada, kai jis atliekamas. Tokie vertinimai yra reikšminga kūrybinių ieškojimų grandis, žyminti įvairius kūrybinio proceso raidos tarpsnius. Šachmatų meistras buvo pirmieji, kurie pastebėjo, jog sugebėjimas vertinti nepriklauso nuo kitų sugebėjimų (Lukas 1983).

➤ *Gebėjimas asocijuoti* – vienas iš kūrybinių gabumo dėmenų. Tai yra gebėjimas lengvai asocijuoti ir abstrahuoti asocijuojamąsias sąvokas bei sintezės išvadas taikyti savo darbe (Lukas, 1983; Miškinis, 2006). Vieno kokio nors sugebėjimo atskleidimas dar nereiškia, jog galima atskleisti visus gabumus ir negali būti produktyvaus mąstymo garantija.

➤ *Mąstymo lankstumas* – sugebėjimas greitai ir lengvai pereiti nuo vienu dalykų prie kitų, savo turiniu labai nutolusios nuo pirmosios. Tokio lankstumo neturintis mąstymas vadinamas inertišku, sustabarėjusiu, sustingusiu (Lukas, 1983; Miškinis, 2006). Lankstumas dar gali reikšti gebėjimą laiku atsisakyti klaidingos hipotezės. Žinome, jog labai sunku atsisakyti hipotezės, kai ji yra „sava“. Tačiau pedagoginiame vyksme, treneris kartais turi mokėti atitrūkti nuo logiško požiūrio į faktus ir pamėginti į juos žvelgti plačiau, visapusiškiau. Be šito neįmanoma regėti senų, įprastų dalykų, kartu kūrybingai dirbti. Mąstymo lankstumas – kritiško mąstymo būdas, laisvas naujų idėjų kūrimas, jų gausumas (Miškinis, 2006).

➤ *Gebėjimas jungti ir derinti* – tai individo sugebėjimas greitai suderinti naujus duomenis su ankstesniu patyrimu, sieti gaunamą informaciją su jau turima (Lukas, 1983; Miškinis, 2006). K. Miškinis (2006) teigia, jog trenerio sporto veikloje – gebėjimas laisvai, nebijant kelti įvairias idėjas, derinti formas, metodus, kurti netikėtus darinius yra ypač svarbus. Naujų idėjų žadinimas, kai kurių mokslininkų laikomas išskirtiniu kūrybingumo rodikliu.

➤ *Gebėjimas kelti idėjas* – sudedamoji kūrybinių gabumų dalis. Tai yra gebėjimas apmąstyti „nepaleisti“, bandyti jas įgyvendinti. Naujų idėjų kyla tiek įtemptai dirbant, tiek

ilsintis, atsipalaidavus. Svarbu jas užfiksuoti, apmąstyti ir mėginti įgyvendinti. Kūrybingas specialistas išvelgia problemas ten, kur iš pirmo žvilgsnio lyg ir viskas aišku (Miškinis, 2006). A. Lukas (1983) sako, jog logika ir matematika patvirtina, kad kuo daugiau idėjų individas sukuria, tuo daugiau galimybių, kad tarp jų bus ir gerų idėjų.

➤ *Atkaklumas ir ryžtingumas* – gebėjimas baigti tai, kas pradėta ir tobulai padaryti iki galo tai, kas sumanyta (Miškinis, 2006). L. Jovaiša (1993) pabrėžia, kad atkaklumas – nuoseklus ir ilgalaikis tikslo siekimas, esant sunkioms ar priešiškomis veiklos sąlygoms. Sporto pedagogas turi tikėti savo auklėtiniu, pasirinkta metodika, nes tik atkaklumu pasiekiami teigiamų rezultatų, ugdomi gabumai.

➤ *Reakcijos adekvatumas ir mobilumas* – gebėjimas greitai ir tinkamai pasirinkti, teisingai įvertinti naujas situacijas. Jų požymis – išradingumas, orientavimasis, mokėjimas greitai ir teisingai įvertinti susiklosčiusią situaciją (Miškinis, 2006).

➤ *Gebėjimas perkelti idėjas* – tai ieškojimas analogijų ir jų perkėlimas į savo darbą (Miškinis, 2006). Analogijų ieškojimas – tai ir yra apibendrinančiosios strategijos kūrimas, būtina igūdžio arba idėjos perkėlimo sąlyga (Lukas, 1983).

➤ *Nuojauta, dar kitaip tariant intuicija* – gebėjimas naudotis savo pasąmonėje užkoduotu patyrimu. Specialistai seniai išmoko naudotis savo pasąmonės mąstymu. Pasąmonėje kilusi mintis tėra informacijos apdorojimo vaisius. Specialisto nuojautą „maitina“ žinios ir patyrimas. S. Stonkaus (2002) manymu, nuojauta (intuicija) – ankstesne patirtimi grindžiamas gebėjimas numatyti reiškinius, įvykius, nustatyti naujos tikrovės pažinimo duomenis perdirbant, išsiaiškinant turimą informaciją. To perdirbimo mechanizmas kol kas nėra išaiškintas. Nauja išvelgiama netikėtai, nors tai būna ilgo svarstymo rezultatas. Ne visada intuicija pateikia teisingus sprendimus, tačiau ji padeda priartėti prie tiesos (Jovaiša, 1993).

➤ *Vertingumas* – požymis, tenkinantis socialinius, pedagoginius, kultūrinius, ekonominius ar kitokius reikalavimus pagal vertės ar vertybių kategorijas. Vertybė – asmenybės ir elgesio motyvas, susijęs su objektais, labiausiai atitinkančiais materialinius, kultūrinius ir dvasinius asmenybės poreikius (Stonkus, 2002). Trenerio veikla turi būti ne tik originali, bet ir vertinga, t. y. kiek ji padės pasiekti gerų sportinių rezultatų (Miškinis, 2006).

➤ *Originalumas* – gebėjimas grįsti savo veiklą tolimomis asociacijomis. Įvairūs asmenybės deriniai sudaro nepakartojamą kūrybingumo braižą. Kūrybingas treneris kartu turi būti ir originalus. Jeigu jis kopijuoja kitų veiklą, negali būti vadinamas kūrybingu. Antai dailininko, kopijuojančio kitų paveikslų, nepavadinsime kūrybingu. Tačiau tai nereiškia, kad specialistas negali naudoti iš kitų pasiskolintų idėjų. Jeigu jis interpretuoja ir rutulioja skolintas idėjas originaliu būdu, jo veikla laikytina kūrybinga. Be to galima padaryti kažką originalaus, kas savaime nėra naujo (Miškinis, 2006).

➤ *Jautrumas problemoms* – gebėjimas pamatyti neatitikimus, išvelgti problemas ten, kur daugelis jų nepastebi. Jis susijęs su platesniu, visapusišku situacijos suvokimu (Miškinis, 2006).

➤ *Išsamios ir gilios žinios*. Nors apie specialisto kūrybingumą šiandien bandoma spręsti ne iš intelekto, o įvairių kitų parametru, fundamentaliosios žinios, mokslumas, intelektinis aktyvumas yra būtini kūrybingumo elementai. Galima ugdyti žinojimą neugdant kūrybingumo, tačiau ne atvirkščiai – kūrybingumui daugiau ar mažiau žinių yra būtina. Dirbti kūrybiškai be išsamių žinių neįmanoma. Žinios yra idėjų šaltinis. Taip pat jos didina kūrybinės veiklos veiksmingumą, teikdamos informaciją apie ankstesnius bandymus ir jų pamokas, padėdamos apibrėžti problemai spręsti tinkamą kontekstą ir parinkti priemones bei metodus (Miškinis, 2006).

1.5. Kūrybingumas kaip trenerio pedagoginio meistriškumo pagrindas

Meistriškumas turi didelę įtaką profesinei veiklai. Tai yra priemonė siekti savo profesijos subtilybių geresnio suvokimo. K. Miškinio (2006) teigimu, naujos nuostatos kyla iš naujų profesinių įgūdžių, o šie susiformuoja dėl naujų nuostatų. Neužtenka vien tik „gaudyti“ naujas idėjas, tačiau reikia ir mokėti jas pritaikyti, siekti jas profesionaliai įvaldyti ir ne tik joms pritarti.

S. Stonkus (2004) tvirtina, kad sporto pedagogui pedagoginis meistriškumas ypatingai svarbus. Autoriaus nuomone, „pirmoji trenerio darbo diena yra paskutinė jo žinojimo diena, nes supranti kiek daug nežinai. Tik nuolatinis informacijos, naujovių ieškojimas padeda treneriui susikurti racionalią treniravimo sistemą ir nuolat žengti pažangos keliu“.

Pedagoginis meistriškumas – daugiareikšmė sąvoka. Ši sąvoka apima trenerio gebėjimą organizuoti ir valdyti ugdymo procesą, visapusiškai jį organizuoti, individualizuoti, sukurti puikių auklėtinių kolektyvą, kuriame vyrautų geras psichologinis klimatas, kuriame kiekvienas sportininkas galėtų visapusiškai atsiskleisti. Didelio pedagoginio meistriškumo gali pasiekti kiekvienas sporto pedagogas, turintis pašaukimą dirbti treneriu (Miškinis, 2002).

Pedagoginis meistriškumas yra vienas iš pagrindinių trenerio profesinės veiklos brandos rodiklių. K. Miškinio (1998) manymu, tai yra kompleksas trenerio veiklai būtinų gebėjimų, pagrįstų specialistų erudicija, kultūra ir reikšmingomis pedagoginiam darbui asmenybės savybėmis.

L. Jovaiša (1993) sako, jog pedagoginis meistriškumas – tai yra gebėjimai ir įgūdžiai labai gerai dirbti pedagoginį darbą bei bendrauti su ugdytiniais. Jis įgyjamas ugdytojo valios pastangomis, kruopščiu darbu įveikiant visus iškilusius sunkumus, siejant teoriją su praktika,

kūrybiškai tvarkant ir tobulinant savo pedagoginę veiklą ir santykius su ugdytiniais. Autorius išskirias šias pedagoginio meistriškumo apraiškas:

- ✓ gebėjimas sudominti ir palaikyti dėmesį;
- ✓ sudėtingus dalykus dėstyti paprastai ir aiškiai, sunkius – padaryti lengvais;
- ✓ greitai ir tiksliai išvelgti vaiko būsenas ir reaguoti į jas pedagogiškai;
- ✓ valdyti save, viską daryti labai gerai.

Pedagoginis meistriškumas glaudžiai siejamas su mokytojo pedagoginiu kūrybingumu. Tik meistriškai dirbantis specialistas gali būti kūrybingas. Todėl norint nustatyti pedagogo kūrybingumo lygį, būtina atkreipti dėmesį į tai, ar tinkamai jis panaudoja auklėtinių ugdymui pedagoginius metodus, formas, principus, ar pedagoginė jo veikla yra išskirtinė, originali, nauja, ar gausu joje įvairių variacijų, ar tinkamas tos veiklos tempas, efektyvumas (Poškus, 1986).

Trenerio veikla – tai kūrybinis procesas. Žmogaus veiklai, ypač kūrybinei, didelės reikšmės turi įsitikinimai, kurie padeda maksimaliai plėtoti žmogaus aktyvumui, energijai, susitelkimui, kryptingumui – sugebėjimų svarbiausiems komponentams. Sugebėjimai optimaliausiai panaudojami tada, kai sužadintos teigiamos emocijos. Rezultatyviausiai panaudoja pedagoginius gebėjimus tas treneris, kuris myli savo profesiją ir savo auklėtinius. Sugebėjimai ir emocijos – neatskiriami asmenybės komponentai. Kūrybinei pedagogo veiklai – gebėjimų vien nepakanka. Kūryba – tai sunkus ir varginantis darbas. Kūrybai reikia stiprios valios, norint įveikti sunkumus ir kliūtis, kurių trenerio darbe yra pakankamai daug (Poškus, 1986).

Treneris – kūrybinga asmenybė, pasižyminti tokios savybėmis: atidumu, jautrumu, suvokimu, intelektine intuicija, didžiule fantazija, išradingumu, išmone, išankstinio talento numatymu, žiniomis, iniciatyvumu, atkaklumu, dideliu organizuotumu, vaizdingumu ir darbingumu (Karoblis, 1999). Sporto pedagogo kaip kūrybingos asmenybės bruožas, yra nuolatinė rizika, pavojus. Toks žmogus turi daug originalių minčių, labiau linkęs klysti. Visos šios savybės padeda treneriui nuspėti sportininko ateitį. Kūrybingas treneris dažniausiai susikoncentruoja į sudėtingas problemas, kurioms išspręsti reikia pasitelkti savo originalumą.

P. Karoblis (2006) pabrėžia, jog trenerio profesionalumas – nuolatinė tikslinga veikla perimant kitų trenerių, mokslininkų, sportininkų, gydytojų sukauptas žinias, informaciją, patirtį, įvaldant teorinės ir praktinės veiklos gebėjimus bei įgūdžius – sėkmingo darbo pagrindas. Moksliskai ir dvasiškai išugdytas sportininkas ir treneris – tai didžiausias turtas, atveriantis ryšius su pasauliu.

Labai gerų rezultatų siekimas, efektyvi treniruotės technologija, susijusiu su pedagoginiu treniruotės vyksmo tobulinimu, kryptingai ugdant intelektualią sportininko asmenybę, išreiškiant judesių grožį, parodant technikos kokybę ir tobulumą, yra didelio meistriško sporto sėkmė

(Karoblis, 2006). Didelio meistriskumo sportas susijęs su žmogaus brandos ir ugdymo vyksmu, yra visuomenės gyvenimo ir veiklos dalis. Šio sporto tikslas – kiek įmanoma išugdyti sportininko gebėjimus, naudojant veiksmingiausias sportinio rengimo priemones ir metodus. Treniruotės ir vyksmo analizė yra viena iš kūrybingo trenerio mokslinio mąstymo operacijų, suteikiančių impulsą treneriui ir sportininkui tobulėti (Karoblis, Raslanas ir kt., 2006). Didelio meistriskumo sportininkų rengimo ugdomoji sąveika tarp ugdytojo ir ugdytinio yra individuali, gali pasikartoti jo esmė, tai, kas yra invariatiška. Sporto pedagogams – sportas tampa labai atsakingu ir svarbiu kūrybiniu darbu, kuriam atlikti reikia didžiulių fizinių ir dvasinių pastangų (Karoblis, 2006).

Trenerio pedagoginė veikla yra labai sudėtinga. Kiekvienu momentu iškyla įvairių probleminių situacijų, kai reikia savarankiškai mąstyti ir priimti sprendimus. Kompetentingas ir pagrįstas sprendimas daro auklėtiniams teigiamą poveikį, stiprina trenerio autoritetą. Ir priešingai – neapgalvoti, paviršutiniški, neteisingi sprendimai didina sportininkų nepasitenkinimą (Miškinis, 2006). Kūrybinė trenerio kompetencija pasireiškia naujoviška ir nestandartine veikla, savarankišku kritiniu mąstymu, naujų netipiškų sprendimų ieškojimu ir taikymu. Geros kompetencijos treneris privalo gerai suvokti savo sporto šakos sportininko rengimo turinį: išmanyti kokios fizinės ypatybės kokiomis treniruotės priemonėmis ugdomos, kokie fizinių krūvių parametrai, kokia atsigavimo priemonių naudojimo metodika, teorinės žinios (Karoblis, 2003).

Kartais treneris ilgamete patirtimi dangsto nenorą kritiškai vertinti savo darbo rezultatus, mokyti pedagoginės treniruotės teorijos, susipažinti su kitų trenerių patirtimi, tobulinti pateikiamą treniruočių medžiagą ir metodiką, gilintis į treniruotės vyksmo naujoves. P. Karoblis (1999) teigia, „neįveikus inercijos, negalimas trenerio kūrybingumas, pedagoginio meistriskumo didėjimas. Kūrybinė energija, lankstumas, darbštumas, atkaklumas ir ryžtingumas, gebėjimas sutelkti kūrybines pastangas, spręsti sunkius pedagoginius uždavinius – tai yra trenerio kūrėjo bruožai. Kūrybingą trenerį nuolat aplanko įkvėpimas, ta būseną, kai jis gali išreikšti save. Tai įgimta savybė, kutri atsiskleidžia darbe. Svarbiausia, kad treneris į darbą įdėtų sielą, visą save“.

1.6. Sportininkų kūrybingumo ugdymo svarba

Pedagoginėje praktikoje sporto pedagogas susiduria su daugybe reikalavimų, kurių reikia laikytis, norint ugdyti sportininkų kūrybingumą. Geras kūrybingumo ugdytojas yra entuziastingas, profesionalus, tolerantiškas, padrašinantis ir pasiekiamas po pamokų, treniruočių. Tai žmogus, kuris stengiasi daryti įtaką, bet taip pat jaučia, kada ateina laikas pasitraukti į šalį, kad sportininkas taptų pats savimi.

Kūrybingumas sporto pedagogui būtinas. Jeigu treneris nori ugdyti savo sportininko kūrybiškumą, tai jis pats turi būti kūrybingas (Poškus, 1986). Pedagogas pirmiausia turi išmokyti auklėtinius mokytis, savarankiškai, kūrybiškai kaupti žinias, žengti koja kojon su kintančiu pasauliu. Sporto pedagogas nėra vien žinių, informacijos šaltinis. Dabar svarbu ne tik tai, kad treneris turėtų daug žinių, bet mokėtų pedagogiškai prognozuoti bei pasirinkti metodiką, rodytų asmeninį pavyzdį. Sporto pedagogas turi mokėti sudominti savo auklėtinius, įtraukti sportininką į sportinę veiklą, kuria sportininkas norėdamas pasiekti sportinės sėkmės, turi išsiugdyti ir charakterį – moralines savybes, drąsą, žaismingumą, savitvardą, mandagumą, garbingumą ir pan. Trenerio vaidmuo ypatingai svarbus, ugdant sportininko asmenybę (Poškus, 1986).

Dar visai neseniai buvo manoma, kad kūrybingumas yra išskirtinė likimo dovana, todėl daugiausiai, ką galima padaryti – tai netrukdyti jam skleistis. Šiuo metu laikomasi nuostatos, jog įgimti polinkiai, gabumai, talentai nėra vienintelis kūrybingumo šaltinis ir prielaida. V. Vaicekauskienės (2009) nuomone, sisteminiu požiūriu kūrybinius gebėjimus lemia kelių veiksnių seka:

- ✓ gabumai ir polinkiai;
- ✓ asmenybės bruožai;
- ✓ pasirengimas tam tikros srities kūrybinei veiklai;
- ✓ aplinka.

Trys pastarieji veiksniai gali būti keičiami ir stiprinami. Kūrybingi žmonės nesureikšmina savo gabumų, jie teigia, kad jų laimėjimus lemia vienas procentas talento ir devyniasdešimt devyni – darbo (Vaicekauskienė, 2009).

Pedagoginė psichologija teigia, kad tik kūrybingas pedagogas ugdo kūrybingą auklėtinį. Tačiau dar kol kas nėra konkrečių tyrimų, atskleidžiančių, kaip kūrybingo pedagogo bruožai ir savybės veikia ugdytinių kūrybiškumą, koks yra tarpusavio ryšys tarp pedagogo ir auklėtinio kūrybinių savybių. K. Poškus (1986) teigia, kad pedagoginėje praktikoje nėra nei ribos, nei kriterijų, padedančių nustatyti, kurie auklėtiniai yra kūrybingos asmenybės, o kurie nekūrybingos. Kiekvienas sportininkas, kaip ir kiekvieno trenerio mokymo metodas, turi kūrybinių komponentų. Pedagoginiame procese treneriai turėtų siekti, kad sportininkų kūrybiškumo būtų kuo daugiau.

Stengdamasis dirbti kūrybiškai, treneris turi daugiau laiko skirti ir savo auklėtinių kūrybingumui ugdyti. Sportinio meistriskumo didėjimas išskirtinai susijęs su tokiais veiksniais: sportininko motorinio potencialo padidėjimu, sportininko gebėjimu panaudoti šį potencialą per pratybas ir varžybas, palankių sąlygų techninio ir taktinio rengimo uždaviniams spręsti sudarymu priklausomai nuo sportinio rezultato gerėjimo. Treneris turi šį procesą įvaldyti, sugebėti išskirti esmines dalis, nustatyti jų vertę ir reikšmę treniruotės vyksme ir sintezės būdu susieti į vientisą

visybę. P. Karoblio, A. Raslano ir kt. (2006) manymu, „treneris turi suvokti, kad treniruotės vyksmo analizė ir sintezė yra viena iš kūrybingo trenerio mąstymo operacijų, suteikiančių impulsą treneriui ir sportininkui tobulėti“.

K. Miškinis (2006) pabrėžia, kad kūrybingumui reikia išlavinto intelekto ir vaizduotės. Šiais laikais neabejojama, kad kūrybingumo lygis susijęs su intelekto lygiu. Tyrimai rodo, kad kūrybingumas didėja, didėjant intelekto koeficientui iki maždaug 120 taškų. Aukščiau šios ribos intelektas nebedaro tokios dėsningos įtakos kūrybingumui, kaip būtų galima tikėtis (Vaicekauskienė, 2009). Neatskiriamas kūrybinės veiklos elementas yra vaizduotė. Ji glaudžiai siejasi su mąstymu, kurį stimuliuoja žinios ir gyvenimo patirtis. Ilgai buvo galvojama, jog vaizduotė yra tik nedaugelio privilegija. Tačiau atidūs stebėjimai rodo, kad vaizduotės dovana turi vos ne kiekvienas vaikas. Todėl ir būtina nustoti ugdyti sportininką pagal savo pavyzdį, išankstinius „receptus“.

Ir vis dėl to, kūryba netarpsta tuštumoje. Reikia sukurti sąlygas, kad sportininkas galėtų be baimės ir jam priimtinais būdais išreikšti savo idėjas. Anot V. Gražienės (1997), kai treneris sugebės padėti sportininkui sukurti ką nors nauja, originalaus, nestandartinio, tai ateityje turėsime nepriklausomą, kūrybiškai mąstantį žmogų.

K. Miškinis (2006) teigia, jog treneris gali ir turi prisidėti prie savo auklėtinių kūrybingumo plėtotės ir kad pasiektų šio tikslo, būtina:

- *Sudaryti sąlygas laisvai reikštis įgimtam sportininkų spontaniškumui.* Pedagoginėje praktikoje galima pastebėti, kad įgimtas spontaniškumas yra pagrindinis kūrybingumo veiksnys įvairiose srityse ir dažnai yra slopinamas. Dažnai į įvairius auklėtinio pasisakymus, pastebėjimus, teiginius, treneris reaguoja į tai, kaip į kažką neleistina, netinkama. Toks priešiškus slopina originalumą, kuris yra vienas iš pagrindinių kūrybingumo sudedamųjų dėmenų. Treneris turi visada palaikyti savo auklėtinį, paskatinti jį. Sportininkas turi jaustis laisvai ir saugiai. Nuolatinės trenerio pastabos, slopina sportininkų kūrybingumą.
- *Ugdyti nuolatinį norą į viską žiūrėti kūrybiškai.* Tobulo siekimas, trenerio idėjų papildymas, veiksmingesnių veiklos būdų ieškojimas ugdo pedagoginiu požiūriu vertingas vertybes.
- *Neperdėtai ir kritiškai vertinti įvairias sporto praktikas ir sporto mokslo naujoves.* Treneris pats turi mokėti vertinti naujoves ir pratinti savo auklėtinius visa tai vertinti, motyvuoti savo nuostatas.
- *Sukurti kūrybingumo pasireiškimui atitinkamą nuotaiką ir aplinką.* Lengva dirbti ten, kur yra draugiškų, supratingų, gebančių išklausti kito nuomonę bei duoti

gerų patarimų. Treneris turi suteikti tokią atmosferą, kurioje sportininkas turi jaustis jaukiai ir saugiai.

- *Pats treneris turi būti kūrybingo specialisto pavyzdys.* Treneris privalo nuolatos šviestis, peržiūrėti ir pagrįsti savo pedagoginę patirtį, visuomet jausti atsakomybę už savo auklėtinius. Jis taip pat turi įvertinti tai, kad kūrybiškumą slopina autoritarinis elgesys, itin griežta kontrolė, įvairios bausmės, pastabos ir pan.

P. Karoblis (1999) teigia, kad trenerio ir sportininko tikslas – siekti gerų sportinių rezultatų. Turint vieningą požiūrį, galima užsitikrinti sėkmę sporte. Jeigu sportininkas iš prigimties yra improvizuotojas, kartu kūrėjas ir atlikėjas, tai jis supras ieškantį sporto pedagoga ir jam padės. Tik treneris visuomet turi būti galva aukščiau už sportininką, sugebėti profesionaliai, kūrybingai išreikšti savo atsakymus į sportininkui rūpimus klausimus, apsaugoti nuo netikėtų klaidų sporte ir gyvenime. Sporto pedagogas turi mokėti paaiškinti situaciją, atsižvelgti į emocijų sportininko būseną. Atliktą darbą, pasiektus rezultatus analizuoja abu – sportininkas ir treneris, kad toliau kūrybingai galėtų kartu siekti bendro tikslo.

Sėkmė priklauso ir nuo trenerio bei sportininko kūrybingo bendravimo, nuo abipusio supratingumo. K. Miškinio (1998) manymu, „treneris ugdytinį turi laikyti ne aklų savo nurodymų vykdytoju, bet ir lygiaverčiu kūrybiniu partneriu“.

K. Miškinio (2006) manymu, sportininkų kūrybingumas bus menkai ugdomas, jeigu:

- ✓ „menkas auklėtinių skatinimas improvizuoti, kurti, mąstyti;
- ✓ perdėta sportininko globa, kontroliavimas visko ir visada;
- ✓ pernelyg griežta reakcija į sportininko saviraišką (pavyzdžiui, sakiau, kad nedarytum, nefantazuok ir pan.);
- ✓ pernelyg autoritariniai santykiai, drausmės sureikšminimas, labai griežta tvarka;
- ✓ nepalankus psichologinis klimatas grupėje ar komandoje, draugų netolerancija;
- ✓ nepasitikėjimas savimi, pernelyg neigiamas savęs vertinimas;
- ✓ per didelis tikslingumas, ilgalaikių sunkiai įgyvendinamų planų kūrimas“.

Geras sporto pedagogas yra ne tik žinių šaltinis ir ugdymosi vadovas, bet ir kūrybingos veiklos pavyzdys, kūrybingumui būdingų nuostatų ir profesinės etikos ugdytojas. Kūrybingas ugdytojas turi ne tik ugdyti, bet ir skatinti savo auklėtinių kūrybingumą. Reikia neužmiršti, kad kūrybiškumui didelės reikšmės turi aplinka. Vienas pagrindinių kūrybinio mąstymo sąlygų yra atmosferos, leidžiančios kurti naujas idėjas ir išsakyti įvairiausias nuomones, kūrimas. Pagrindinė sąlyga – vaikai turi jaustis saugūs, išsakydami įvairiausias savo nuomones. Kritiškos pastabos slopina kūrybiškumą.

Sportininkų kūrybiškumo raidai įtakos turi tiek vidiniai, tiek išoriniai veiksniai. Svarbi tiek aplinka, tiek ugdymo sąlygos, kurios gali paskatinti arba pristabdyti sportininko siekį

realizuoti savąjį kūrybiškumą. Kūrybingą žmogų galima išugdyti. Tam reikia tinkamų sąlygų, tinkamo auklėjimo ir lavinimo. Įtakos kūrybingumui turi pedagoginės ir socialinės sąlygos. Svarbiausia yra laiku numatyti trukdančius veiksnius. Kūrybiškumas pasireiškia ir formuojasi tik pačiam sportininkui aktyviai veikiant. K. Miškinis (2006) pabrėžia: „treneris ir sportininkai privalo žinoti, kad kūrybingam tapti galima – tik reikia to išmokti. Kad žmogus taptų kūrybingas, reikia išsivaduoti iš įprastų, šabloniškų mąstymo būdų, pamatyti bei įvertinti tai, prie ko nėra įpratę, nevengti protingos rizikos“.

Kūrybingumo ugdymas – tai potencialių galimybių išplėtojimas, suprantamas kaip įgimtų gebėjimų išsivystymas, sudarant tam tikras sąlygas ir naudojant specialias kūrybiškumo ugdymo problemas (Grakauskaitė-Karkockienė, 2006). Tačiau požiūris į kūrybingumo ugdymo galimybes priklauso nuo to, kaip suprantamas kūrybingumas. Jei tai įgimta savybė, tuomet jo ugdymas yra abejotinas dalykas. Tačiau toks požiūris nėra paplitęs ir į kūrybingumo ugdymą dažniau žvelgiama kaip į potencialių galimybių atskleidimą. Jei kūrybingumui ugdyti suteikiamos tinkamos sąlygos, tai kūrybingumas gali būti ugdomas.

Apibendrinant galima teigti, kad trenerių sporto veikloje pastebimos kūrybingumo atskleidimo psichologinės problemos. Mokslinės literatūros analizė parodė, kad kūrybingumas yra nepaprastai svarbi sritis, atskleidžianti didžiules sporto pedagogikos galimybes. Todėl galime teigti, jog trenerių sporto veiklos kūrybingumo raiška, ypatumai bei ugdymo svarba yra aktuali pasaulio ir Lietuvos edukologijos moksle. Todėl mėginsime nustatyti, kaip pasireiškia teniso trenerių sporto veiklos kūrybingumas ir nuo ko jis priklauso.

2. TYRIMO METODIKA IR ORGANIZAVIMAS

2.1. Tyrimą grindžiančios teorijos

Tyrimo metodologinį pagrindą sudaro:

1. Humanistinė asmenybės teorija (Maslow, 1959; Rogers, 1959, 2005) teigianti, jog asmenybė nuolat auga ir vystosi, siekdama savirealizacijos. Joje glūdi vidinis mokymosi poreikis, noras pažinti, tobulinti save, atskleisti savo potencines galias, realizuoti save, kuriant savo asmeninį ir profesinį gyvenimą.
2. Psichoanalitinėje teorijoje asmenybė charakterizuojama per integracijos sąvoką. Psichoanalitikai akcentuoja vidinius kūrybinius motyvus. Z. Freud (1992) kūrybingumo motyvu laikė vidinių konfliktų sprendimų poreikį, C. G. Jung (1994) tai matė kolektyvinės sąmonės archetipų pasireiškiame.
3. Bihevioristinė teorija teigianti, kad žmogaus elgesį galima suprasti, tiriant konkretų elgesį. Bihevioristai žmogaus veiklą stengėsi paaiškinti tik per žmogaus reakciją į stimulą. Kūrybingumas yra reakcija į tam tikrą stimulą. B. F. Skinner (1976a) kūrybinę veiklą sieja su išoriniu pastiprinimu – apdovanojimu ar pripažinimu.
4. Kognityvinė teorija, teigianti, jog kūrybingumą lemia kognityvinių gebėjimų kompleksas. J. P. Guilford (1950) išskyrė divergentinį ir konvergentinį mąstymą. Divergentinis mąstymas reiškiasi sugebėjimu kurti įvairiausių problemų sprendimo būdus ir turi keturias dimensijas: gausumo, originalumo, lankstumo ir detalumo. Konvergentiniam mąstymui būdinga vieno, aiškiai apibrėžto problemos sprendimo suradimas. J. P. Guilford idėjas išplėtojo E. P. Torrance (1984). Jis kūrybinį mąstymą apibrėžė kaip: jautrumą problemoms, žinių deficitui, trūkstamiems elementams, disharmonijai ir pan.; kliūčių atpažinimą; sprendimų ieškojimą, nuomonės sudarymą arba hipotezių formulavimą.
5. Kompleksinis požiūris į kūrybingumą – šiuolaikinė tyrimų kryptis, analizuojanti kūrybingumą sudėtingame asmenybės, visuomenės ir kultūros kontekste (Petruilytė, 2001). Ši kūrybingumo kryptis siejama su humanistinės psichologijos kontekstu. Nagrinėjant kūrybingumą lemiančius veiksnius, svarbu ne tik juos išvardyti, bet ir nustatyti jų tarpusavio ryšį.

2.2. Tyrimo metodai

Darbe taikyti šie tyrimo metodai:

1. Teorinė analizė ir apibendrinimas;
2. Anketinė apklausa;
3. Dokumentų analizė;
4. Statistinė tyrimo duomenų analizė.

2.2.1. Teorinė analizė ir apibendrinimas

Šiuo tyrimo metodu buvo analizuojami mokslinės literatūros šaltiniai ir aptariami tyrimo rezultatai. Informacijos šaltinių analizė buvo pagrįsta mąstymu, analizuojant, apibendrinant žinias, susijusias su tiriamuoju objektu. Filosofinės, psichologinės, pedagoginės ir metodinės literatūros analizė bei apibendrinimas padėjo atskleisti kūrybingumo fenomeną, kūrybingos asmenybės bruožus, nustatyti kokią įtaką kūrybingumas turi sporto trenerio veiklos specifiškumui, kokios kūrybingumo sudedamosios dalys padeda siekti trenerio pedagoginio meistriškumo, kokią įtaką kūrybingas turi sporto trenerio pedagoginiam meistriškumui, kodėl yra svarbu ugdyti sportininkų kūrybingumą.

Dėka mąstymo ir analizės veiksmų, buvo išryškintos esminės magistro darbo gairės, suformuluoti teiginiai ir dėsniai. Mokslinės literatūros analizė ir apibendrinimas leido išvelgti mokslininkų dar nenagrinėtus arba nevisiškai išnagrinėtus klausimus. Analizė ir apibendrinimas padėjo išryškinti darbo aktualumą, problemą, prognozuoti darbo rezultatus, formuoti tikslus ir uždavinius, numatyti tyrimo teorinę ir praktinę reikšmę, pasirinkti tyrimo objektą, tyrimo trukmę, tyrimo metodus, duomenų rinkimo ir tvarkymo bei analizės procedūras.

2.2.2. Anketinė apklausa

Tyrimo metu buvo pasirinktas tyrimo metodas – anketinė apklausa raštu. Tiriamiesiems buvo pateiktos pildyti dvi anketos. Anketos parengtos, remiantis K. Miškiniu, E. Skyriumi (2005, p. 166-168; 38). Anketinė apklausa buvo sudaryta iš dviejų dalių. Pirmoje dalyje buvo pateikta anketa „Trenerio kūrybingumo įvertinimas“. Šią anketa sudaro septyniolika (17) kūrybingumo sudedamųjų dalių. Tiriamųjų buvo prašoma įvertinti kiekvieną sporto pedagogo kūrybingumo sudėtinę dalį, pasirenkant reikšmę nuo „labai ryškus“ iki „visiškai neryškus“. Antrosios tyrimo dalies tikslas – įvertinti teniso trenerio asmenybės bruožus. Šią anketa sudaro trisdešimt du (32) asmenybės vertinamųjų bruožų, kuriuos prašoma įvertinti nuo „labai ryškus“ iki „visiškai neryškus“.

2.2.3. Dokumentų analizė

Šį tyrimo metodą taikėme, norėdami išsiaiškinti ir išsianalizuoti bendrąją teniso sporto šakos padėtį šalyje. Dėka Lietuvos teniso sąjungos prezidento ir tai, kad šio darbo autorė yra susijusi su šia asociacija ir jos vykdoma veikla, nuo 2009 m. gruodžio mėnesio iki 2010 m. sausio mėnesio atlikome tyrimą. Sporto klubams, mokykloms ir kitoms organizacijoms, plėtojančioms teniso sporto šaką, buvo išsiųsta prašymo forma (1 priedas). Tuo tikslu norėta, kad sporto organizacijos, plėtojančios teniso sporto šaką, patikslintų duomenis ir užpildytų naujai atsiradusią informaciją (1 lentelė).

1 lentelė

Lietuvos teniso sąjungos klubų-narių sąrašas

Eil. Nr.	Klubo pavadinimas	Vadovas	Miestas
1.	Šiaulių miesto savivaldybės biudžetinė įstaiga Teniso mokykla	Ramūnas Grušas	Šiauliai
2.	Šiaulių miesto teniso klubas „Optimistas“	Valdimaras Guzaitis	Šiauliai
3.	Šiaulių miesto teniso klubas „Senas parkas“	Nerijus Petkevičius	Šiauliai
4.	VŠĮ teniso klubas „Elite“	Edita Liachovičiūtė	Vilnius
5.	Druskininkų teniso klubas	Darius Valskys	Druskininkai
6.	Lietuvos neįgaliųjų teniso klubas	Aleksandras Pacevičius	Vilnius
7.	Molėtų teniso klubas „Veja“	Raimundas Gražys	Molėtų r.
8.	Palangos sporto centras	Romaldas Kazlauskas	Palanga
9.	Palangos teniso klubas	Arūnas Grigalauskas	Palanga
10.	Panevėžio teniso klubas „Asteroidas“	Nerijus Kęstatitis	Panevėžys
11.	Teniso klubas „Balzekas Tennis school“	Inga Balžekienė	Vilnius
12.	Teniso klubas „Harmonija“	Saulius Grinkevičius	Kėdainių r.
13.	Teniso klubas „Tennisas tau“	Algirdas Jokubauskas	Kėdainiai
14.	UAB „Kauno Žalgirio stadionas“	Nijolė Matukonienė	Kaunas
15.	Utenos teniso klubas „Pasaga“	Kazys Damidavičius	Utena
16.	VŠĮ „Bim Bam klubas“	Irmantas Lukštaraupis	Kaunas
17.	VŠĮ „Ekotennisas“	Edmundas Alijauskas	Kaunas
18.	VŠĮ „Organizaciniai sprendimai“	Petras Butrimavičius	Vilnius
19.	VŠĮ Marijampolės teniso aikštynas	Zigmas Labutis	Marijampolė
20.	VŠĮ „Vilniaus teniso akademija“	Eglė Mockevičiūtė	Vilnius
21.	VO „Lietuvos teniso klubas“	Dainius Pavilionis	Vilnius

2.2.4. Statistinė tyrimo duomenų analizė

Statistinė tyrimo duomenų analizė leido atlikti kiekybinių duomenų aprašomąją analizę. Iš tyrimo dalyvių gauti tyrimų duomenys apdoroti „Microsoft Office“ 2003 metų paketo programomis. Rezultatams pateikti pasirinktas aprašomosios statistikos metodas, informacija pateikiama lentelėse, grafikuose, paveiksluose.

2.3. Tyrimo organizavimas

2.3.1. Tyrimo imtis

Tyrimas buvo atliktas 2009-2010 metais. Pagal Lietuvos teniso sąjungos duomenis, šalyje yra 21 klubas (1 lentelė), plėtojantis teniso sporto šaką šalyje. Šiam tyrimui buvo pasirinkti tie sporto klubai, mokyklos ir organizacijos, kuriuose teniso treneriai atitiko šiuos kriterijus: turėjo leidimą, suteikiantį teisę dirbti treneriu ir kategoriją. Iš 21 klubo, keturiolikoje (14) sporto organizacijų, plėtojančių teniso sporto šaką, dirba teniso treneriai, atitinkantys minėtus kriterijus (2 lentelė).

2 lentelė

Sporto klubų ir mokyklų sąrašas

Eil. Nr.	Klubo pavadinimas	Trenerių skaičius	Treneriai, turintys kategoriją	Treneriai, turintys leidimą dirbti treneriu
1.	VO „Lietuvos teniso klubas“	2	1	2
2.	Teniso klubas „Balzekas Tennis school“	2	1	2
3.	VŠĮ Marijampolės teniso aikštynas	1	-	1
4.	VŠĮ „Ekotennisas“	6	2	-
5.	Panevėžio teniso klubas „Asteroidas“	1	1	1
6.	Utenos teniso klubas „Pasaga“	2	1	2
7.	VŠĮ teniso klubas „Elite“	3	-	2
8.	Palangos sporto centras	2	-	2
9.	VŠĮ „Vilniaus teniso akademija“	8	5	8
10.	Teniso klubas „Tenisas tau“	1	1	1
11.	VŠĮ „Bim Bam klubas“	3	3	3
12.	VŠĮ „Organizaciniai sprendimai“	5	-	-
13.	Šiaulių miesto savivaldybės biudžetinė įstaiga Teniso mokykla	8	4	8
14.	UAB „Kauno Žalgirio stadionas“	4	-	4

Tiriant sportininkų nuomonę apie teniso trenerių kūrybingumą, apklausėme minėtų sporto klubų, mokyklų ir organizacijų sportininkus. Siekiant, kad tyrimo rezultatai būtų objektyvesni, informatyvesni ir tikslingesni, buvo apklausiami tik vidutinio ir didelio meistriškumo sportininkai. Tiriamųjų amžius buvo nuo 12 metų iki 18 metų.

Pasirinktų sporto klubų, mokyklų ir organizacijų, plėtojančių teniso sporto šaką, sportininkai sutiko dalyvauti tyrime. Tyrimas buvo vykdomas keliais būdais: vieniems sportininkams anketos buvo išsiųstos elektroniniu paštu, kitiems buvo dalinamos varžybų ar treniruočių metu, arba tiesiog pačiame sporto klube, mokykloje ar organizacijoje.

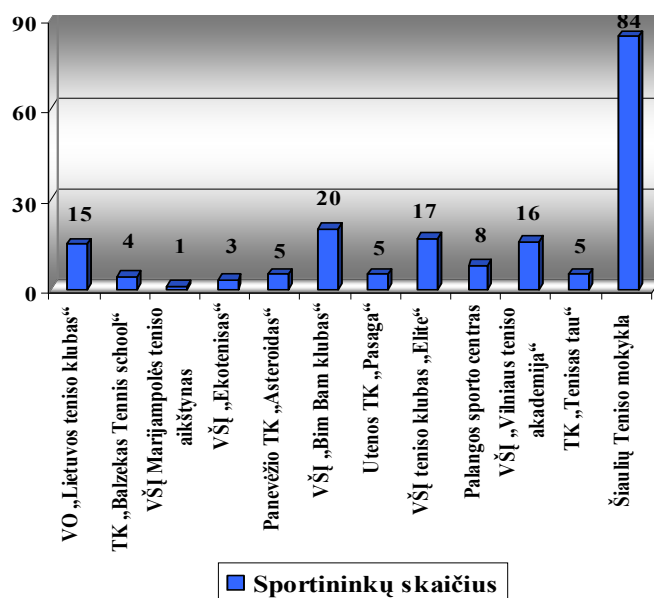
Vykdam tyrimą paaiškėjo, jog ne visų sporto organizacijų sportininkai yra aktyvūs ir pasyviai reaguoja į duomenų rinkimą. Pagal gautas anketas, tyrimo vykdymui ir analizei, naudojami 176 sportininkų duomenys. Sportininkų pasiskirstymas pagal skaičių, lytį ir amžių pateiktas 3 lentelėje.

3 lentelė

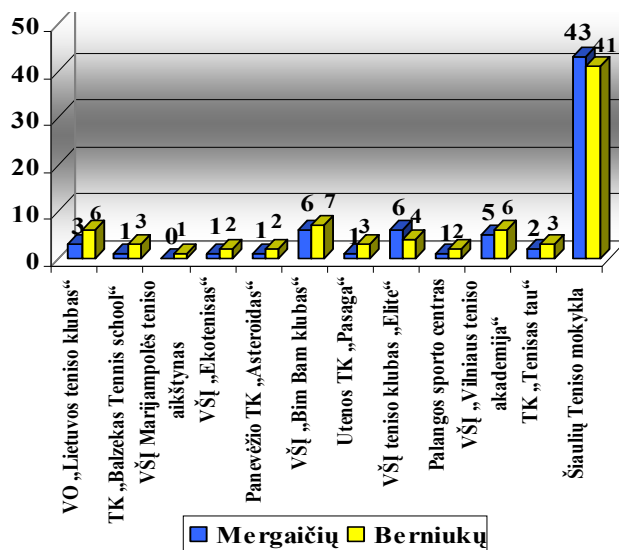
Tiriamųjų sportininkų pasiskirstymas pagal skaičių, lytį ir amžių

Eil. Nr.	Klubo pavadinimas	Sportininkų skaičius	Mergaičių	Berniukų	Amžius
1.	VO „Lietuvos teniso klubas“	13	4	9	12 - 18 m.
2.	Teniso klubas „Balzekas Tennis school“	4	1	3	12 - 15 m.
3.	VŠĮ Marijampolės teniso aikštynas	1	-	1	14 m.
4.	VŠĮ „Ekotenisas“	3	1	2	12 - 16 m.
5.	Panevėžio teniso klubas „Asteroidas“	5	2	3	12 - 15 m.
6.	VŠĮ „Bim Bam klubas“	15	8	7	12 - 18 m.
7.	Utenos teniso klubas „Pasaga“	5	1	4	12 - 18 m.
8.	VŠĮ teniso klubas „Elite“	17	10	7	12 - 18 m.
9.	Palangos sporto centras	8	4	4	12 - 18 m.
10.	VŠĮ „Vilniaus teniso akademija“	16	9	7	12 - 19 m.
11.	Teniso klubas „Tenisas tau“	5	2	3	12 - 16 m.
12.	Šiaulių miesto savivaldybės biudžetinė įstaiga Teniso mokykla	84	43	41	12 - 18 m.

Grafinis tiriamųjų sportininkų pasiskirstymas pateiktas 4 ir 5 paveiksle.

4 pav. Tiriamųjų sportininkų pasiskirstymas sporto klubuose, mokyklose ir organizacijose pagal skaičių (N=176)

5 pav. Tiriamųjų sportininkų pasiskirstymas sporto klubuose, mokyklose ir organizacijose pagal lytį (N=176)

3. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ

Daugelio mokslininkų, tyrinėjančių kūrybingumą, nuomone empiriniuose tyrimuose kūrybingumo atpažinimas ir vertinimas yra viena iš sunkiausiai sprendžiamų problemų (Almonaitienė, 2000). Tai susiję pirmiausia su tuo, kad kūrybingumą sunku įvertinti, išmatuoti, išreikšti kiekybiškai skaičiais, o apie jo savybes psichologai dar tebediskutuoja (Petrulytė, 2001). K. Pukelio (1986) nuomone, „negalima nustatyti žmogaus kūrybingumo“. J. Almonaitienės (2001) teigimu, objektyvių kūrybingumo vertinimo būdų nėra ir vargu ar apskritai įmanoma juos sukurti. Tokiu atveju galima rinktis vieną iš alternatyvų: arba pasikliauti subjektyviomis kūrybingumo vertinimo metodikomis (vienomis matuojami tam tikri gebėjimai, asmenybės ypatumai, interesai ir polinkiai, kitomis – sprendimai apie žmogaus kūrybingumą daugiau ar mažiau remiamasi jo elgesio rezultatais). Iki šiol atliekama nemažai mokslinių tyrimų, kuriuose naudojami testai, matuojantys įvairias su kūrybingumu susijusias ypatybes. Tai tarsi netiesioginis kūrybingumo empirinio tyrinėjimo kelias, kai pasirenkama galimybė operuoti tiksliai apibrėžiamais ir vertinimais kintamaisiais (Bražienė, 2004).

Turėdami tikslą nustatyti, kaip pasireiškia teniso trenerių sporto veiklos kūrybingumas, atlikome sportininkų anketavimą. Mūsų atlikto sportininkų anketavimo tikslas – kuo objektyviau įvertinti teniso trenerių kūrybingumo lygį.

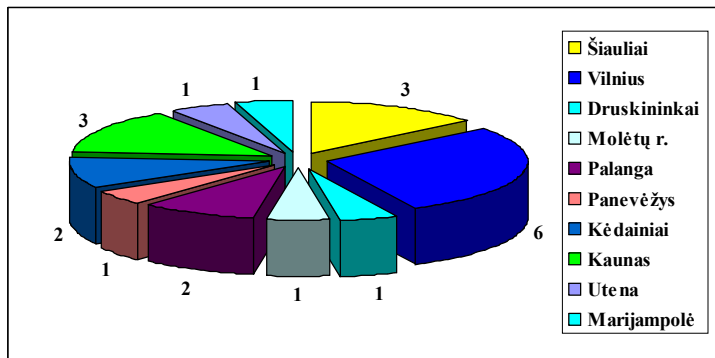
3.1. Teniso sporto šakos bendroji situacija Lietuvoje

Lietuvos teniso sąjunga – asociacija, profesionaliai vykdanči savo veiklą, koordinuojanti bei vienijanti Lietuvos tenisą, siekianti naujovių, nuolat besikeičianti bei harmoningai derinanti savo veiklą su jai priklausančiomis organizacijomis, sportininkais, treneriais, puoselėjanti trenerių profesionalumą, pagrįstą aukštos kokybės reikalavimais (LTS strateginis veiklos planas 2009-2012 metams). Ši asociacija turi daug tikslų. Vienas iš tokių jos tikslų – vienyti Lietuvos tenisą, ugdyti pozityvią žmonių sampratą apie teniso sporto šaką, aiškiai išreikšti vertybes, kuriomis Lietuvos teniso sąjunga vadovaujasi, organizuojant savo veiklą, bei skatinti šios sporto šakos prieinamumą kuo didesniai šalies gyventojų skaičiui.

Per pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, išaugo teniso sporto šakos populiarumas. Lietuvoje daugėja šio intelektualaus žaidimo aistrualių, įvairiuose Lietuvos miestuose sparčiai didėja teniso aikštelių skaičius. Šiuo metu Lietuvoje yra apie 419 licencijuotų sportininkų, kurie dalyvauja tarptautiniuose turnyruose, čempionatuose ir kituose turnyruose.

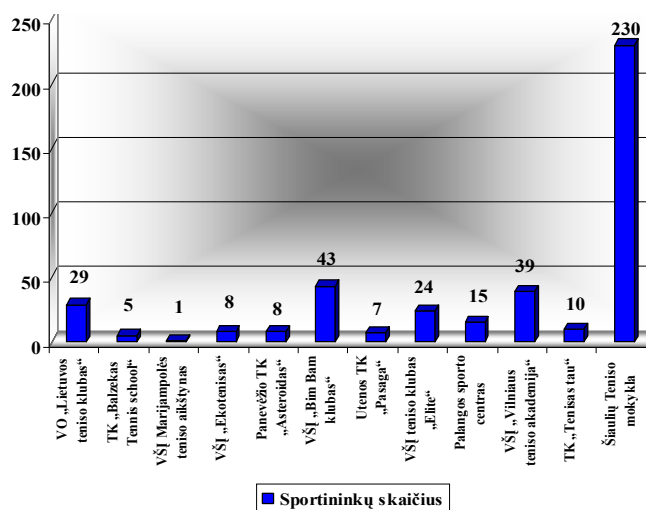
Lietuvos teniso sąjunga, siekdama vienyti Lietuvos teniso sporto šaką, paprašė sporto klubų, organizacijų ir mokyklų įsitraukti į asociacijos veiklą. Tuo tikslu prašėme užpildyti naujai atsiradusią informaciją, užpildyti prašymo formą (1 priedas). Išanalizavus gautus tyrimo duomenis paaiškėjo, jog Lietuvoje yra 21 sporto klubas, mokykla, organizacija, plėtojanti teniso sporto šaką Lietuvoje (1 lentelė). 6 paveiksle matome sporto klubų, mokyklų ir organizacijų pasiskirstymą pagal miestus. Daugiausiai (6) sporto klubų, mokyklų ir organizacijų, plėtojančių teniso sporto šaką, yra Vilniuje, trys (3) yra Šiauliuose ir Kaune, du (2) Palangoje ir Kėdainiuose ir pan.

6 pav. Sporto klubų, mokyklų ir organizacijų pasiskirstymas pagal miestus (N=21)

Norėtume atkreipti dėmesį į tai, jog Lietuvoje, tik Šiaulių mieste, yra vienintelė biudžetinė įstaiga – Šiaulių miesto savivaldybės biudžetinė įstaiga Teniso mokykla, o visos kitos sporto organizacijos, plėtojančios teniso sporto šaką, yra privačios arba viešosios organizacijos.

Analizuojant gautus tyrimo duomenis paaiškėjo, jog vienu sporto klubų, mokyklų ir organizacijų nariai yra sportininkai ir kiti klubo nariai-mėgėjai, o kituose tik mėgėjai. 7 paveiksle matome sportininkų pasiskirstymą sporto organizacijose, plėtojančiose teniso sporto šaką.

7 pav. Sportininkų pasiskirstymas klubuose, mokyklose ir kitose organizacijose (N=419)

Akivaizdu, jog daugiausiai (230) sportininkų, žaidžiančių tenisą yra Šiaulių miesto savivaldybės biudžetinėje įstaigoje Teniso mokykloje. Šiaulių Teniso mokykloje pradinio rengimo grupes sportininkai gali pradėti lankyti nuo 5-erių metų. Taip pat yra sudarytos sąlygos lankyti tenisą vyresniems vaikams bei suaugusiems. Kituose klubuose, mokyklose ir organizacijose taip pat yra nemažai sportininkų: VŠĮ „Bim Bam klubas“ – 43 sportininkai, VŠĮ „Vilniaus teniso akademija“ – 39, VO „Lietuvos teniso klubas“ – 29 ir pan.

Vis didesnio susidomėjimo teniso sporto šaka sulaukia ir suaugusiųjų tarpe. Šiai dienai Lietuvoje yra apie 250 teniso mėgėjų. Net apie 60 teniso mėgėjų yra Šiaulių teniso klubuose „Optimistas“ ir „Senas Parkas“. Kituose klubuose šia sporto šaka susidomėjo taip pat nemaža dalis tenisininkų: Palangos sporto klube – 54, Druskininkų teniso klube – 45, Panevėžio teniso klube „Asteroidas“ – 34 ir pan.

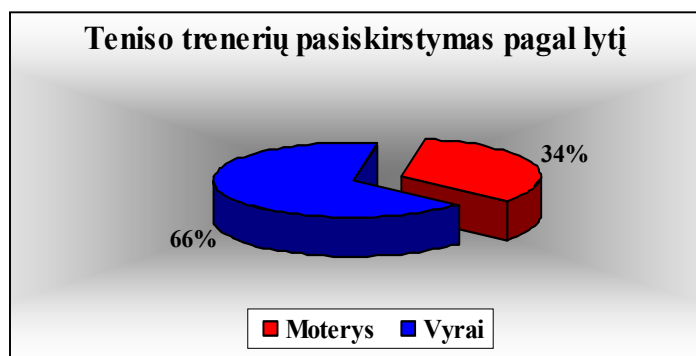
Lietuvos teniso sąjungos vienas iš tikslų – koordinuoti neįgaliųjų teniso sporto šaką Lietuvoje. Iš gautų tyrimų sužinojome, jog Lietuvoje yra viena visuomeninė organizacija „Lietuvos neįgaliųjų teniso klubas“, kuri vienija neįgaliuosius, norinčius žaisti tenisą. Lietuvos neįgaliųjų teniso klube yra 7 sportininkai.

Apibendrinant galima teigti, jog sportuojančių vaikų ir suaugusiųjų skaičius auga ir teikia vilčių, kad teniso sporto šakos populiarumas Lietuvoje įgaus dar didesnę pagreitį.

3.2. Teniso trenerių kūrybingumo lygio įvertinimas, atsižvelgiant į kūrybingumo sudedamąsias dalis

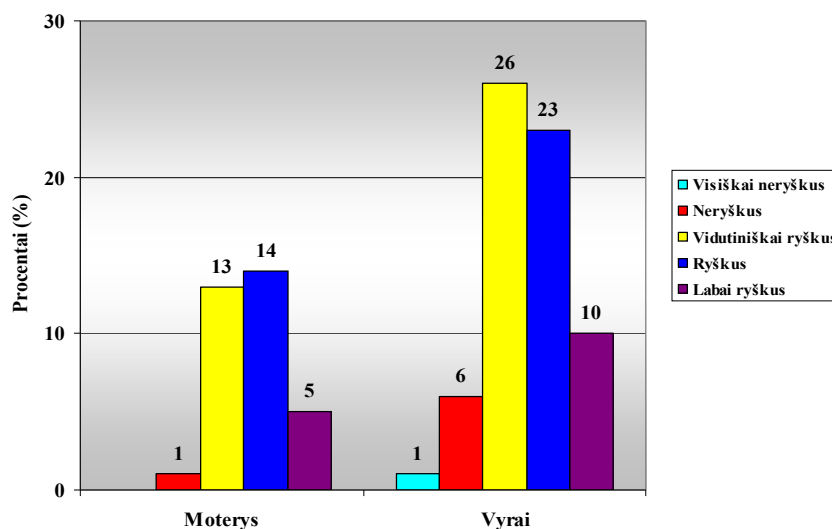
Kaip jau žinome, kūrybingumo sąvoka yra labai plati ir sudėtinga. Todėl įvertinti kūrybingumą tradiciniais intelekto tyrimo testais (Osborn, 1957; Scott, 1987; Zwicky, 1969 ir kt.) beveik neįmanoma. Daugelis mokslininkų teigia, kad kūrybingumas iš esmės nepriklauso nuo intelekto. Galima išskirti Ripple, Getzels, Jackson, Hattie mokslinius darbus (Miškinis, 1997). Taigi, norėdami išsamiau atkleisti šios sąvokos turinį, sportininkams pateikėme šio asmenybės bruožo sudarančių dėmenų skalę. Remdamiesi moksline literatūra, išskyrėme kūrybingumo sudedamąsias dalis (2 priedas). Tyrimo dalyviai buvo supažindinti su jomis. Kaip kiekvienas tiriamasis įvertino atskiras teniso trenerio kūrybingumo sudedamąsias dalis, matyti 3 priede.

Prieš pradėdant analizuoti kūrybingumo sudedamąsias dalis, svarbu apžvelgti, kiek tiriamųjų sportininkų, kurių teniso treneriai yra moterys, ir kiek teniso trenerių yra vyrų. Tiriant gautus anketinius tyrimo duomenis paaiškėjo, kad tiriamųjų, kuriuos treniruoja teniso trenerės moterys buvo 34 % (59), o likę 66 % (117) sportininkų nurodė, jog jų teniso treneriai yra vyrai (8 pav.).

8 pav. Tiriamųjų vertinamų teniso trenerių pasiskirstymas pagal lytį (%)

Analizuojant teniso trenerių kūrybingumo sudedamąjį dėmenį – atvirumą patirčiai (ekstensionalumą) matyti, kad daugumos tyrimo dalyvių (39 %) nuomone, ši teniso trenerių kūrybingumo sudedamoji dalis yra vidutiniškai ryški. Kitų 38 % sportininkų manymu, teniso treneriai pasižymi ryškiu ekstensionalumu, o kita dalis tiriamųjų (15 %) mano, jog sporto treneriai pasižymi labai ryškiu atvirumu patirčiai. K. Miškinio (1997) atlikti tyrimai parodė, kad net 20 % trenerių ekstensionalumas yra neryškus ir 17 % vertinamas kaip „ryškus“.

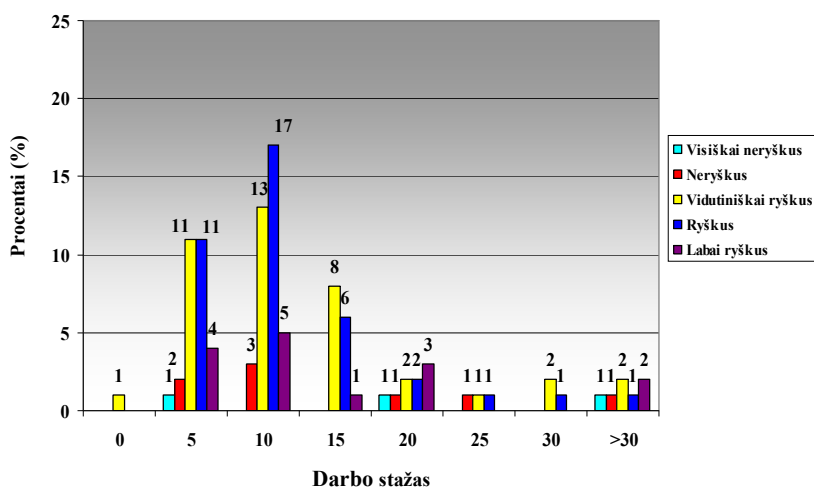
9 pav. Atvirumo patirčiai raiška lyties aspektu (%)

Analizuojant ekstensionalumą (atvirumą patirčiai) pagal lytį, 9 pav. matyti, kad teniso trenerių moterų ekstensionalumas yra labiau ryškesnis nei teniso trenerių vyrų. Nors ir nežymiai, tačiau 14 % sportininkų savo teniso trenerių moterų ekstensionalumą pažymėjo kaip „ryškus“ ir tik 13 % – kaip „vidutiniškai ryškus“. Kaip matome 9 pav., 26 % teniso trenerių vyrų ekstensionalumas yra labiau vidutiniškai ryškus nei ryškus. 23 % vertinamų teniso trenerių ekstensionalumas yra ryškus. Ir tik 1 % teniso trenerių pasižymi visiškai neryškiu ekstensionalumu. Galima teigti, jog tiek teniso trenerės moterys, tiek teniso treneriai vyrai

pasižymi gana ryškiu atvirumu patirčiai (ekstensionalumu). K. Miškinis (2006) teigia, kad kuo treneris lankstesnis, tuo geresnės sąlygos reikštis ekstensionalumui.

Kitą teniso trenerių kūrybingumo sudedamąją dalį – vidinį vertinimo lokusą, sportininkai įvertino kaip „ryškus“. 43 % tyrimo dalyvių manymu, teniso trenerių vidinis vertinimo lokusas yra ryškus. K. Miškinio (1997) tyrimo metu nustatyta, jog net 50 % tiriamųjų nevertino šios savo trenerių kūrybingumo sudedamosios dalies.

Pagal teniso trenerių darbo stažą (10 pav.) matome, jog sporto trenerių vidinis vertinimas ryškiausias 5-15-aisiais darbo metais. Per pirmuosius penkerius darbo metus, 11 % trenerių ši kūrybingumo dalis įvertinta kaip „vidutiniškai ryški“ ir „ryški“. 10-aisiais darbo metais, 17 % sporto pedagogų vidinis vertinimo lokusas yra ryškus, o 15-aisiais darbo metais, 8 % trenerių vertinamas kaip „vidutiniškai ryškus“. Vėliau šis kūrybingumo elementas mažėja. Taigi, teniso trenerių vidinis vertinimo lokusas, sportininkų vertinamas gana teigiamai. Tai yra labai svarbu, nes anot K. Miškinio (2006), „tai vienas svarbiausių kūrybingumo dėmenų“.

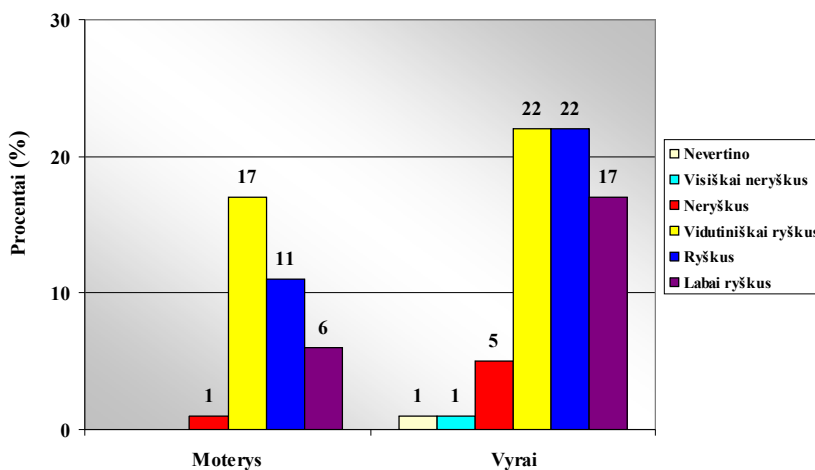

10 pav. Vidinio vertinimo lokuso raiška darbo stažo aspektu (%)

Kalbant apie teniso trenerių kūrybingumo sudedamąjį dėmenį – akylumą (pastabumą), tai tyrimo dalyviai, kaip ir sporto pedagogų ekstensionalumą, vertina kaip „vidutiniškai ryškus“. 38 % sportininkų nuomone, teniso trenerių pastabumas yra vidutiniškai ryškus. Kiti 32 % tiriamųjų pažymėjo, kad jų teniso trenerių ši kūrybingumo sudedamoji dalis yra ryški ir 23 % sportininkų mano, kad trenerių akylumas yra labai ryškus (11 pav.). K. Miškinio (1997) atliktų tyrimų metu, nustatyta, kad 24 % trenerių akylumas yra labai ryškus.

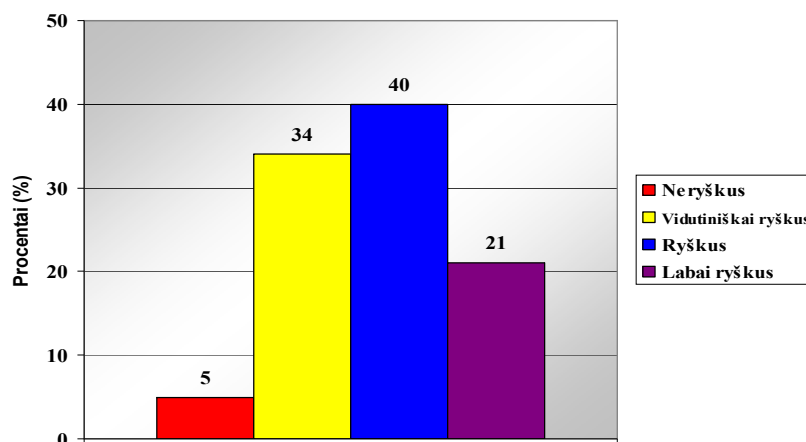
Analizuojat akylumą (pastabumą) pagal lytį, 11 pav. matyti, jog 17 % teniso trenerių moterų akylumas, sportininkų vertinamas kaip „vidutiniškai ryškus“ ir 11 % – kaip „ryškus“. O teniso trenerių vyrų ši kūrybingumo sudedamoji dalis tiek pagal „vidutiniškai ryškus“, tiek pagal „ryškus“, įvertinta vienodai. 22 % sportininkų pažymėjo, kad teniso trenerių vyrų akylumas

(pastabumas) yra vidutiniškai ryškus ir ryškus. Taip pat net 17 % tiriamų sportininkų teniso trenerių vyrų akylumą (pastabumą) vertina kaip „labai ryškus“.

11 pav. Pastabumo raiška lyties aspektu (%)

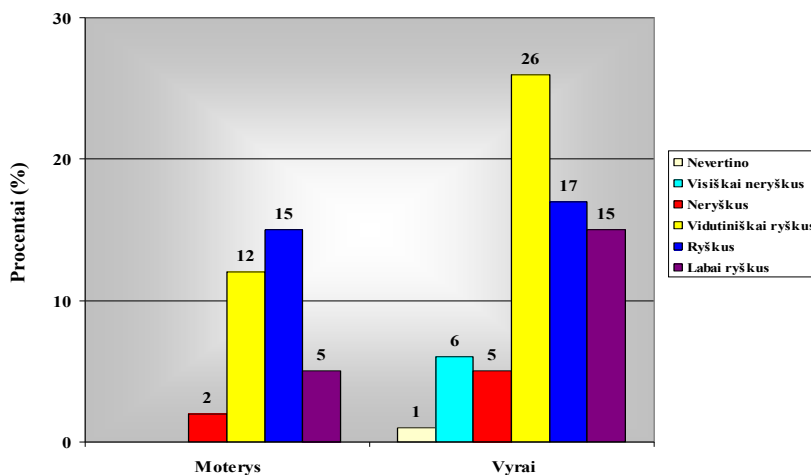
Daugumos tiriamųjų (40 %) nuomone, teniso treneriai pasižymi ryškiu gebėjimu riboti mąstymo operacijas. 34 % tirtų sportininkų mano, jog sporto trenerių gebėjimas riboti mąstymo operacijas yra vidutiniškai ryškus, o 21 % įvertino kaip „ryškus“. Kaip matome 12 pav., nė vienas tiriamasis neįvertino šios kūrybingumo sudedamosios dalies kaip „visiškai neryškus“. Tačiau K. Miškinio (1997) tyrimų metu nustatyta, jog 40 % tiriamųjų šio dėmens nevertino.

12 pav. Gebėjimo riboti mąstymo operacijas raiška (%)

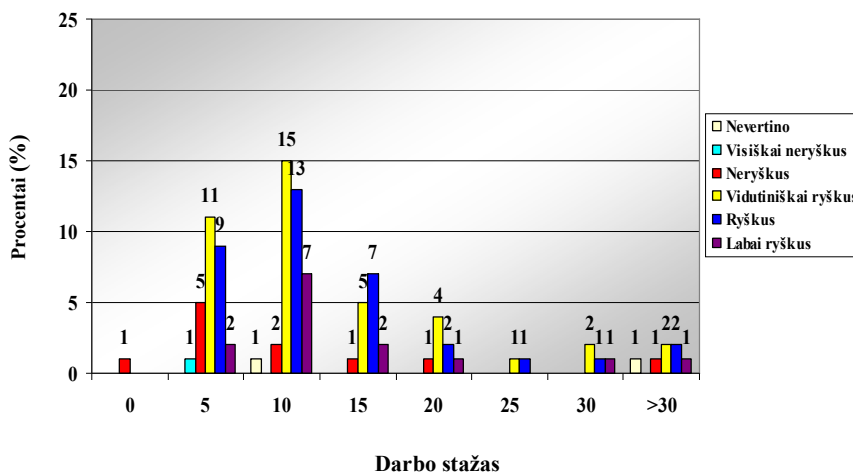
Analizuojant kūrybingumo sudedamąją dalį – gebėjimą vertinti, tyrimo dalyviai mano, kad ši teniso trenerių dalis yra vidutiniškai ryški. 38 % tiriamųjų trenerių gebėjimas vertinti yra vidutiniškai ryškus, 32 % tiriamųjų įvertino kaip „ryškus“, 21 % – kaip „labai ryškus“. Pagal teniso trenerių lytį (13 pav.), trenerių moterų gebėjimas vertinti yra ryškesnis nei trenerių vyrų. 15 % sporto pedagogių vertinamas kaip „ryškus“, o trenerių (26 %), kaip „vidutiniškai ryškus“.

Tačiau net 15 % vertinamų sporto trenerių gebėjimas vertinti yra labai ryškus. 1 % tiriamų sportininkų, šios teniso trenerių kūrybingumo dalies nevertino.

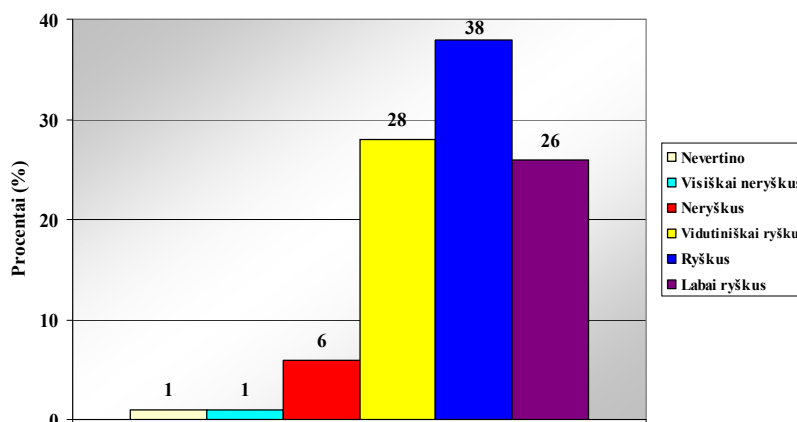
13 pav. Gebėjimo vertinti raiška lyties aspektu (%)

Kitą kūrybingumo sudedamąjį elementą – gebėjimą asocijuoti, 40 % tiriamųjų įvertino kaip „vidutiniškai ryškus“. 33 % sportininkų nurodė, kad trenerių gebėjimas asocijuoti yra ryškus ir 14 % – kaip „labai ryškus“. 2 % tiriamųjų nevertino šios kūrybingumo dalies. K. Miškinio (1997) tyrimai parodė, kad net 35 % tiriamų sportininkų nevertino trenerių gebėjimo asocijuoti. Pagal darbo stažą (14 pav.), teniso trenerių gebėjimas asocijuoti ryškiausias 5-10-aisiais darbo metais. Per pirmuosius 5-erius darbo metus, 11 % teniso trenerių gebėjimas asocijuoti yra vidutiniškai ryškus, 9 % trenerių vertinamas kaip „ryškus“. 10-aisiais darbo metais, sporto pedagogų šis kūrybingumo elementas ryškėja. Net 13 % vertinamas kaip „ryškus“. Kaip matome 14 pav., kuo darbo stažas didesnis, tuo trenerių šis kūrybingumo dėmuo vertinamas žemiau.

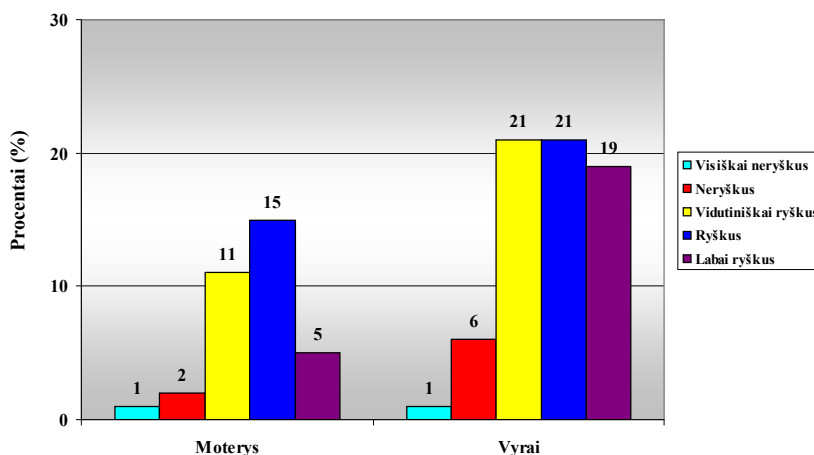
14 pav. Gebėjimo asocijuoti raiška darbo stažo aspektu (%)

Analizuojant kūrybingumo mąstymo lankstumą, daugumos (38 %) sportininkų nuomone, teniso trenerių ši kūrybingumo vertinamoji dalis yra ryški. Kaip matome 15 paveiksle, kitų 28 % tiriamųjų vertinamų teniso trenerių mąstymo lankstumas yra vidutiniškai ryškus, o 26 % tyrimo dalyvių įvertino kaip „labai ryškus“. Kita dalis 6 % sportininkų, šią teniso trenerių vertinamą kūrybingumo sudedamąjį dėmenį, pažymėjo kaip „neryškus“. Ir tik 1 % tyrimo dalyvių savo trenerių mąstymo lankstumo nevertino.

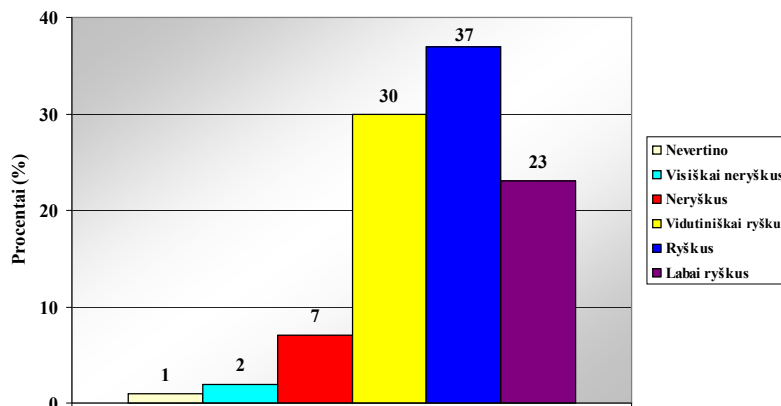
15 pav. Mąstymo lankstumo raiška (%)

Teniso trenerių (35 %) gebėjimas jungti ir derinti, sportininkų vertinamas kaip „ryškus“, o K. Miškinio (1997) tyrimų metu nustatyta, jog 25 % trenerių šis dėmuo yra visiškai neryškus. Kaip matome 16 pav., 21 % teniso trenerių vyrų gebėjimas vertinti tiek pagal „vidutiniškai ryškus“, tiek pagal „ryškus“, įvertintas vienodai. 15 % teniso trenerių moterų gebėjimas jungti ir derinti yra vertinamas kaip „ryškus“, tačiau net 11 % – kaip „vidutiniškai ryškus“. 19 % tiriamųjų teniso trenerių pasižymi labai ryškiu gebėjimu jungti ir derinti, o teniso trenerių moterų šis vertinamasis dėmuo kaip „labai ryškus“ įvertintas tik 5 % tiriamųjų sportininkų.

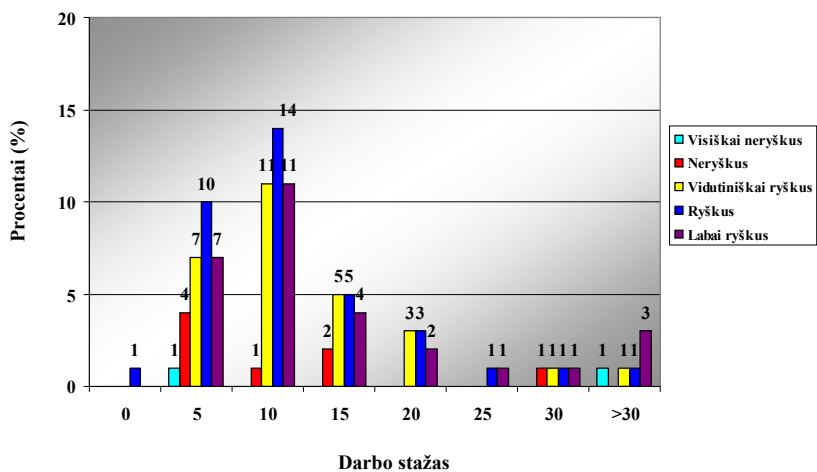
16 pav. Gebėjimo jungti ir derinti raiška lyties aspektu (%)

Analizuojat kūrybingumo sudedamąjį dėmenį – gebėjimą kelti idėjas, 37 % sportininkų vertinamų trenerių ši sudedamoji dalis yra ryški. Kitų 30 % tiriamųjų teniso trenerių gebėjimas kelti idėjas, įvertintas kaip „vidutiniškai ryškus“. 17 paveiksle matyti, kad 23 % tiriamųjų mano, kad teniso trenerių gebėjimas kelti idėjas yra labai ryškus. 1 % sportininkų savo trenerio šios kūrybingumo sudedamosios dalies nevertino.

17 pav. Gebėjimo kelti idėjas raiška (%)

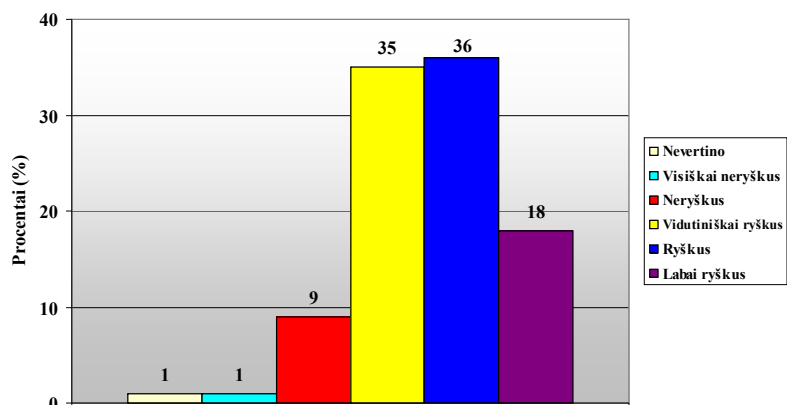
Kaip tyrimo dalyviai vertino teniso trenerių atkaklumą ir ryžtingumą, matome 18 paveiksle. 34 % tyrimo dalyvių mano, kad sporto pedagogų atkaklumas ir ryžtingumas yra ryškus. Tačiau net 30 % sportininkų, teniso trenerių atkaklumą ir ryžtingumą vertina kaip „labai ryškus“. Galima teigti, kad teniso treneriai yra atkaklūs ir ryžingi. Pagal darbo stažą (18 pav.) matome, jog sporto treneriai atkakliausi ir ryžtingiausi per pirmuosius 5-10 darbo metų. 14 % sportininkų mano, kad sporto trenerių 10-ieji darbo metai ryškiausi. 15-20-aisiais darbo metais trenerių atkaklumas ir ryžtingumas dar pastebimas, tačiau 25-30-aisiais darbo metais ši kūrybingumo sudedamoji dalis žemėja.

18 pav. Atkaklumo ir ryžtingumo raiška darbo stažo aspektu (%)

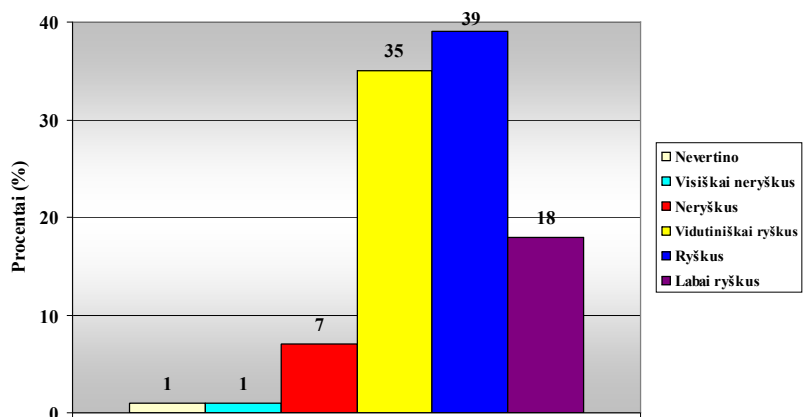

Analizuojant teniso trenerių kūrybingumo reakcijos adekvatumą ir mobilumą matyti, kad daugumos (36 %) tiriamųjų nuomone, ši teniso trenerio kūrybingumo sudedamoji dalis yra ryški (19 pav.). 35 % sportininkų mano, jog teniso treneriai pasižymi vidutiniškai ryškiu reakcijos adekvatumu ir mobilumu, o 18 % sportininkų nurodė, kad šis trenerių kūrybingumo dėmuo yra labai ryškus. 1 % tiriamųjų sportininkų savo trenerio reakcijos adekvatumo ir mobilumo nevertino. K. Miškinio (1997) tyrimo metu, net 16 % trenerių šis dėmuo nebuvo vertinamas.

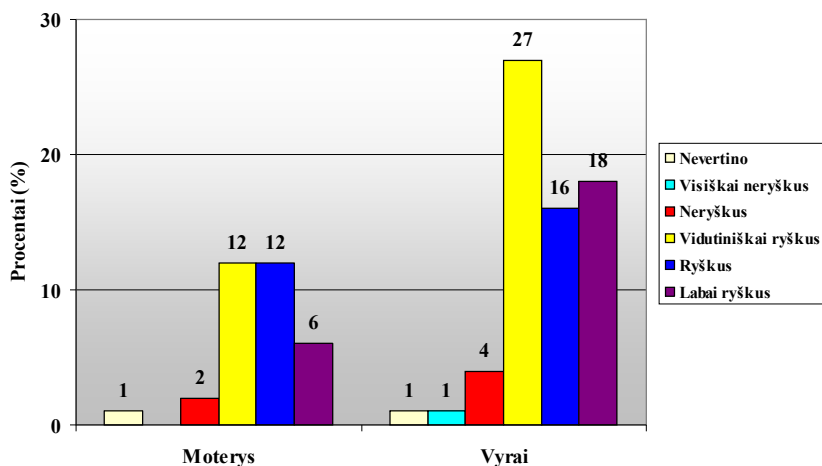
19 pav. Reakcijos adekvatumo ir mobilumo raiška (%)

Didžioji dalis (39 %) tiriamųjų, sporto pedagogų kūrybingumo sudedamąjį dėmenį – gebėjimą perkelti, įvertino kaip „ryškus“. Kaip ir prieš tai aptartą kūrybingumo sudedamąją dalį, taip ir gebėjimą perkelti, sportininkai įvertino panašiai. 35 % tyrimo dalyvių savo trenerio gebėjimą perkelti pažymėjo kaip „vidutiniškai ryškus“, 18 % tyrimo dalyvių – kaip „labai ryškus“ (20 pav.). 1 % tiriamųjų savo trenerio kūrybingumo gebėjimo perkelti nevertino.

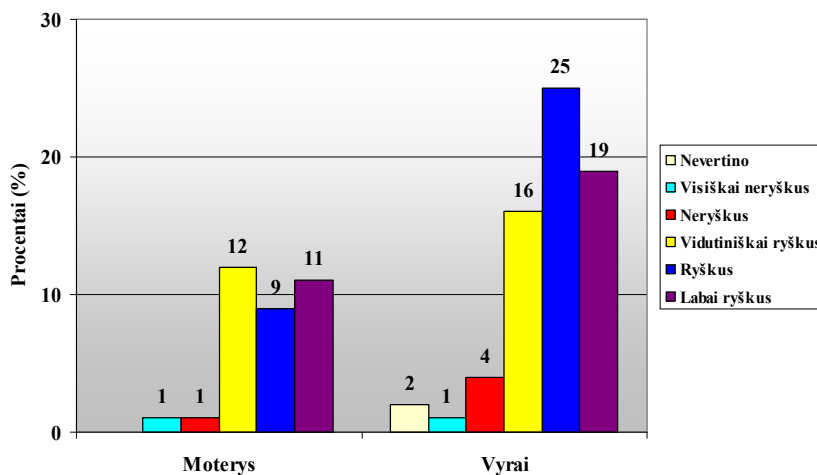
20 pav. Gebėjimo perkelti raiška (%)

Kalbant apie teniso trenerių nuojautą, sportininkai šią teniso trenerių kūrybingumo dalį įvertino kaip „vidutiniškai ryškus“. 39 % sportininkų mano, jog jų sporto pedagogų nuojauta yra vidutiniškai ryški, 28 % – „ryški“ ir 24 % – „labai ryški“. 21 pav. matyti, kad 27 % vertinamųjų teniso trenerių nuojauta yra vidutiniškai ryški. Net 18 % sporto trenerių nuojauta yra labai ryški ir 16 % – ryški. 1 % tiriamųjų teniso trenerių nuojautos nevertino. Teniso trenerių moterų nuojautą tyrimo dalyviai vertina vienodai: 12 % pažymėjo kaip „vidutiniškai ryškus“ ir tiek pat kaip „ryškus“. 1 % sportininkų sporto pedagogių nuojautos nevertino. Galima teigti, jog teniso trenerių nuojautą, sportininkai vertina gana teigiamai.

21 pav. Nuojautos raiška lyties aspektu (%)

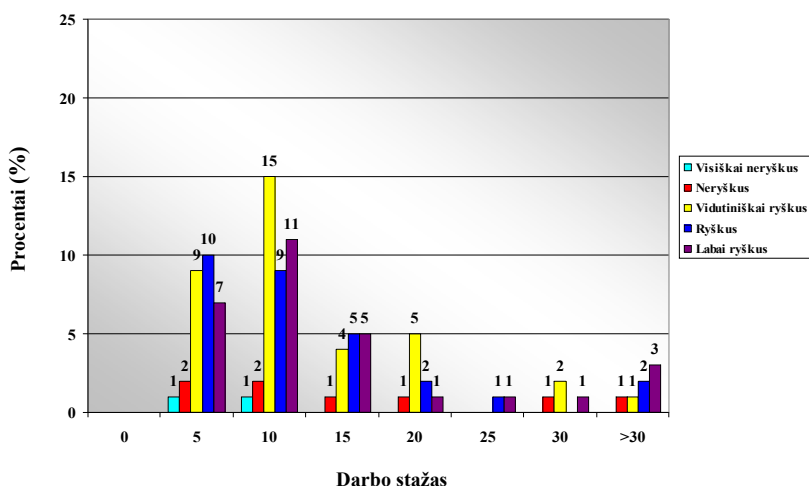
Teniso treneriai pasižymi ryškiu vertingumu. Analizuojant pagal lytį, 22 pav. matyti, kad 25 % teniso trenerių vertingumas yra ryškus, o 12 % sporto trenerių moterų ši kūrybingumo sudedamoji dalis labiau vertinama kaip „vidutiniškai ryškus“.

22 pav. Vertingumo raiška lyties aspektu (%)

Tačiau net 19 % trenerių vyrų vertingumas yra labai ryškus. 22 paveiksle matome, jog teniso trenerių moterų vertingumas pagal „labai ryškus“ ir „ryškus“, tyrimo dalyvių vertinamas panašiai. 11 % sporto trenerių moterų vertingumas yra labai ryškus. Tik 2 % tiriamų sportininkų, savo trenerių vertingumo nevertino. Anot K. Miškinio (2006), trenerio veikla turi būti ne tik originali, bet ir vertinga.

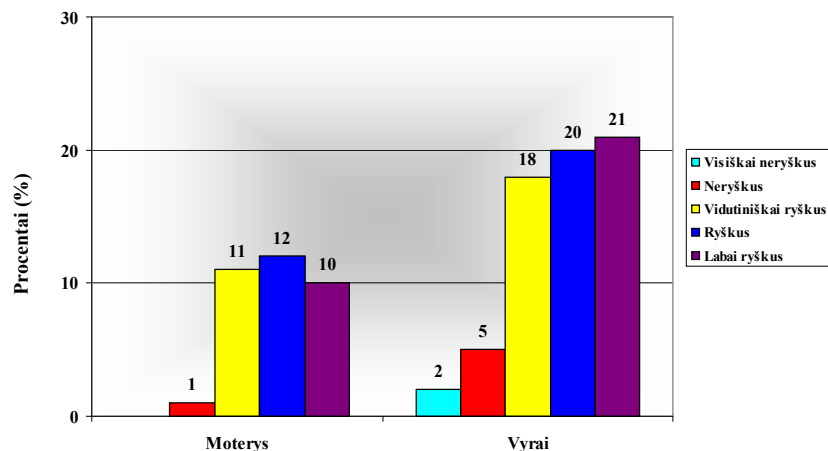
Kitą teniso trenerių kūrybingumo sudedamąją dalį – originalumą, sportininkai įvertino kaip „vidutiniškai ryškia“. 35 % sportininkų manymu, teniso trenerių originalumas yra vidutiniškai ryškus, 30 % tiriamųjų teigia, kad treneriai pasižymi labai ryškiu originalumu ir 28 % šią trenerio kūrybingumo sudedamąją dalį įvertino kaip „vidutiniškai ryškia“. Kaip matome 23 pav., teniso trenerių originalumas ryškiausias 5-10-aisiais darbo metais. Per pirmuosius penkerius darbo metus, 10 % vertinamų trenerių originalumas yra ryškus. Ir net 9 % trenerių vertinamas kaip „vidutiniškai ryškus“. 10-aisiais darbo metais 15 % pedagogų kūrybingumo dalis vertinama labiau kaip „vidutiniškai ryškus“ ir 11 % – kaip „labai ryškus“. 15-20-aisiais darbo metais teniso trenerių originalumas dar pastebimas, tačiau 25-30-aisiais žemėja.

23 pav. Originalumo raiška darbo stažo aspektu (%)

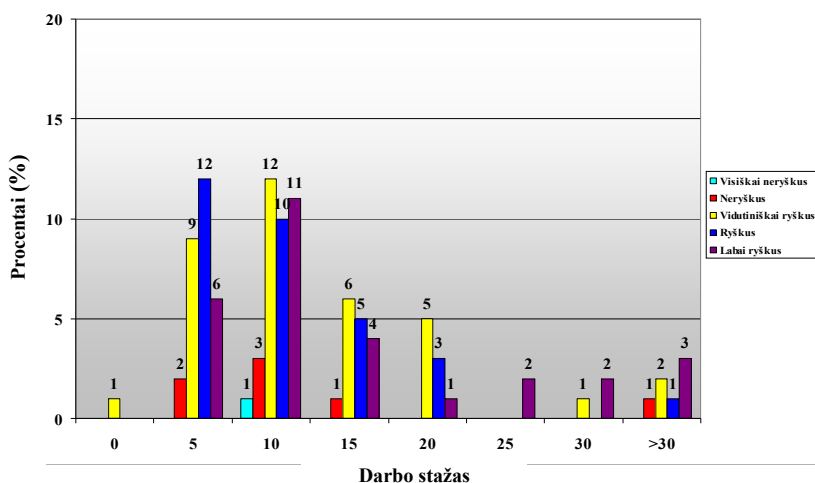
Analizuojant teniso trenerių kūrybingumo sudedamąją dėmenį – jautrumą problemoms, 24 pav. matyti, kad daugumos 32 % tyrimo dalyvių nuomone, ši teniso trenerio kūrybingumo sudedamoji dalis yra ryški. Kaip ir prieš tai aptartą kūrybingumo dalį, taip ir šią, sportininkai įvertino labai panašiai. 31 % vertinamų teniso trenerių pasižymi labai ryškiu jautrumu problemoms ir 29 % – kaip „vidutiniškai ryškus“.

Pagal sporto pedagogų lytį, 24 pav. matome, kad teniso treneriai vyrai pasižymi labai ryškiu jautrumu problemoms. Net 21 % tiriamųjų mano, jog jų teniso treneriai yra labai jautrūs problemoms. 12 % teniso trenerių moterų ši kūrybingumo sudedamoji dalis labiau vertinama kaip „ryški“. 1 % tiriamų sportininkų savo trenerio vyro jautrumo problemoms nevertino.

24 pav. Jautrumo problemoms raiška lyties aspektu (%)

Didžioji dalis (34 %) tiriamųjų sportininkų, sporto pedagogų kūrybingumo išsamias ir galias žinias įvertino kaip „vidutiniškai ryškus“. Kaip ir dauguma prieš tai aptartų kūrybingumo sudedamųjų dalių, taip ir išsamias ir galias žinias, tyrimo dalyviai įvertino panašiai. 31 % sportininkų teniso trenerių išsamias ir galias žinias pažymėjo kaip „ryškus“, 28 % sportininkų įvertino kaip „labai ryškus“. Kaip matome 25 pav., sporto pedagogų ši kūrybingumo sudedamoji dalis ryškiausia 5-10-aisiais darbo metais. 12 % tyrimo dalyvių mano, jog teniso trenerių išsamios ir gilios žinios yra „ryškios“ per pirmuosius 5-erius darbo metus. Tačiau 10-aisiais darbo metais, 12 % sporto pedagogų kūrybingumo elementas vertinamas kaip „vidutiniškai ryškus“ ir net 11 % kaip „labai ryškus“. 15-20-aisiais darbo metais, teniso trenerių išsamios ir gilios žinios vertinamos kaip „vidutiniškai ryškios“. Didėjant darbo stažui, teniso trenerių ši vertinamoji kūrybingumo dalis mažėja. K. Miškinio (2006) teigimu, „dirbti kūrybiškai be išsamių žinių neįmanoma. Žinios yra idėjų šaltinis“.

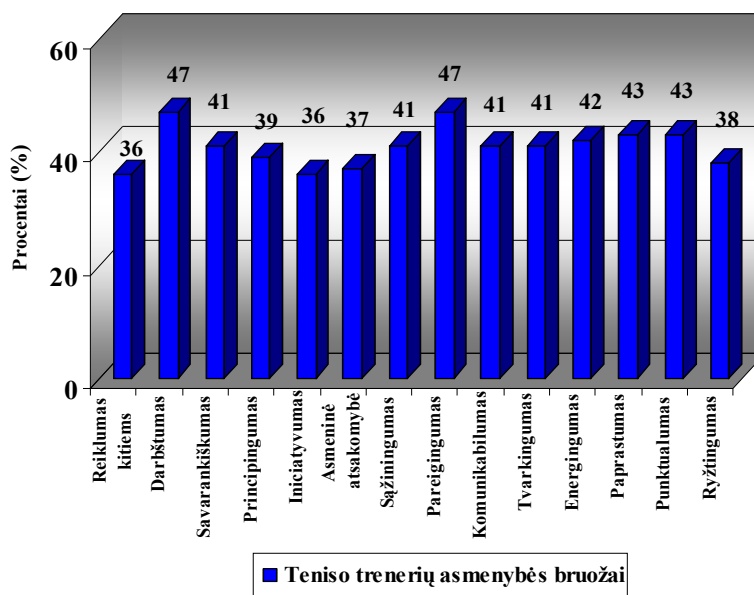

25 pav. Išsamių ir gilių žinių raiška darbo stažo atžvilgiu (%)

3.3. Teniso trenerių kūrybingumo lygio įvertinimas, atsižvelgiant į asmenybės bruožus

Antrosios mūsų tyrimo dalies tikslas – įvertinti teniso trenerių asmenybės bruožus. Tiriamiesiems sportininkams buvo pateikta anketa, kurioje buvo išvardinti trisdešimt du (32) asmenybės bruožai. Šiuo tyrimu norėta sužinoti, kokia yra sportininkų nuomonė apie trenerius, kaip jie vertina atskirus savo trenerio asmenybės bruožus. Kaip jau minėjome, mūsų tyrimo tikslas yra įvertinti teniso trenerių kūrybingumo lygį. Todėl analizuojant gautus tyrimo duomenis, didesnis dėmesys skiriamas kūrybingumo asmenybės bruožo analizei. Kitų asmenybės bruožų išsamesni tyrimo rezultatai pateikti 4 priede.

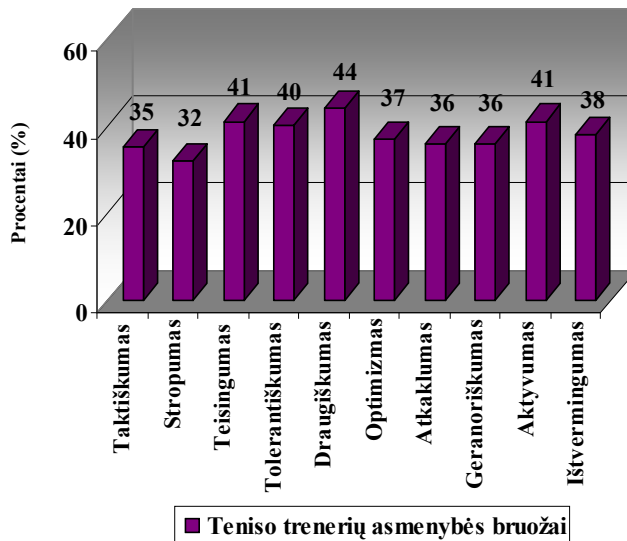
Analizuojant tiriamų sportininkų atsakymus, nustatyta, jog vienus teniso treneriai pasižymi labai ryškiais asmenybės bruožais, kitų – ryškiais, trečių – vidutiniškai ryškiais. Kurie teniso trenerių asmenybės bruožai vertinami labai ryškiai ir kiek jų pasižymi šiais asmenybės bruožais, matyti 26 paveiksle.

26 pav. Teniso trenerių asmenybės bruožų vertinimas pagal „labai ryškus“ (%)

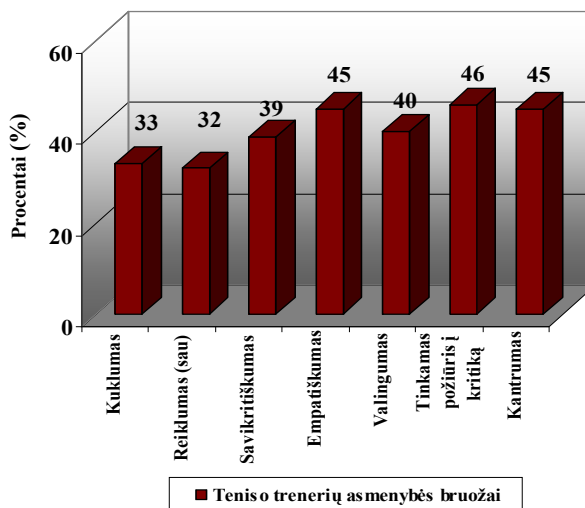
Kaip matome 26 pav., daugumos tiriamųjų (47 %) nuomone, teniso treneriai pasižymi labai ryškiu darbštumu ir pareigingumu. Nemaža dalis (43 %) vertinamų sporto pedagogų pasižymi labai ryškiu paprastumu ir punktualumu. Kiti sportininkai išskyrė šiuos labai ryškius teniso trenerių asmenybės bruožus: energingumą (42 %), komunikabilumą (41 %), savarankiškumą, sąžiningumą ir tvarkingumą (41 %), principingumą (39 %), ryžtingumą (38 %), asmeninės atsakomybės jausmą (37 %), iniciatyvumą ir reiklumą kitiems (36 %).

Kaip tyrimo dalyviai vertino kitus sporto trenerių asmenybės bruožus, matome 27 paveiksle. Dauguma tiriamųjų (44 %) mano, kad jų teniso treneriai pasižymi ryškiu draugiškumu. Taip pat sportininkai ryškiai vertina šias savo sporto pedagogų savybes: teisingumas, objektyvumas (41 %), aktyvumas (41 %), tolerantiškumas (40 %), išstvermingumas (38 %), optimizmas (37 %). Nemaža dalis vertinamų teniso trenerių pasižymi tokiomis savybėmis kaip: atkaklumas ir geranoriškumas (36 %), taktiškumas, mandagumas (35 %), stropumas (32 %) ir pan.

27 pav. Teniso trenerių asmenybės bruožų raiška pagal „ryškūs“ (%)

Analizuojant kitus teniso trenerių asmenybės bruožus, 28 paveiksle matome, kad daugumos (46 %) sportininkų nuomone, jų treneriai pasižymi vidutiniškai ryškiu tinkamu požiūriu į kritiką, gebėjimu būti kritiškam.

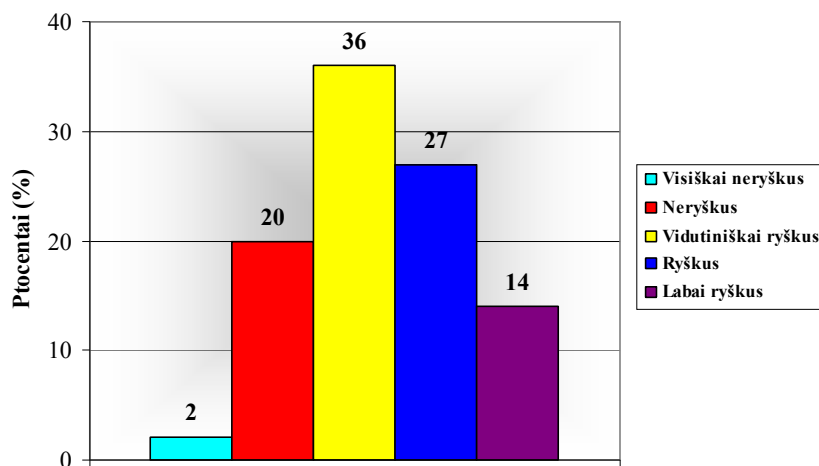

28 pav. Teniso trenerių asmenybės bruožų raiška pagal „vidutiniškai ryškūs“ (%)

Panašiai vertinami ir kiti sporto pedagogų asmenybės bruožai. 45 % sportininkų vertinamų teniso trenerių pasižymi vidutiniškai ryškiu empatiškumu ir kantrumu. Kitų sporto trenerių vidutiniškai ryškios šios savybės: valingumas (40 %), savikritiškumas (39 %), kuklumas (33 %), reiklumas sau (32 %) ir pan.

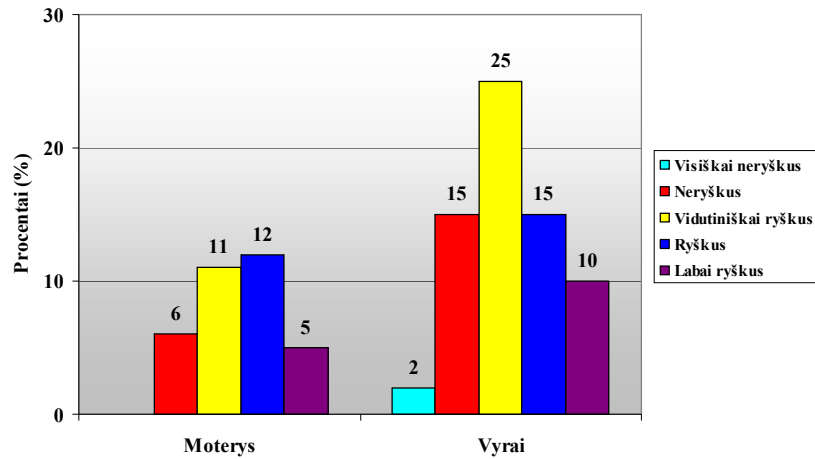
Analizuojant kitus teniso trenerių asmenybės bruožus, išryškėjo, jog kai kurie sporto pedagogų asmenybės bruožai yra neryškūs: kuklumas (26 %), savikritiškumas ir valingumas (16 %), reiklumas sau ir tinkamas požiūris į kritiką, gebėjimas būti kritiškam (13 %) ir pan.

29 paveiksle matyti, kaip buvo vertinamas teniso trenerių kūrybingumas. Daugumos tyrimo dalyvių (36 %) nuomone, teniso treneriai pasižymi vidutiniškai ryškiu kūrybingumu. Kita dalis sportininkų pažymi, kad net 27 % teniso trenerių kūrybingumas yra ryškus. Tačiau net 20 % tiriamų sportininkų mano, kad šis sporto trenerių asmenybės bruožas yra neryškus. 14 % vertinamų sporto pedagogų pasižymi labai ryškiu kūrybingumu. Ir 2 % sportininkų mano, kad teniso trenerių šis analizuojamasis asmenybės bruožas yra visiškai neryškus.

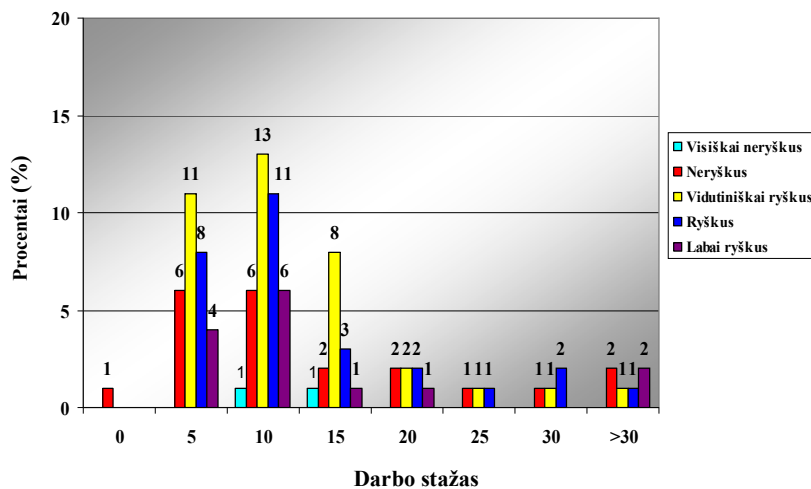
29 pav. Kūrybingumo raiška (%)

Labai svarbu paanalizuoti kūrybingumo pasireiškimą pagal lytį. Kaip pasireiškia teniso trenerių (vyrų ir moterų) kūrybingumas, matyti 30 paveiksle. Daugumos tiriamųjų sportininkų nuomone, teniso trenerių vyrų kūrybingumas yra vidutiniškai ryškus (25 %). Kitų 15 % trenerių kūrybingumas įvertintas kaip „ryškus“. Kalbant apie teniso trenerių moterų kūrybingumą, 30 pav. matyti, kad sporto pedagogių kūrybingumas tiek pagal „vidutiniškai ryškus“, tiek pagal „ryškus“ vertinamas vienodai. 12 % sportininkų mano, kad jų trenerės pasižymi ryškiu kūrybingumu, o 11 % vertinamas kaip „vidutiniškai ryškus“. Kaip matome 30 paveiksle, net 15 % tyrimo dalyvių pažymėjo, jog jų trenerių vyrų kūrybingumas yra neryškus. 2 % sportininkų mano, kad jų sporto trenerių kūrybingumas visiškai neryškus.

30 pav. Kūrybingumo raiška lyties aspektu (%)

Ne ką mažesnis dėmesys turi būti skiriamas ir teniso trenerių kūrybingumo analizei pagal darbo stažą. Kokią įtaką kūrybingumui pasireikšti turi darbo stažas, matyti 31 paveiksle. Kaip matome, teniso trenerių kūrybinė veikla intensyviausia per pirmuosius 10-iusius darbo metus. Daugumos tiriamų sportininkų (13 %) vertinamų trenerių kūrybingas yra vidutiniškai ryškus, o 11 % vertinamas kaip „ryškus“. Pats kūrybingiausias tarpsnis yra 5-15-ieji darbo metai. Vėliau teniso trenerių kūrybinės veiklos intensyvumas mažėja. 20-aisiais darbo metais dar sporto trenerių kūrybingumas pastebimas, tačiau kritiškiausias amžius yra 25-ieji darbo metai, nors po 25-erių metų darbo kūrybingumas vėl ima ryškėti.

31 pav. Kūrybingumo raiška darbo stažo aspektu (%)

TYRIMO REZULTATŲ APTARIMAS

Kūrybingumo tyrimams skiriama vis daugiau dėmesio. Priimtas įstatymas, reglamentuojantis švietimo pagrindus, atliekami moksliniai tyrimai, rengiamos tarptautinės ir regioninės konferencijos kūrybiškumo problemoms tirti. Lietuvoje kiek dažniau kūrybiškumas tiriamas meninėje veikloje (Girdzijauskienė, 2001; Kaluinaitė, 2002 ir kt.). Galima išskirti D. Grakauskaitės-Karkockienės (2002, 2006), J. Almonaitienės (1997, 2000, 2005) ir kitų autorių darbus, kuriuose dažniausiai analizuojami mokinių, studentų ir pedagogų kūrybiškumas bei jo ypatybės. Pasaulio mokslininkai analizavo įvairius kūrybiškumo aspektus (Guilford, 1968, 1950; Torrance, 1975, 1979, 1984; Becker-Textor, 2001 ir kt.). Tačiau sporto pedagogikoje tokių tyrimų yra labai mažai.

Šiame darbe buvo atliktas tyrimas, kuriuo norėta išsiaiškinti kūrybingumo raiškos ypatumus teniso trenerių sporto veikloje. Gauti tyrimo rezultatai buvo analizuojami dviem etapais: atsižvelgiant į kūrybingumo sudedamąsias dalis ir asmenybės bruožus. Mūsų tyrimo duomenys buvo lyginami su K. Miškinio (1997) atliktais tyrimo rezultatais.

Remiantis gautais tyrimo duomenimis, buvo siekta išsiaiškinti, kaip sportininkai vertina savo trenerių kūrybingumą. K. Miškinis (2006) teigia, kad pedagoginėje praktikoje kūrybingumas kaip asmenybės bruožas vertinamas, interpretuojamas ir apibūdinamas nevienodai. Mūsų atlikti tyrimai parodė, kad sportininkai įvertino beveik visas kūrybingumo sudedamąsias dalis. Po išsamaus instruktažo nebuvo vertinamos tik šios kūrybingumo sudedamosios dalys: nuojauta (2 %), gebėjimas asocijuoti ir vertingumas (2 %), mąstymo lankstumas (1 %), gebėjimas vertinti, gebėjimas kelti idėjas, reakcijos adekvatumas ir mobilumas, gebėjimas perkelti, jautrumas problemoms, akylumas, pastabumas (1 %). K. Miškinio (1997) tyrimo rezultatai parodė, kad nemaža grupė tiriamųjų net po išsamaus instruktažo nevertino tokių kūrybingumo sudedamųjų dalių kaip: vidinio vertinimo lokuso (50 %), gebėjimo riboti mąstymo operacijas (40 %), gebėjimo asocijuoti (35 %), atvirumo patirčiai (24 %), nuojautos (9 %), mąstymo lankstumo (16 %) ir pan. Galima daryti prielaidą, kad nežinant kūrybingumo sudedamųjų dalių, sunkiau siekti pedagoginio meistriškumo ir dorovinės pilnatvės.

Labiausiai vertinamos šios sporto pedagogų kūrybingumo sudedamosios dalys: vidinis vertinimo lokusas (43 %), gebėjimas riboti mąstymo operacijas ir gebėjimas asocijuoti (40 %), gebėjimas perkelti, nuojauta ir atvirumas patirčiai (ekstensionalumas) (39 %), mąstymo lankstumas ir gebėjimas vertinti (38 %), gebėjimas kelti idėjas (37 %), reakcijos adekvatumas ir mobilumas (36 %). Kiek kitokius rezultatus atskleidė K. Miškinio (1997) tyrimas. Autoriaus atlikti tyrimai parodė, kad labiausiai vertinami žinomiausi kūrybingumo elementai: atkaklumas ir

ryžtingumas (67 %), gebėjimas kurti idėjas (60 %), originalumas (60 %), akylumas (58 %). Galima daryti prielaidą, kad mūsų tyrimo rezultatus galėjo įtakoti tiriamų sportininkų amžius (kai kuriems tyriamiesiems buvo tik 12 metų) ir jų patyrimo stoka.

Antrosios tyrimo dalies gautais rezultatais, buvo siekiama išsiaiškinti, kokia yra sportininkų nuomonė apie trenerius, kaip jie vertina atskirus jų asmenybės bruožus. K. Miškinis, E. Skyrius (2005) teigia, kad trenerio darbo rezultatai priklauso ne tik nuo jo požiūrio į darbą, į savo auklėtinius, bet ir nuo šių požiūrio į sporto pedagogą, nuo bendravimo kokybės, tarpusavio santykių. Taigi, mūsų tyrimo rezultatai atskleidė, kad teniso trenerių labiausiai vertinami šie asmenybės bruožai: darbštumas ir pareiagingumas (47 %), punctualumas ir paprastumas (43 %), energingumas (42 %), komunikabilumas (41 %), savarankiškumas, sąžiningumas ir tvarkingumas (41 %) ir pan. Kiti teniso treneriai pasižymi šiais ryškiais asmenybės bruožais: draugiškumu (44 %), teisingumu, objektyvumu (41 %), aktyvumu (41 %), tolerantiškumu (40 %) ir pan. Iš kitų duomenų matome, jog kai kurie teniso trenerių asmenybės bruožai neryškūs: kuklumas (26 %), savikritiškumas ir valingumas (16 %), reiklumas sau ir tinkamas požiūris į kritiką, gebėjimas būti kritiškam (13 %). Apibendrinant galima teigti, kad asmenybė ir jos bruožų modeliai yra labai sudėtingi. Nes ir pati asmenybė yra gana sudėtinga. Kadangi jos elgseną lemia ne tik vidiniai veiksniai, bet ir konkreti situacija, įvairūs poveikiai.

Analizuojat tyrimo dalyvių atsakymus apie teniso trenerių asmenybės bruožus, tyrimo metu didesnis dėmesys buvo skiriamas kūrybingumo asmenybės bruožo analizei. Sporto pedagogų kūrybingumo pasireiškimas buvo lyginamas lyties ir darbo stažo atžvilgiu.

Manoma, kad kūrybingumas susijęs ne tiek su vienais ar kitais asmenybės bruožais, kiek su tam tikra asmenybės struktūra, t. y. tų savybių tam tikru deriniu. Tik bendra asmenybės visuma gali turėti įtakos asmenybės kūrybingumui. G. Butkienė, A. Kepalaitė (1996) teigia, jog kūrybiškumu vadinama asmenybės ypatybė, padedanti atrasti naują. Mūsų atliktas tyrimas parodė, kad teniso trenerių kūrybingumas, kaip vienas iš esminių pedagoginio sudedamųjų dalių, yra vidutiniškai ryškus (36 %). 20 % teniso trenerių pasižymi neryškiu kūrybingumu ir tik 2 % tiriamų sportininkų savo trenerių kūrybingumą įvertino kaip „visiškai neryškus“. Galime daryti prielaidą, kad sportininkų šis asmenybės bruožas vertinamas gana teigiamai.

Lyginant teniso trenerių kūrybingumą pagal lytį, iš pateiktų duomenų matome, kad didelio skirtumo tarp trenerių vyrų ir trenerių moterų nėra. 25 % teniso trenerių vyrų pasižymi „vidutiniškai ryškiu“ kūrybingumu, o teniso trenerių moterų (12 %) kūrybingumas yra vertinamas kaip „vidutiniškai ryškus“ ir 11 % – „ryškus“. Reikia neužmiršti fakto, kad tyrimo dalyvių, kurių teniso trenerės yra moterys, tyrime buvo 59, o teniso trenerių vyrų – 117. Lyginant su K. Miškinio (1997) atliktais tyrimais, tai mūsų gauti tyrimo rezultatai buvo panašūs. Autoriaus atlikti tyrimo rezultatai parodė, jog skirtumo tarp trenerių vyrų ir moterų taipogi

beveik nėra. Taigi, tiek vyrai, tiek moterys gali dirbti kūrybingai ir lytis šiam asmenybės bruožiui įtakos neturi.

Palyginus kūrybingumą pagal darbo stažą, tyrimo rezultatai parodė, jog teniso trenerių kūrybinė veikla intensyviausia per pirmąjį darbo metų dešimtmetį. Pats kūrybingiausias tarpsnis yra 5-15-ieji darbo metai. Vėliau kūrybinės veiklos intensyvumas mažėja. 20-aisiais darbo metais dar sporto trenerių kūrybingumas pastebimas, tačiau kritiškiausias amžius yra 25-ieji darbo metai, nors po 25-erių darbo metų kūrybingumas vėl ima ryškėti. Panaši tendencija pastebėta ir K. Miškinio (1997) tyrime. Sporto pedagogų kūrybinė veikla yra intensyviausia per pirmuosius penkiolika darbo metų. Kaip ir mūsų tyrimo duomenys, taip ir šio autoriaus rodo, jog trenerių kūrybingiausias tarpsnis yra 5-15-ieji darbo metai. Šio tyrimo metu nustatyta, kad kritiškiausias amžius yra 15-25 metų tarpsnis, nors po 25-erių metų darbo kūrybingumas vėl ima ryškėti. Vadinasi, jaunojo specialisto adaptavimosi tarpsnis baigiasi palyginti greitai, jeigu jis išsiugdo kūrybingą požiūrį į savo darbą.

Kaip jau žinome, nėra daug atliktų tyrimų, nėra pakankamai literatūros, kuri analizuotų sporto pedagogų kūrybingumo ugdymą, jo raišką, todėl numatyti galimus tyrimo rezultatus ir juos interpretuoti vienareikšmiškai yra sudėtinga. Mūsų gautus tyrimo rezultatus galėjo nulemti keletas dalykų. Pirmiausia reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad kūrybingumo sąvoka yra labai sudėtinga ir daugiareikšmė. Pokalbiuose su treneriais ir sportininkais pastebėta, kad sąvokos „kūryba“, „kūrybingumas“ suvokiamos gana abstrakčiai. Tai neleidžia įsigilinti į kūrybingumo esmę, nepadedą treneriams sparčiai tobulinti savo darbą. Nežinant kūrybingumo sudedamųjų dalių, sunkiau siekti ir pedagoginio meistriškumo. Todėl treneriai ateityje turėtų ne tik ugdyti, bet ir skatinti savo auklėtinių kūrybingumą. Reikia neužmiršti, kad kūrybiškumui didelės reikšmės turi aplinka.

Antra, dar kol kas nėra konkrečių tyrimų, atskleidžiančių, kaip kūrybingo pedagogo bruožai ir savybės veikia ugdytinių kūrybiškumą, koks yra tarpusavio ryšys tarp pedagogo ir auklėtinio kūrybinių savybių. Kiekvieno sportininko, kaip ir kiekvieno trenerio mokymo metodas, turi kūrybinių komponentų. Pedagoginiame procese treneriai turėtų siekti, kad sportininkų kūrybiškumo būtų kuo daugiau.

Apibendrinant galima teigti, kad žmogus yra biologinė būtybė, turinti sąmonę, galinti pažinti aplinkinį pasaulį ir jį pertvarkyti. Taip pat jis yra ir socialinė būtybė, veikianti ir bendraujanti visuomenėje. Kaip bebūtų, toks žmogus gimsta ne iš karto. Daugelį savo bruožų jis turi išsiugdyti. Kartu pabrėžtina, kad trenerio sporto veikloje atsiranda kūrybingumo, ieškojimų poreikis. Ta pati sporto pedagogo veikla nepakartojama savo išskirtinumu, sutelkia dėmesį į trenerio kūrybingumo ugdymą. Įsakyti dirbti kūrybiškai neįmanoma, galima tik išmokyti. Nes pats savaime šis asmenybės bruožas neišsiugdo.

IŠVADOS

1. Kūrybingumo tyrimas – aktuali ir perspektyvi sritis, atskleidžianti didžiules sporto pedagogikos galimybes. Trenerio kūrybingumo tyrimas yra viena iš aktualiausių dabarties sporto pedagogikos problemų.
2. Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, teniso sporto šakos populiarumas didėja. Atsiranda vis daugiau norinčių, tiek vaikų, tiek suaugusiųjų užsiimti šia sporto šaka. Lietuvos teniso sąjunga vienija 21 sporto klubą, mokyklą ir kitą organizaciją, plėtojančias teniso sporto šaką. Šiuo metu Lietuvoje yra apie 419 sportininkų ir apie 250 teniso mėgėjų.
3. Tyrimo rezultatai patvirtino hipotezę, jog kūrybingumas kaip vienas iš esminių pedagoginio sudedamųjų dalių, vertinamas, interpretuojamas ir apibūdinamas skirtingai. Nežinant kūrybingumo sudedamųjų dalių, sunkiau siekti pedagoginio meistriškumo ir dorovinės pilnatvės.
4. Trenerio pedagoginė veikla yra labai sudėtinga. Kūrybinė trenerio kompetencija pasireiškia naujoviška ir nestandartine veikla, savarankišku kritiniu mąstymu, naujų netipiškų sprendimų ieškojimu ir taikymu. Kūrybinis trenerio procesas neįmanomas nesukauptus reikiamų žinių, nuolat nesiekiant tobulinti savo išsilavinimo ir bendro kultūros lygio.
5. Kūrybingumas susijęs ne tiek su vienais ar kitais asmenybės bruožais, kiek su tam tikra asmenybės struktūra, t. y. tų savybių tam tikru deriniu. Tik bendra asmenybės visuma gali turėti įtakos asmenybės kūrybingumui. Mūsų tyrimas parodė, kad kūrybingumas glaudžiais susijęs su tokiais asmenybės bruožais kaip darbštumas, pareigingumas, punctualumas, paprastumas, draugiškumas, energingumas ir pan. Taigi, ugdant kūrybingumą, kartu būtina ugdyti ir kitus asmenybės bruožus. Kūrybingą žmogų galima išugdyti. Tam reikia tinkamų sąlygų, tinkamo auklėjimo ir lavinimo. Įtakos kūrybingumui turi pedagoginės ir socialinės sąlygos.
6. Tyrimai patvirtino hipotezę, jog tiek teniso trenerės moterys, tiek teniso treneriai vyrai gali dirbti kūrybingai ir lyties specifiškumas šiam asmenybės bruožiui įtakos neturi.
7. Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad teniso trenerių kūrybinė veikla intensyviausia per pirmąjį darbo metų dešimtmetį. Pats kūrybingiausias tarpsnis yra 5-15-ieji darbo metai. Vėliau kūrybinės veiklos intensyvumas mažėja.

REKOMENDACIJOS

1. Kūrybingumo svarba šiandieninėje visuomenėje neabejotina. Todėl sporto pedagogas turi nuolatos tobulintis, ieškoti naujovių, jo veikla turi būti paremta išradingumu, išmone, originalumu, didžiule fantazija, žiniomis, dideliu organizuotumu ir darbštumu. Treneris turi labai rimtai žiūrėti į mokslinę tiriamąją veiklą.
2. Sporto treneris neturėtų bijoti rizikuoti, suklysti. Sėkmė trenerį lydės, jei treneris ieškos naujovių, gebės analizuoti, klausyti, girdėti, ramiai ir kritiškai mąstyti.
3. Kadangi kūrybingumas yra itin reikšminga kompetencija, todėl jam būtina sudaryti sąlygas. Treneriui privalu išmokyti ugdytinius mokytis, savarankiškai, kūrybiškai kaupti žinias. Sporto pedagogas turi mokėti sudominti savo auklėtinius, įtraukti sportininką į mėgstamą sportinę veiklą, kuria sportininkas norėdamas pasiekti sportinės sėkmės, turi išsiugdyti ir charakterį – moralines savybes, drąsą, žaismingumą, savitvardą, mandagumą, garbingumą ir pan.
4. Siekdamas dirbti kūrybiškai, sporto treneris turi daugiau laiko skirti ir savo auklėtinių kūrybingumui ugdyti. Kūrybingumui ugdyti gali būti taikomos įvairios strategijos: pažintinių gebėjimų (mąstymo lankstumo, problemų sprendimo) ugdymas, kūrybinių strategijų mokymas, charakterio stiprinimas.
5. Kūrybingas sporto pedagogas turi ne tik ugdyti, bet ir skatinti savo sportininkų kūrybingumą. Kūrybiškumui didelės reikšmės turi aplinka, gabumai ir polinkiai, asmenybės bruožai.
6. Sportininkų kūrybiškumo raidai įtakos turi tiek vidiniai, tiek išoriniai veiksniai. Svarbi edukacinė aplinka, ugdymo sąlygos, kurios gali paskatinti arba pristabdyti sportininko siekį realizuoti savąjį kūrybiškumą.

LITERATŪRA

1. Almonaitienė J. (1997). *Motyvacija kaip psichologinis kūrybiškumo veiksnys//Psichologija*. Mokslo darbai, Nr. 16, Vilnius.
2. Almonaitienė J. (2000). *Kūrybos ir inovacijų psichologija*. Kaunas: KTU leidykla.
3. Almonaitienė J. (2000). *Šiuolaikinis požiūris į kūrybingumą ir jo įvertinimo problemos*. *Psichologija*, 21, p. 82–90.
4. Almonaitienė, J. (1995). *S. Freudo ir C. G. Jungo požiūriai į žmogaus kūrybingumą iš dabarties perspektyvos*. *Psichologija*. Nr. 14, p. 31-38.
5. Amabile M. (1996). *Creativity in context*. Westview Press.
6. Amabile T. M. (1982). *Social psychology of creativity: A consensual assessment technique*. *Journal of Personality and Social Psychology.*, Vol. 43 p. 997 - 1013.
7. Amabile T. M. (1983). *The social psychology of creativity*. New York „Springer“.
8. Amabile T. M., Collins M. A. (1996). Creative. Manstead A. S. R. Hewstone M. (eds.). *Blackwell encyclopedia of social psychology*. Oxford: Blackwell Publ.
9. Assagioli R. (1965). *Psychosynthesis*. New York.
10. Baldwin A. (2001). *Understanding the Challenge of Creativity among African Americans.// Journal of Secondary Gifted Education*. v12 n3 p. 121-125.
11. Barron F. (1988). Putting creativity to work. R. Sternberg, T. Tardif (eds.). *The nature of creativity*. Cambridge: Cambr. Press.
12. Barron F., Harrington D. M., (1981). *Creativity, intelligence, and personality*. *Annual Review of Psychology*: Vol. 32 p. 439 - 476.
13. Becker-Textor I. (2001). *Kūrybiškumas vaikų darželyje*. Vilnius: Presvika.
14. *Bendrojo lavinimo ir profesinių mokyklų reformos pagrindinės kryptys* (1984). Tiesa, Nr. 90.
15. Bražienė N. (2004). *Pradinių klasių mokinių kūrybingumo ugdymas pasakomis / Daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S)*. Šiaulių universitetas.
16. Butkienė G., Kepalaitė A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės tobulinimas*. Vilnius: Margi raštai.
17. Cropley A. J. (1999). *Definitions of Creativity*. *Encyclopedia of cretaivity*. Academic press: California, no 2.
18. Daukšytė J. (1993). *Humanistinis požiūris į ugdymą*. Lietuvos švietimo gairės. Vilnius, p. 43-50.
19. Davidoff L. L. (1987). *Introduction to Psychology*. By Mc Gram-Hill, p. 250-283.
20. Edwards P. (1995). *Artificial life: An overview*. Cambridge, MA: MIT Press.

21. Encyclopedia of creativity (1999). *Volume I. Editos-in-Chief: Mark A. Runco & Steven R. Pritzher.* San Diego et al: Academic Press.
22. Feldman D. N., Csikzentmihalyi M., Gardner H. (1994). *Changing the world: A framework for the study of creativity.* Yale: Yale Press.
23. Freud, 1992: Фрейд З. *Психоаналитические этюды.* Минск.
24. Fromm E. (1955). *The Creative Attitude//Creativity and its Cultivation.* New York.
25. Gage N. L., Berliner D. C. (1994). *Pedagoginė psichologija.* Vilnius.
26. Girdzijauskienė R. (2001). *Kai kurie I-II klasių mokinių kūrybiškumo ypatumai.* Klaipėdos universitetas. Tiltai, Nr. 3 (16), p. 33.
27. Góralski A. (1996). *Reguły treningu twórczości.* Warszawa: Scholar.
28. Grakauskaitė-Karkockienė D. (2002). *Kūrybos psichologija.* I leidimas. Vilnius: Logotipas.
29. Grakauskaitė-Karkockienė D. (2006). *Kūrybos psichologijos pagrindai.* Vilnius: VPU leidykla.
30. Grakauskaitė-Karkockienė D. (2006). *Studentų kūrybiškumo kaitos ypatumai.* Daktaro disertacijos santrauka. Vilniaus universitetas.
31. Gražienė V. (1997). *Artyn vaiko.* I dalis. Vilnius.
32. Guilford J. P. (1950). *Creativity.* American Psychologist, 5, p. 444-454.
33. Guilford J. P. (1968). *Intelligence, creatrivity and their educational implications.* San Diego: Knapp.
34. Haensly P., Torrance E. (1990). *Assessment of Creativity in Children and Adolescents.*// C. R. Reynolds. R. W. Kamphaus (Eds.) Handbook of Psychological and Educational Assessment of Children. Intelligence and Achievement. N.Y., London: The Guilford Press, p. 697-722.
35. Hallman R. J. (1997). *Techniques of creative teaching.* In Gary A. Davis & Joseph A. Scott (Eds.). *Training Creative thinking.* New York.
36. Hebert T., Cramond B., Neumester K., Millar G., Silvian, A. (2002). *E. Paul Torrance: His Life, Accomplishments and Legacy.* Research Monograph Series.
37. Heilman K. M., Nadean S. E., Beversdof D. O. (2003). *Neuroce: case studies in nemopsichology, nemopsichiatry, and behavioral neurology.* 9(5), p. 369-379.
38. Hennessey B. A., Amabile T. M. (1988). *Storytelling: A Method for Assessing Children's Creativity.* Journal of Creative Behavior 22, p. 235-246.
39. Jonynienė V. (1987). *Jaunesniųjų moksleivių mąstymo raidos ypatumai.* Vilnius: PMTI.
40. Jovaiša L. (1993). *Psichologinė terminai.* Kaunas: Šviesa.
41. Jovaiša L. (1975). *Psichologinė diagnostika.* Kaunas, p. 9.

42. Jung: Юнг К. Г. (1994). *Prabliemy dušy našievo vriemienu*. Москва.
43. Kačerauskas T. (2005). *Kultūros filosofija ir egzistencinė fenomenologija*. Problemos, Nr. 68, p. 32-40.
44. Kačerauskas T. (2007). *Kultūra kaip egzistencinė kūryba*. Problemos, Nr. 71, p. 49-58.
45. Kaluinaitė K. (2002). *V-VII klasių mokinių kūrybingumo raida diferencijuoto dailės mokymo procese / daktaro disertacija*. Vilnius.
46. Karkockienė D., Butkienė G. (2005). *Studentų kūrybiškumo ir intelekto gebėjimų sąsajos*. Psichologija: mokslo darbai, 31, p. 60-64.
47. Karoblis P. (1999). *Sporto treniruotės teorija ir didaktika*. Vilnius: Egalda.
48. Karoblis P. (2003). *Jaunojo sportininko treniruotė*. Vilnius: Lietuvos sporto informacijos centro leidykla.
49. Karoblis P. (2006). *Mokslo žinių trūkumas – didžiausias pavojus trenerio profesijai*. Sportas mokslas, Nr. 1(43), p. 8-13.
50. Karoblis P., Raslanas A., Poteliūnienė S., Briedis V., Steponavičius K. (2006). *Lietuvos olimpinės rinktinės trenerių metinio ciklo (2005) veiklos tyrimai*. Sporto mokslas, Nr. 2(40), p. 18-27.
51. Kehoe J. (2005). *Proto galios XXI amžiuje*. Vilnius, p. 89.
52. *Lietuvos teniso sąjungos strateginis veiklos planas 2009-2012 metams* (2009), Šiauliai.
53. Lubart T. I. (2001). *Creativity Research Journal*. Vol. 13 (3/4), p. 295.
54. Lukas A. (1983). *Mąstymas ir kūryba*. Vilnius: Mintis.
55. Maceina A. (1991). *Raštai. T. I*. Vilnius: Mintis.
56. Maslow A. H. (1959). *Creativity and Self - Actualizing people// Creativity and its Cultivation*. New York.
57. Mednick S. (1962). *The associative basis of the creative process*. Psychological Review, 69(3), p. 220-232.
58. Miškinis K. (1982). *Pedagoginio kūrybiškumo klausimu//Fizinio auklėjimo sistemos ir masinių kūno kultūros formų tobulinimo respublikoje klausimai (Teminis mokslo darbų rinkinys)*. Vilnius.
59. Miškinis K. (1997). *Trenerio kūrybingumo aktualijos*. Sporto mokslas, Nr. 3(8).
60. Miškinis K. (1998). *Trenerio etika*. Kaunas: Šviesa.
61. Miškinis K. (2002). *Sporto treniruotės pagrindai*. Kaunas: LKKA.
62. Miškinis K. (2006). *Trenerio pagalbininkas*. Vilnius: Lietuvos sporto informacinis centras.
63. Miškinis K., Skyrius E. (2005). *Trenerio veiklos optimizavimas*. Vilnius: Lietuvos olimpinis sporto centras.

64. Monginaitė L. (2005). *Įvadas į psichologiją*. Vilnius: Technika.
65. Osborn A. F. (1957). *Applied imagination*. New York.
66. Oxford Reference Online, 2009. [žiūrėta – 2009-02-22]. Prieiga per internetą: <http://www.oxfordreference.com>.
67. Panek W. (1992) *Psychologiczne uwarunkowania rozwoju uczniów zdolnych oraz wpływ na ich funkcjonowanie w sytuacjach szkolnych i rodzinnych*. Białystok
68. Petrulytė A. (1995). *Kūrybiškumo ugdymo aktualijos*. Vilnius: „Leidybos Centras“.
69. Petrulytė A. (2001). *Kūrybiškumo ugdymas mokant*. Vilnius: Presvika.
70. Petrulytė A., Beresnevičienė D., Samanšok K. (2004). *Mokinių kūrybiškumas ir mokymosi sėkmė*. Ugdymo psichologija. Nr. 11(12), p. 53-60.
71. Pietrasiński Z. (1969). *Myślenia twórcze*. Warszawa: PWN.
72. Poškus K. (1986). *Mokytojo kūrybinė asmenybė*. Kaunas: Šviesa.
73. Pruskus V. (2005). *Kultūrinio kapitalo raiškos ypatumai*. Problemos, Nr. 68, p. 48-62.
74. *Psichologijos žodynas* (1993). Vilnius: mokslo ir enciklopedijų leidykla.
75. Pukelis K. (1986). *Mokytojų rengimas ir tautos kultūra*. Kaunas.
76. Rimkutė E. (1993). *Ar ugdysime kūrybingą žmogų?* // Psichologija pedagogui, Nr. 1.
77. Rogers C. R. (1959). *Toward a Theory of Creativity*. W: H. H. Anderson (Red.), *Creativity and its cultivation*. New York: Harper and Row.
78. Rogers C. R. (1980). *W kierunku teorii twórczości*. Krakow.
79. Rogers C. R. (2005). *Apie tapimą asmeniu: psichoterapeuto požiūris į psichoterapiją*. Vilnius: Via Recta.
80. Saeki N., Fan X., Van D. (2001). *A Comparative Study of Creative Thinking of American and Japanese College Students*. Journal of Creative Behavior v35 n1 p. 24-36 1st Qtr.
81. Scott G. G. (1987). *Mind Power*. Ph. D.
82. Simonton D. K. (1999). *Creativity from a Historiometric Perspective //Handbook of creativity*. Cambridge university Press.
83. Skinner B. F. (1976a). *About behaviorism*. New York, Random.
84. Sloboda J. A., Howe M. J. A. (1991). *Biographical precursors of musical excellence // Psychology of music*. Vol. 19.
85. Stankevičienė K. (2001). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybingumo ugdymas tautodaile*. Daktaro disertacija. Vilnius.
86. Sternberg R. J. (2003). *Implications of the Theory of Successful Intelligence for Career Choice and Development // Journal of Career Assessment*. Vol.11 (2), p. 136-52.
87. Sternberg R. J., Lubart, T. I. (1999). *The Concept of creativity: prospects and Paradigms*. *Handbook of Creativity*. Cambridge: University press.

88. Stonkus S. (2002). *Sporto terminų žodynas*. Kaunas.
89. Stonkus S. (2004). *Būtiniausias trenerio savybės – kokios jos?* Treneris, Nr. 1, p. 3-7. Kaunas: LKKA.
90. Šalkauskis S. (1991). *Pedagoginiai raštai*. Sudarė: M. Karčiauskienė, R. Paulauskas. Kaunas.
91. Taylor C. W. (1988). *Various approaches to and definitions of creativity*. R. Sternberg, T. Taylor (eds.). *The nature of creativity*. Cambridge: Cambr. Press.
92. Taylor E. I. (1999). *Archival Investigation // Encyclopedia of Creativity*. Academic Press: California, vol. 2.
93. Torrance E. P. (1995). *The nature of creativity as manifest in its testing*. Cambridge University Press.
94. Torrance E. P. (1997). Nurture of creative talents. In Garry A. Davis & Joseph A. Scott (Eds.). *Training Creative thinking*. New York.
95. Torrance E. P. (1984). *The Role of Creativity in Identification of the Gifted and Talented // Gifted Child Quarterly v28 n4 p.153-56*.
96. Urban K. K. (1988). *Recent Trends in Creativity Research and Theory in western Europe // European Journal for High Ability*.
97. Vaicekauskienė V. (2009). *Kūrybingumo (ne)ugdymas mokyklos*. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, ISSN 1822-4156, Nr. 3(31), p. 1-12.
98. Wallas G. (1945). *The art of thought*. London: C. A. Watts.
99. Weisberg R. W. (1999). *Creativity and Knowledge: A Challenge to Theories*. Handbook of Creativity: Cambridge University press.
100. Weisberg R. W. (1993). *Creativity: Beyond the Myth of Genius*. New York.
101. Zinker J. (1997). *Creativity porocess in Gestalt Therapy*. New York: Random House.
102. Zwicky F. (1969). *Discovery, invention, research through the morphological approach*. New York.
103. Богоявленская Д. Б. (1983). *Интеллектуальная активность как проблема творчества*. Ростов – на – Дону.
104. Вишнякова Н. Ф. (1999). *Креаминия акмелогия*. Минск.
105. Дружинин В. Н. (1998). *Интеллект и продуктивность деятельности модель интеллектуального диапазона*. Психологический журнал, 19(2), с 61-70.
106. Тошина К. А. (1998). *Современные исследования проблемы креативности в зарубежной психологии*. Вопросы психологии, 4, 123-132.

PRIEDAI

PRAŠYMO FORMA
Sporto klubui ar kitai sporto organizacijai,
norinčiai tapti LTS nariu
2010 metais

Organizacijos pavadinimas	

Organizacijos adresas, kontaktai	Adresas	Telefonas/faksas	Įmonės kodas	El. paštas	Interneto tinklalapis
Vadovo vardas, pavardė, kontaktai	Vardas	Pavardė	Telefonas/Faksas	El. paštas	Mob. telefono nr.
Kito, atsakingo asmens vardas, pavardė, kontaktai	Vardas	Pavardė	Telefonas/Faksas	El. paštas	Mob. telefono nr.
Kita informacija:	Atsiskaitomoji banko sąskaita				

Treneriai:

Duomenys						
Eil. Nr.	Vardas	Pavardė	Kategorija	Leidimą dirbti Turi/neturi	Mob. telef.	El. paštas

Sportininkai:

Duomenys						
Eil. Nr.	Vardas	Pavardė	Gimimo data	Telefonas	El. paštas	Kita naudinga informacija

Kiti klubo nariai (mėgėjai):

Duomenys						
Eil. Nr.	Vardas	Pavardė	Gimimo data	Telefonas	El. paštas	Kita naudinga informacija

Jūsų organizacijai priklausantys teniso kortai, kitos sporto bazės:

Duomenys					
Bazė	Kortų skaičius	Adresas	Kontaktinis telefonas	El. paštas	Kita svarbi informacija
Uždari teniso kortai					
Atviri teniso kortai					
Kitos sporto bazės					

Kita informacija:

Duomenys, kurie Jūsų nuomone, būtų naudingi Lietuvos teniso sąjungai

Prie prašymo pridedami:

1. Juridinio asmens registravimo pažymėjimo kopija.
2. Organizacijos nuostatų kopija.

Sutinkame laikytis Sąjungos įstatų ir Sąjungos valdymo organų priimtų sprendimų bei laiku mokėti nario mokesčių. Pervedant pinigus į LTS sąskaitą Nr.: LT447044060003019110, Bankas: AB SEB bankas, B.k. 70440.

_____
Įgalioto asmens pareigos

_____
parašas

_____
Vardas, pavardė

Data: _____

Anketa

Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto II kurso magistrantūros studentės
Viktorijos Džiugytės tyrimas, siekiant įvertinti
teniso trenerių sporto veiklos kūrybingumą

Gerbiamas(-a) sportininke,

Sporto pedagogas praktinėje veikloje kasdien susiduria su įvairiomis situacijomis, kai reikia savarankiškai spręsti, sugebėti nestandartiškai mąstyti, projektuoti ir numatyti savo veiksmų padarinius. Taigi treneris pirmiausiai turi būti kūrėjas, kūrybingas specialistas. **Kūrybingumas** – vienas iš esminių trenerio veiklos bruožų, lemiančių jo auklėtinio sportinius rezultatus. Tai gebėjimas savarankiškai mąstyti, atsisakyti stereotipų, greitai susivokti probleminėmis situacijomis, rasti naujų sprendimų, kelti naujas idėjas.

Taigi, prašome Jūsų dėmesio ir nuoširdaus atsakinėjimo į anketoje pateiktus teiginius.

Apklausa yra ANONIMINĖ, todėl tikimės, kad Jūsų nuoširdūs atsakymai padės gauti teisingus ir objektyvius tyrimo rezultatus.

Prieš pradėdant pildyti anketa, prašome atsakyti į kelis klausimus:

1. Jūsų treneris (-ė): moteris , vyras
2. Jūsų trenerio(-ės) darbo stažas: iki 5 m. , iki 10 m. , iki 15 m. , iki 20 m. , iki 25 m. , iki 30 m. , per 30 m.

I dalis.

Įvertinkite šias trenerio kūrybingumo sudedamąsias dalis, įrašydami kiekvienoje eilutėje ženklą „X“.

Sudedamosios kūrybingumo dalys	Vertinimai				
	Labai ryškus	Ryškus	Vidutiniškai ryškus	Neryškus	Visiškai neryškus
1. Atvirumas patirčiai (ekstensionalumas) - gebėjimas priimti daug net pačios prieštarinčiausios informacijos, nieko neatmetant.					
2. Vidinis vertinimo lokusas - trenerio gebėjimas vertinti viską, kas sukurta, savo protu, o ne remiantis kitų nuomone.					
3. Akylumas (pastabumas) - gebėjimas pastebėti neįprastus dalykus.					

tęsinys kitoje lapo pusėje →

4. Gebėjimas riboti mąstymo operacijas - gebėjimas pasinaudoti pačiais informatyviausiais šaltiniais.					
5. Gebėjimas vertinti - gebėjimas parinkti vieną alternatyvą iš daugelio, kol ji dar nėra patikrinta.					
6. Gebėjimas asocijuoti - gebėjimas asocijuoti ir abstrahuoti, asocijuojamas sąvokas bei sintezės išvadas pritaikyti savo darbe.					
7. Mąstymo lankstumas - gebėjimas greitai ir lengvai pereiti nuo vieno dalykų prie kitų.					
8. Gebėjimas jungti ir derinti - gebėjimas greitai suderinti naujus duomenis su ankstesniu patyrimu, susieti gaunamą informaciją su turima.					
9. Gebėjimas kelti idėjas - gebėjimas apmąstyti „nepaleisti“, bandyti jas įgyvendinti.					
10. Atkaklumas ir ryžtingumas - gebėjimas baigti tai, kas pradėta ir tobulai padaryti iki galo tai, kas sumanyta.					
11. Reakcijos adekvatumas ir mobilumas - gebėjimas greitai ir tinkamai pasirinkti, teisingai įvertinti naujas situacijas.					
12. Gebėjimas perkelti - ieškojimas analogijų ir jų perkėlimas į savo darbą.					
13. Nuojauta - gebėjimas naudotis savo sąmonėje užkoduotu patyrimu.					
14. Vertingumas - trenerio veikla turi būti ne tik originali, bet ir vertinga, t.y. kiek ji padės pasiekti gerų sportinių rezultatų.					
15. Originalumas - gebėjimas grįsti savo veiklą tolimomis asociacijomis.					
16. Jautrumas problemoms - gebėjimas pamatyti neatitikimus, išvelgti problemas ten, kur daugelis jų nepastebi.					
17. Išsamios ir gilios žinios - treneriui dirbti kūrybiškai be išsamių žinių neįmanoma.					

II dalis.

Trenerio darbo rezultatai priklauso ne tik nuo jo požiūrio į darbą, į savo auklėtinius, bet ir nuo šių požiūrio į sporto pedagoga, nuo bendravimo kokybės, tarpusavio santykių. Šio reiškinio priežastis - pati trenerio asmenybė, jos išsiugdyti dorovinės brandos bruožai, kurie apibendrina ir įkūnija asmenybės vertybes. **Dorovinės brandos bruožai** – tai tokie žmogaus asmenybės bruožai, kurie apima tam tikrus socialiai vertingų savybių derinius ir apibūdina trenerį kaip specialistą, atitinkantį savo reikalavimus, keliamus šios profesijos žmogui.

Taigi šios anketos tikslas – įvertinti kai kurios trenerio asmenybės bruožus.

Prašome įvertinkite trenerio asmenybės bruožus, kiekvienoje eilutėje parašydami ženklą „X“.

Vertinamasis bruožas	Vertinimai				
	Labai ryškus	Ryškus	Vidutiniškai ryškus	Neryškus	Visiškai neryškus
1. Darbštumas					
2. Savarankiškumas					
3. Principingumas					
4. Taktiškumas, mandagumas					
5. Kuklumas					
6. Stropumas					
7. Iniciatyvumas					
8. Asmeninės atsakomybės jausmas					
9. Ryžtingumas					
10. Teisingumas, objektyvumas					
11. Reiklumas sau					
12. Sąžiningumas					
13. Pareigingumas					
14. Komunikabilumas					
15. Savikritiškumas					
16. Tolerantiškumas					
17. Tvarkingumas					
18. Empatiškumas					
19. Draugiškumas					
20. Energingumas					
21. Reiklumas kitiems					
22. Valingumas					
23. Optimizmas					
24. Paprastumas					
25. Atkaklumas					
26. Kūrybingumas					
27. Geranoriškumas					
28. Kantrumas					
29. Punktualumas					
30. Ištvermingumas					
31. Aktyvumas					
32. Tinkamas požiūris į kritiką, gebėjimas būti kritiškam					

Dėkojame už supratimą, geranoriškumą ir sugaištą laiką!

Teniso trenerių kūrybingumo vertinimas

Sudedamosios kūrybingumo dalys	Vertinimai (proc.)					
	Labai ryškus	Ryškus	Vidutiniškai ryškus	Neryškus	Visiškai neryškus	Nevertino
1. Atvirumas patirčiai (ekstensionalumas) - gebėjimas priimti daug net pačios prieštaringiausios informacijos, nieko neatmetant.	15	38	39	7	1	-
2. Vidinis vertinimo lokusas - trenerio gebėjimas vertinti viską, kas sukurta, savo protu, o ne remiantis kitų nuomone.	14	43	32	7	3	-
3. Akylumas (pastabumas) - gebėjimas pastebėti neįprastus dalykus.	23	32	38	5	1	1
4. Gebėjimas riboti mąstymo operacijas - gebėjimas pasinaudoti pačiais informatyviausiais šaltiniais.	21	40	34	5	-	-
5. Gebėjimas vertinti - gebėjimas parinkti vieną alternatyvą iš daugelio, kol ji dar nėra patikrinta.	21	32	38	8	-	1
6. Gebėjimas asocijuoti - gebėjimas asocijuoti ir abstrahuoti, asocijuojamas sąvokas bei sintezės išvadas pritaikyti savo darbe.	14	33	40	10	1	2
7. Mąstymo lankstumas - gebėjimas greitai ir lengvai pereiti nuo vieno dalyko prie kito.	26	38	28	6	1	1
8. Gebėjimas jungti ir derinti - gebėjimas greitai suderinti naujus duomenis su ankstesniu patyrimu, susieti gaunamą informaciją su turima.	24	35	32	7	1	-
9. Gebėjimas kelti idėjas - gebėjimas apmąstyti „nepaleisti“, bandyti jas įgyvendinti.	23	37	30	7	2	1
10. Atkaklumas ir ryžtingumas - gebėjimas baigti tai, kas pradėta ir tobulai padaryti iki galo tai, kas sumanyta.	30	34	28	7	1	-
11. Reakcijos adekvatumas ir mobilumas - gebėjimas greitai ir tinkamai pasirinkti, teisingai įvertinti naujas situacijas.	18	36	35	9	1	1
12. Gebėjimas perkelti - ieškojimas analogijų ir jų perkėlimas į savo darbą.	18	39	35	7	1	1
13. Nuojauta - gebėjimas naudotis savo sąmonėje užkoduotu patyrimu.	24	28	39	6	1	2
14. Vertingumas - trenerio veikla turi būti ne tik originali, bet ir vertinga, t.y. kiek ji padės pasiekti gerų sportinių rezultatų.	30	34	28	5	2	2
15. Originalumas - gebėjimas grįsti savo veiklą tolimomis asociacijomis.	30	28	35	6	1	-
16. Jautrumas problemoms - gebėjimas pamatyti neatitikimus, išvelgti problemas ten, kur daugelis jų nepastebi.	31	32	29	6	2	1
17. Išsamios ir gilios žinios - treneriui dirbti kūrybiškai be išsamių žinių neįmanoma.	28	31	34	6	1	-

Sportininkų nuomonė apie savo trenerius

Vertinamasis bruožas	Vertinimai (proc.)				
	Labai ryškus	Ryškus	Vidutiniškai ryškus	Neryškus	Visiškai neryškus
1. Darbštumas	47	31	19	2	1
2. Savarankiškumas	41	36	17	4	2
3. Principingumas	39	34	20	6	2
4. Taktiškumas, mandagumas	32	35	24	6	2
5. Kuklumas	8	15	33	26	18
6. Stropumas	31	32	28	6	3
7. Iniciatyvumas	36	28	30	6	1
8. Asmeninės atsakomybės jausmas	37	33	24	6	1
9. Ryžtingumas	38	35	22	5	1
10. Teisingumas, objektyvumas	30	41	24	3	2
11. Reiklumas sau	20	31	32	13	3
12. Sąžiningumas	41	34	20	5	1
13. Pareigingumas	47	28	20	3	1
14. Komunikabilumas	41	32	23	4	-
15. Savikritiškumas	15	22	39	16	8
16. Tolerantiškumas	27	40	23	9	1
17. Tvarkingumas	41	32	19	5	2
18. Empatiškumas	19	26	45	9	2
19. Draugiškumas	39	44	11	4	1
20. Energingumas	42	33	18	7	-
21. Reiklumas kitiems	36	32	23	6	2
22. Valingumas	16	27	40	16	1
23. Optimizmas	28	37	30	4	2
24. Paprastumas	43	28	23	4	1
25. Atkaklumas	31	36	28	5	-
26. Kūrybingumas	14	27	36	20	2
27. Geranoriškumas	31	36	27	5	1
28. Kantrumas	17	24	45	11	2
29. Punktualumas	43	32	19	3	2
30. Ištvėringumas	26	38	33	4	-
31. Aktyvumas	28	41	24	6	1
32. Tinkamas požiūris į kritiką, gebėjimas būti kritiškam	14	23	46	13	5